

SKJULT

– Et hefte om skatteparadis,
kapitalflukt og hemmelighold

Heftet er utgitt av Changemaker og
Tax Justice Network – Norge

OM TAX JUSTICE NETWORK

Tax Justice Network (TJN) er en internasjonal organisasjon som jobber for global skatterettferd og mot de skadelige effektene av hemmelighold i skatteparadis. Organisasjonen ble stiftet i 2003 og har tilstedeværelse i alle verdensdeler.

Det er svært mange aktører både i det offentlige, i sivilsamfunnet, i næringslivet og innen forskning som arbeider med eller er berørt av temaer som påvirkes av skatteparadis. TJN Norge fremmer kontakt mellom slike interesserte parter i Norge og mellom Norge og utlandet for å utveksle erfaringer og å avdekke samarbeidsmuligheter, identifisere erfarte problemer som skyldes skatteparadis og hemmelighold og å løfte fram løsninger. TJN ønsker å stimulere til økt forskning og påvirke den offentlige debatten. Nettverket består blant annet av forskere, journalister, utviklingsekspert, fagforeningsrepresentanter, sosialt engasjerte forretningsfolk, studenter, skatteeksperter, politikere og offentlige ansatte.

www.taxjustice.no

tax justice network
Norge

OM CHANGEMAKER

Changemaker er Norges største utviklingspolitiske ungdomsorganisasjon. Changemaker jobber for å fjerne de grunnleggende og strukturelle årsakene til fattigdom og urettferdighet i verden.

Fattigdom er ikke tilfeldig, men har blitt skapt av mennesker opp gjennom historien. Siden mennesker har skapt den globale urettferdigheten, er det også mennesker som kan endre den. Changemaker driver politisk påvirkning gjennom kreative kampanjer og lobbyarbeid. Changemaker har lokalgrupper og studentgrupper over hele Norge, og er åpen for alle mellom 13 og 30 år.

www.changemaker.no

Oktober, 2012

Design: Heydays.no

Bildene i heftet er fra Tax Justice Network – Norge sin portable utstilling «Skatteparadisene i Europa». Les mer på www.taxjustice.no.

En stor takk til alle artikkelforfatterne som har bidratt til heftet.

Heftet er utgitt med støtte fra

SKJULT

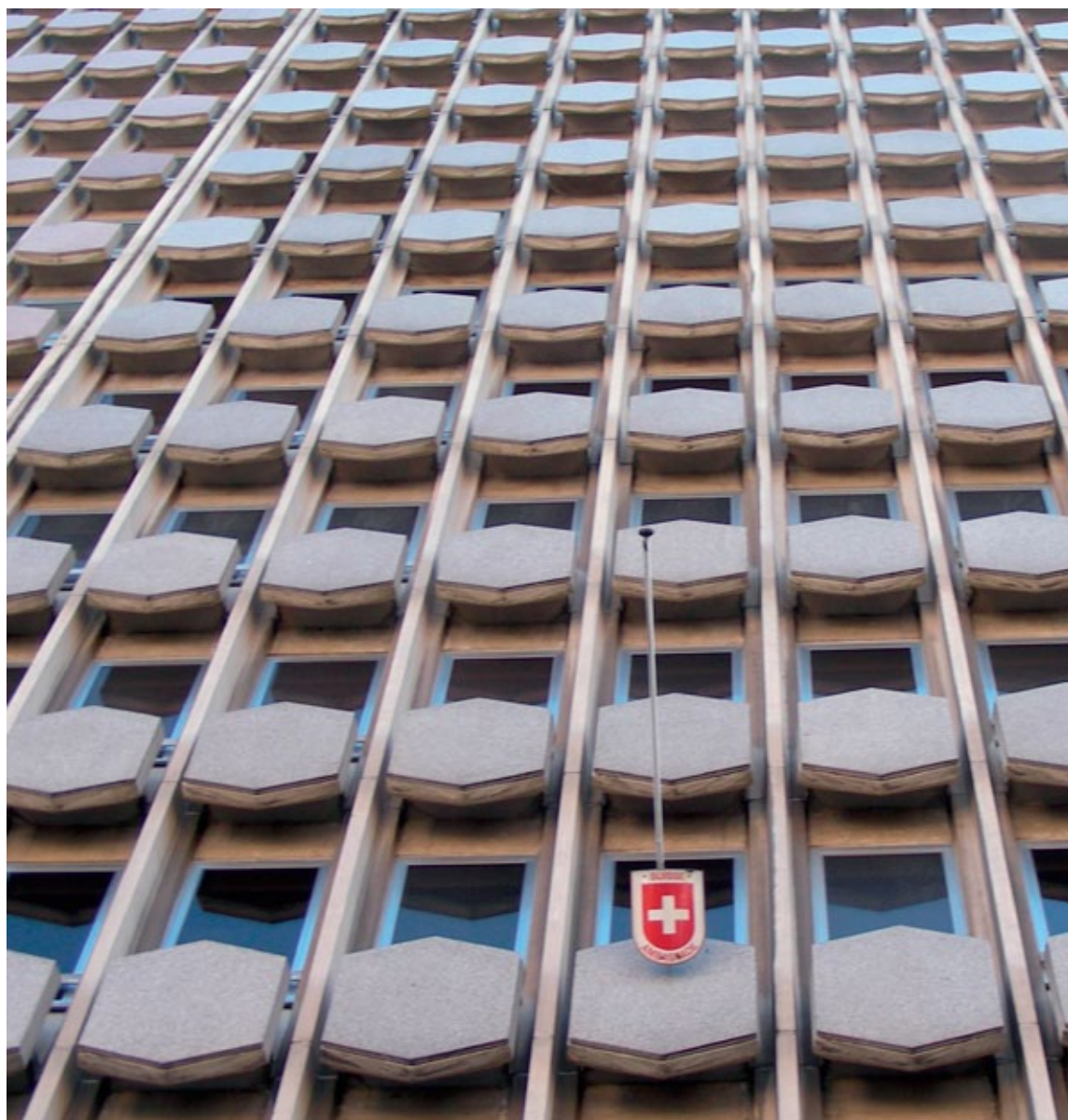
– Et hefte om skatteparadis,
kapitalflukt og hemmelighold

INNHOOLD

- 5 **Forord**
- 6 **1. Leserveiledning**
- 9 **DEL I – GENERELL DEL**
- 10 **2. Skatt og skatterettferdighet**
 - Skatt og samfunnskontrakten
 - Skattebetaleren
 - Staten
 - Det internasjonale samfunnet
 - Skatteparadisene
 - Offshore/«utenomlands»
 - TJNs hemmeligholdsindeks (FSI)
- 14 **3. Problemer med dagens system**
 - Tilrettelegger for skatteunndragelse og kapitalflukt
 - Mindre innovasjon og produktivitet
 - Konkurransesvridning
 - Hvitvasking og kriminalitet
 - Hemmelighold og finanskrisen
 - Skattekonkurranse
 - Er skatt en kostnad?
- 18 **4. Aktørene**
 - Revisorer
 - Advokater
 - Bankene
 - Multinasjonale selskaper
 - Skatteparadisenes egne myndigheter
- 22 **5. Institusjoner som arbeider med globale skattespørsmål**
 - Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling
 - Den Europeiske Union
 - Verdensbanken
 - FN
 - Myndigheter nasjonalt
 - Sivilsamfunnet
- 26 **6. Veien til skatterettferdighet**
 - Land-for-land-rapportering
 - Automatisk informasjonsutveksling
 - Enhetlig skattelegging av selskaper
 - Vis hvem du er: registre for egentlig eierskap og stiftelser
- 32 **7. Ordliste**

36 DEL II – ARTIKKELSAMLING

- 38 Hvorfor er skatteparadisene mer skadelige for utviklingsland enn for andre land?
- 42 Petro Rents and Hidden Wealth: Evidence from Bank Deposits in Tax Havens
- 46 Locating Global Wealth Chains
- 48 Conceptualizing Capital Flight: A Systems Perspective
- 52 Revisors rolle i forebygging og avdekking av skatteunndragelser og annen økonomisk kriminalitet
- 54 Hvor langt beskytter taushetsplikten opplysninger om overføringer via advokaters klientkonto?
- 56 Bankenes rolle i kapitalflukt fra fattige land
- 58 Overskuddsflytting inn eller ut av Norge?
- 62 Transfer Pricing- et internasjonalt område som krever økonomisk og juridisk kompetanse
- 64 «Flag of Convenience» – bekvemmelighetsflagg
- 66 NUF – Skatteparadis for folk flest?
- 70 OECDs skatteparadis-prosjekt (1996-2004) – En arena for økonomisk konkurranse og politisk maktkamp
- 74 Hvitvaskingsloven – spilleregler for det finansielle markedet
- 76 Nye sentre for skatteforskning i Bergen og Oslo
- 78 Det norske oljefondet og skatteparadisene
- 80 Utviklingsbankers bruk av skatteparadis
- 82 Skatteparadisfrie kommuner
- 84 Towards Unitary Taxation Of Transnational Corporations
- 88 En gravejournalist forteller
- 90 Når skatterettferd ikke er den eneste utfordringen – perspektiver fra korrupsjonsgranskere

Denne bygningen på 21–25 Boulevard Royal i Luxembourg synes ved første øyekast å være nedslitt og forlatt, men her ligger den sveitsiske ambassaden. Foran bygningen står skiltet «Centre Financier et Administratif» (Senter for økonomi og administrasjon). Inngangen på motsatt side har 160 postkasser, der noen av dem er dekket med mer enn 30 bedriftsnavn. Inngangen lenger bort huser Departementet for økonomi og utenrikshandel og Samferdselsdepartementet.

FORORD

NÅR NOEN IKKE betaler sin skatt, får staten mindre penger til skoler, sykehus, infrastruktur og andre viktige poster. Dette handler imidlertid om mer enn penger. De som ikke betaler, saboterer felleskase-ordningen og svekker andres betalingsvilje. Når felleskase-ordningen ikke fungerer, mister myndighetene tillit i samfunnet, og en oppfatning om at staten svikter, kan lett svekke den generelle respekten for regler og plikter i samfunnet for øvrig. Det er altså en sammenheng mellom skattebetaling og hvordan samfunnet fungerer, utover det finansielle.

Skatteunndragelse er et problem over hele kloden, og de aller fleste av oss er tjent med å få bukt med det. Nye internasjonale finansielle strukturer kunne ha gjort samarbeid for gode løsninger lettere, men disse strukturene gjør det også mulig å la finansielle transaksjoner få foregå i det skjulte. Realiteten er at lovlig virksomhet lettere kan kombineres med ulovlig uten at det oppdages, og store verdier kan gjemmes for å unngå skatt.

Ansvarer hviler på myndigheter som tillater finansielt hemmelighold. Det er ikke de små angivelige autonome skatteparadisene som er det største problemet. Muligheten for hemmelighold holdes åpen av store økonomier som er styrt av demokratisk valgte regjeringer.

At enkelte demokratier velger å stimulere eller tolerere skatteparadisener skyldes kanskje at de har flere mål på samme tid. De har mål om å få eget samfunn til å fungere, legge til rette for et næringsliv som sikrer arbeidsplasser, og sikre tilgang til viktige ressurser i andre land. Dette kan være mål de ønsker å nå selv når de kommer i konflikt med andre mål, for eksempel om å fremme utvikling i fattige land, bekjempe korrupsjon, og sikre finansiell åpenhet.

Velgerne stiller få krav til endring. Fattige land er langt unna, og selv savner de ikke penger de ikke vet at de skulle hatt. De får høre om tapte verdier, men tallene er basert på usikre estimat. Konsekvensene rammer mange, men ofrene vet det gjerne ikke selv. De folkevalgte og deres departementer ser en annen vei, særlig hvis fremtidige arbeidsgivere eller andre gode venner er tjent med det.

Dette heftet bidrar til økt forståelse for hvordan hemmelighold i finanssektoren internasjonalt truer statlige inntekter så vel som tilliten mellom myndigheter og befolkning. Jeg syns det gir en god innføring i hvordan noen lands finanstjenester kombinert med finansakrobatikk gjør det mulig for bedrifter, stiftelser og individer å opptre uten identitet, unngå skatt, stjele fra egen og andres organisasjon, og skjule bestikkelser og annen kriminalitet. Mens banker forsømmer sitt ansvar for å rapportere mistenkelige transaksjoner, gir store bedrifter blaffen i regler for internprising og overskuddsrapportering.

Heftet er et bidrag i kampen mot finansielt hemmelighold. Informasjonen gir grunnlag for videre kartlegging av hvem som grabber til seg, hvem det går utover, og hvem som tillater at det får foregå. Jo mer vi avslører av samfunnsskadelige prosesser og beslutninger, desto flere velgere kan vi mobilisere – for så å gjøre det klart for de folkevalgte hvilken side de skal stå på.

Tina Søreide,
Juridisk fakultet i Bergen og Chr. Michelsens Institutt (CMI)

1.

LESER- VEILEDNING

SKJULTE EIERSKAPSSTRUKTURER og pengestrømmer i skatteparadiser har store negative konsekvenser nasjonalt og globalt. For å nevne noen av skadevirkningene: skatteparadiser bidrar til økt kapitalflukt, tilrettelegger for å skjule og forflytte korrupsjonspenger, er konkurransevridende gjennom å øke lønnsomheten i uproduktive sektorer, skaper større ustabilitet i finansmarkeder og økt risiko ved investeringer ved at mindre informasjon er tilgjengelig for investorer. Til syvende og sist bidrar skjulte eierskapsstrukturer og pengestrømmer i skatteparadiser til en skjev fordeling av verdens ressurser.

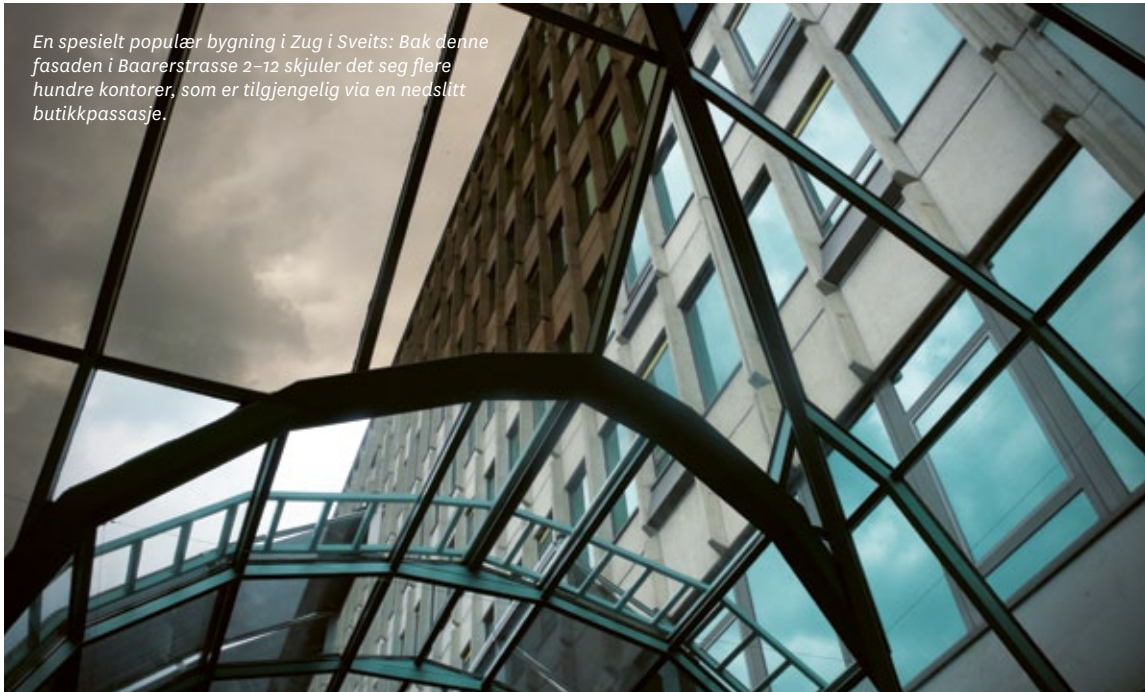
Strukturene som beskrives i dette heftet er i all hovedsak lovlige. Det er ikke ulovlig for en amerikansk statsborger å opprette et anonymt selskap i Belize som igjen eier en bankkonto i Sveits. Lovbruddet oppstår først dersom denne strukturen benyttes for å unndra skatt fra amerikanske skattemyndigheter, noe som for myndighetene er vanskelig å oppdage. Vi står altså ovenfor et svært kompleks (og lovlig) internasjonalt system som er spesialtilpasset for kriminell virksomhet.

I kjølvannet av finanskrisen og den påfølgende gjeldskrisen i Europa har offentligheten fått øynene opp for skatteparadisene og deres skadevirkninger. For mange vil enhver involvering i skatteparadisene være moralsk betenkelig. Blant markedsledende og toneangivende selskaper innen bank, forsikring, regnskap og revisjon er imidlertid bruken av komplekse selskapsstrukturer i skatteparadiser ukontroversielt og en naturlig del av det å delta i et globalt marked. Dagens studenter innenfor fag som

økonomi, jus og revisjon er morgendagens regnskapsførere, advokater, meglere, finansrådgivere og revisorer som må forholde seg til disse realitetene: at det er svært sprikende oppfatninger om hva som er de moralske, etiske og samfunnsmessige implikasjonene av å benytte seg av skatteparadiser.

Med dette heftet ønsker vi å bidra med faglig begrunnede og forskningsbaserte perspektiver på problemene som hemmelighold og skatteparadiser medfører i den globale økonomien. Heftet presenterer kunnskap som ikke er godt reflektert i dagens pensum og lærebøker ved norske utdanningsinstitusjoner og heller ikke i den generelle samfunnsdebatten. Bidragsyterne til heftet er blant annet forskere fra NTNU, NHH, Trondheim Økonomiske Høgskole, Høgskolen i Oslo og Akershus, BI og Christian Michelsens Institutt, i tillegg til flere internasjonale eksperter.

Arbeidet for en mer rettferdig skatt må være kunnskapsstyrt, men det er et sterkt behov for mer kritisk forskning og en opplyst debatt om rettferdig skatt. Derfor håper vi spesielt at heftet kan inspirere interesserte og engasjerte studenter til å skrive bachelor- og masteroppgaver om hvilke effekter skjulte eierskapsstrukturer og pengestrømmer i skatteparadiser har, både nasjonalt og globalt.

En spesielt populær bygning i Zug i Sveits: Bak denne fasaden i Baarerstrasse 2-12 skjuler det seg flere hundre kontorer, som er tilgjengelig via en nedslitt butikkpassasje.

HVORDAN HEFTET ER BYGD OPP

Heftet består av to deler: en generell del (kapittel 2-6) og en artikkelsamling. Den generelle delen er inspirert av heftet «Tax us if you can» av Tax Justice Network og som er utgitt på flere språk.

I **kapittel 2** forklares begrepene skatt og skatterettferdighet. Det blir også beskrevet hvilke plikter staten, skattebetaleren og det internasjonale samfunnet har ovenfor hverandre for å sikre et rettferdig skattesystem. Her vil du også lære om skatteparadisene og «offshore», og Financial Secrecy Index.

Kapittel 3 går inn på konsekvensene av tjenestene som tilbys av skatteparadis og offshore-systemet, som kapitalflukt, skattekonkurranse, hvitvasking, konkurransevridning og kriminalitet. Kapitlet belyser også sammenhengen mellom hemmeligholdet og finanskrisen.

Aktørene som har bidratt til oppblomstringen av «skatteparadislover» og bruk av skatteparadis er viet plass i **kapittel 4**. Her finner du mer informasjon om hvilken rolle revisorer, regnskapsførere, advokater, banker, multinasjonale selskaper og myndighetene i skatteparadisene spiller.

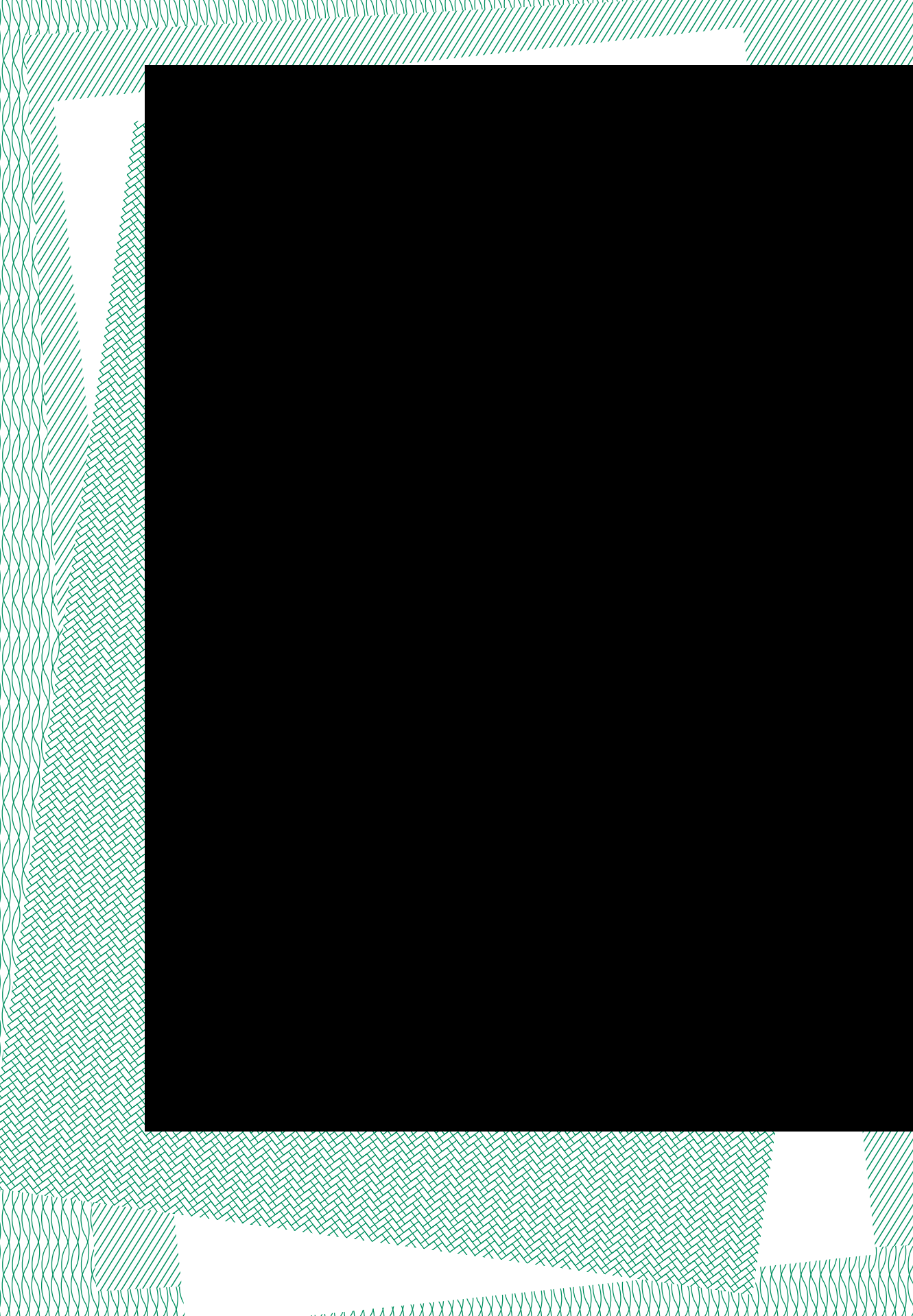
Kreftene som jobber for å bekjempe skatteparadis og hemmeligholdet i eierskapsstrukturer er beskrevet i **kapittel 5**. Dette inkluderer blant andre internasjonale institusjoner som OECD, De Forente

Nasjoner (FN), Den Europeiske Union (EU) og Verdensbanken. Kapitlet går også inn på den sentrale rollen sivilsamfunnsorganisasjoner har spilt i å få skatteparadisproblematikken løftet høyt opp på den politiske agendaen.

I **kapittel 6**, presenteres noen av løsningene som trengs på veien mot skatterettferdighet. De mest aktuelle tiltakene er innføring av land-for-land-rapportering for multinasjonale selskaper, automatisk utveksling av informasjon mellom myndigheter, offentlige registre over egentlige eierne av selskaper og stiftelser. Her vises også en metode for å sikre at selskaper skatter etter hvor stor den reelle verdiskapningen er i hvert enkelt land: såkalt enhetlig skattelegging av selskaper. Til slutt i del I er en ordliste der sentrale engelske begrep er forklart på norsk.

Artiklene er samlet i del II. Noen av bidragsyterne er forskere tilknyttet universiteter og høyskoler i Norge og utlandet. Andre bidrar med kunnskap fra fagforenings-, bistands- og sivilsamfunnet. Der er også perspektiver fra journalister, korrupsjonsjegere og fra skattemyndighetene. Flere av forfatterne har tips til videre forskning, metodologi og aktuelle steder for veiledning. Det vises til artiklene underveis i den første delen. I begynnelsen av del II er det en oversikt over alle artiklene og hvilke av kapitlene i den generelle delen de kan relateres til.

God lesning!

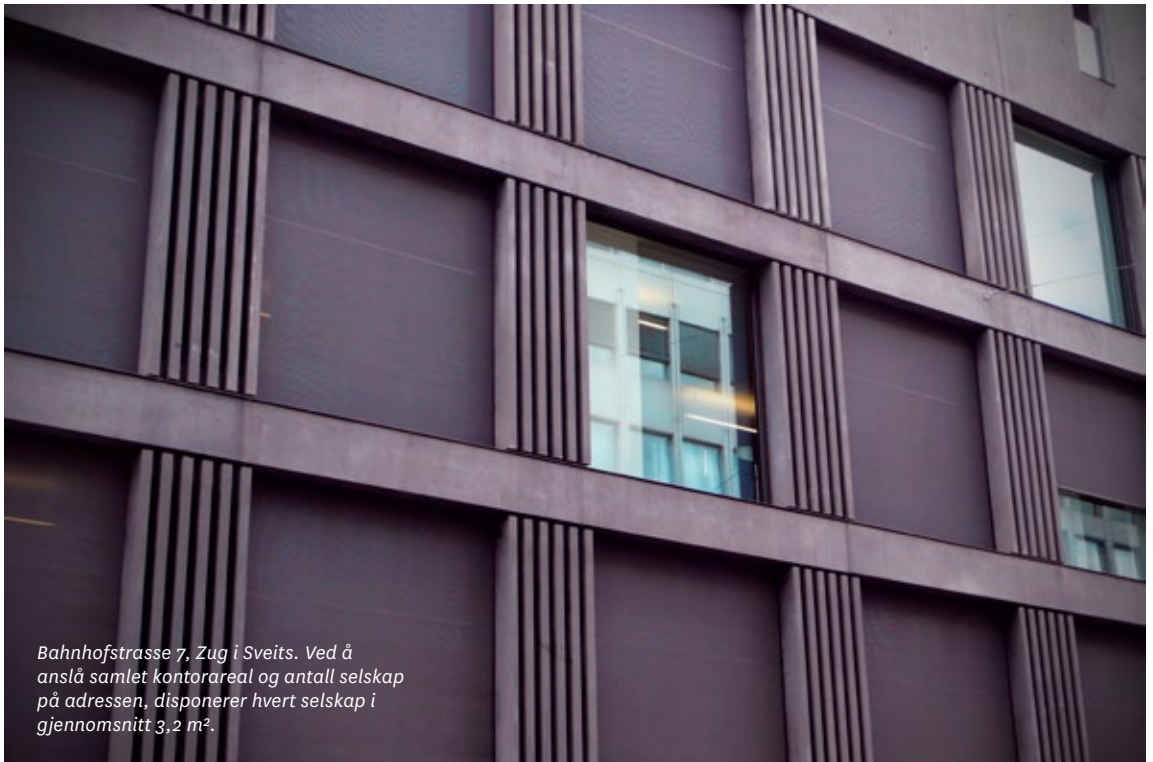
DEL I

**GENERELL
DEL**

2.

SKATT OG SKATTE- RETTFERDIGHET

Hva er skatt og hva betyr egentlig skatterettferdighet? Dette kapitlet gir en innføring i disse begrepene, og hvilke plikter skattebetaleren, staten og det internasjonale samfunnet har for å skape et rettferdig skattesystem. Videre presenteres de største truslene mot skatterettferdighet: skatteparadisene og det virtuelle universet «offshore». Det gis en kort innføring i skatteparadisenes historie og størrelse. Financial Secrecy Index (FSI) er et viktig verktøy for å forstå hemmeligholdet og omfanget av skatteparadisene i verdensøkonomien. En plansje over FSI finnes i heftets midtsider.

Bahnhofstrasse 7, Zug i Sveits. Ved å anslå samlet kontorareal og antall selskap på adressen, disponerer hvert selskap i gjennomsnitt 3,2 m².

SKATT OG SAMFUNNSKONTRAKTEN

Skatt er en betaling til myndighetene som ikke er knyttet til en konkret motytelse. For eksempel en prosentandel av arbeidsinntekten. En avgift er derimot direkte knyttet til en motytelse, for eksempel betaling av bompenger for å benytte seg av en ny bru eller vei.

Skatt kan sees på som limet mellom staten og befolkningen. Statens skatteinntekter gjør det mulig å finansiere offentlige goder som markedet ellers ikke ville kunne sørge for på en effektiv og rettferdig måte. Infrastruktur, et fungerende rettssystem og helsevesen, og beskyttelse av eiendomsretten kan sees på som et minimum av oppgaver en stat må kunne utføre. Slike oppgaver lar seg vanskelig koordinere uten en stat med klar myndighet. Statens beskyttelse av innbyggernes grunnleggende rettigheter og innbyggernes plikt til å finansiere statens oppgaver er grunnlaget for «samfunnskontrakten» som moderne stater er tuftet på.

I demokratier har innbyggerne rett til å påvirke hvilke oppgaver staten skal ta på seg på deres vegne. En stat med mange samfunnsoppgaver innebærer også generelt et høyere skattenivå, noe som gir mindre personlig frihet til å forvalte egne ressurser. Lavere skatter vil derimot bety mindre handlingsrom for staten til å finansiere velferdsgoder, og ofte bety færre sosiale sikkerhetsnett. Innbyggerne som finansierer staten skal også ha medbestemmelse på statens utgiftsnivå og balansen mellom markeds-løsninger og offentlige løsninger. Ulike holdninger til hvor man bør treffe denne balansen finnes gjerne langs den politiske høyre – venstre akse. Det er derfor naturlig at skattenivå er blant de mest debatterte politiske spørsmålene i demokratiske samfunn.

I dette heftet anvender vi begrepet skatterettferdighet. Hva som utgjør et rettferdig samfunn og hva rettferdighet er, er fundamentale spørsmål. Vårt utgangspunkt er ikke å forsøke å utbrodere et system ut ifra en utopisk og filosofisk idé om rettferdighet og hvordan skatt bør fungere i et tenkt idealsamfunn. Vår hensikt er å beskrive det vi anser som en pragmatisk reaksjon på et system som skaper vinnere og tapere på en urettferdig måte. Vi tar ikke standpunkt til hvilket skattenivå et land skal ha.

Vi forstår et rettferdig skattesystem som et system som er konsistent og uttømmende. Systemet må ikke diskriminere mellom nasjonalt og

internasjonalt nivå, mellom enkeltpersoner, mellom personer og selskaper. Vi forstår det som et system som balanserer personer og selskapers plikter med deres rettigheter og privilegier på en konsekvent og ikke-diskriminerende måte. Men skatterettferdighet innebærer også at systemet virker etter intensjonen, og gjenspeiler det som er vedtatt gjennom demokratiske prosesser. Et rettferdig skattesystem, som det er enighet om, vil bidra til å holde oppe betalingsviljen eller «skattemoralen» i et samfunn.

For å utdype dette vil vi beskrive hvilke plikter skattebetaleren har overfor staten, hvilke plikter staten har ovenfor skattebetaleren og hvilke plikter stater har ovenfor hverandre i det internasjonale samfunnet dersom man skal skape et slikt helhetlig og rettferdig skattesystem.

SKATTEBETALEREN

For skattebetaleren innebærer skatterettferdighet at hun aksepterer sitt ansvar til staten hun bor i om å korrekte oppgi sine inntekter og betale sin skatt i dette landet (og eventuelt andre land). Dette betyr at hun ikke skal unndra eller unngå skatt. *Skatteunndragelse* er ulovlig og straffbart ifølge norsk lov. Begrepet *skatteunngåelse* brukes for handlinger som kan holde seg innenfor lovens bokstav, men vil være i strid med lovens intensjon.

STATEN

Det er statens oppgave å lage et skattesystem som krever at enhver juridisk person (enten en fysisk person, et selskap eller en stiftelse) betaler sin skatt og at det ikke medfører unødvendige kostnader å etterfølge disse lovene. Staten må sørge for at skattesubjektene med en rimelig sikkerhet vet hva de skylder av skatter og at det finnes et system for tilgang til informasjon og meglings dersom loven er uklare.

Staten må sikre at skattesystemet er upartisk. I praksis betyr dette at skatteadministrasjonen må være, og bli oppfattet som, fri for korrupsjon. Skatter skal mottas åpent og redegjøres for på en gjennomsiktig måte. Det samme gjelder bruken av skatteinntektene. Statens utgifter skal være budsjettet og redegjort for gjennom demokratiske og gjennomsiktige prosesser.

For å skape et rettferdig skattesystem må Staten unngå:

- inkonsistente skattesystemer som belaster like personer eller selskaper på forskjellige måter eller til vesentlig forskjellige satser (vanlig i skatteparadis), og
- ufullstendige skattesystemer som ikke er uttømmende eller som tillater inntekter å falle gjennom smutthull

DET INTERNASJONALE SAMFUNNET

Et rettferdig skattesystem på internasjonalt nivå stiller krav til hvordan stater forholder seg til hveran-

dre. Staters rett til å vedta egne lover er nedfelt i prinsippet om suverenitet. Flere land utvikler imidlertid lover og reguleringer med den hensikt å undergrave andre lands skattesystemer. Et eksempel er myndigheter i skatteparadis som forsøker å tiltrekke seg kapital fra utlandet ved å tilby lav eller ingen skatt. Denne kapitalen blir ofte ikke oppgitt til hjemlandet, og det er ofte svært vanskelig, eller umulig, å få informasjon fra et skatteparadis.

I praksis gjør skatteparadisene det mulig for personer og selskaper å omgå lovverkene i sine egne hjemland. Dette skaper ofte en nedadgående spiral der stater må tilby lavere skatter og mindre reguleringer for å holde på investeringer og selskaper, også kaldt skadelig skattekonkurranse.

SKATTEPARADISENES OPPRINNELSE

Skatteparadis kan spores tilbake til slutten av 1800-tallet. De amerikanske delstatene New Jersey og Delaware innså at de kunne lokke selskaper fra nabostater ved å tilby skattefordeler, på betingelse av at de registrerte selskapene her. De første virkelig store tilfellene av internasjonal skattetriksing finner vi i Storbritannia i begynnelsen av det 20. århundret da velstående personer begynte å bruke «offshore»-stiftelser etablert på Jersey og andre Kanaløyer. Slik kunne de utnytte det særegne britiske fenomenet som gjorde det mulig å skille mellom hvor man har registrert sin skattebopel og hvor man har sitt faktiske hjemsted. På 1920-tallet introduserte Storbritannia flere lover som gjorde skatteunngåelse enda lettere. En rettskjennelse fastslo at et britisk selskap ikke behøvde å betale skatt til Storbritannia dersom styremøtene ble avholdt i utlandet og virksomheten skjedde i utlandet. Dette skillet, mellom hvor et selskap er registrert og hvor det er skattepliktig, har lagt grunnlaget for virkemåten til de fleste skatteparadisselskaper. Skillet mellom skatteplikt og bosted ble forsterket på 1930-tallet da Sveits begynte å tilby statsborgerskap til utlendinger. De nye statsborgerne måtte kun betale en forhåndsavtalt sum skatt i året som ikke varierte med inntekt. De trengte heller ikke å rapportere informasjon om inntekter og finanser til myndighetene. Dette er en modell som siden har blitt kopiert av mange skatteparadis. Men Sveits sitt viktigste bidrag til skadelige skattesystemer er bankhemmeligholdet. Bankhemmeligholdet gikk fra å være en norm til å bli Sveitsisk lov på 1930-tallet.

SKATTEPARADISENE

Siden 1970-tallet har det vært en sterk vekst i antall skatteparadis¹ og de har inntatt en sentral rolle i verdensøkonomien. Dette har skapt en rekke

utfordringer for staters evne til å opprettholde rettferdige skattesystemer.

Skatteparadis er land eller områder som blant annet kjennetegnes ved at de har forskjellige skattesystemer for lokale innbyggere og utlendinger, såkalt «inngjerding» eller «ring fencing» av skattesystemet. Skatteparadis tilbyr ikke bare utlendinger lav eller ingen skatt, men også anonymitet og enkle, raske og fleksible regler for registrering. Dette er en grunn til at de på engelsk ofte går under navnet «secrecy jurisdictions» og «hemmeligholdsjurisdiksjoner» på norsk. I dette heftet bruker vi imidlertid for enkelthets skyld «skatteparadis», da dette er det vanligste i norsk språk i dag.

Selv om det ikke finnes en klar konsensus for definisjonen på et skatteparadis, kan man si at det er generell enighet om at et skatteparadis kan gjenkjennes gjennom ett eller flere av kjennetegnene under.

1. Ingen eller kun lave, effektive skatter
2. «Inngjerding» av skatteregimer
3. Ingen effektiv utveksling av informasjon til andre lands myndigheter
4. Manglende transparens rundt eierskap, regnskap og annen sentral selskapsinformasjon
5. Ikke krav om reell virksomhet for selskaper

De fleste skatteparadis tillater selskaper å være registrert i landet uten å rapportere om hverken selskapets virksomhet, økonomiske tilstand eller detaljer rundt eierskap. I de tilfellene hvor for eksempel aksjonærer og ledelse må rapporteres inn til myndighetene, er informasjonen svært sjelden offentlig tilgjengelig. I tillegg tillater de fleste skatteparadis at selskaper og andre juridiske personer står registrert i navnene på stråmenn. En stråmann er en person som mottar betaling for å stå registrert som for eksempel direktør for et selskap, selv om de i praksis ikke har noen involvering i selskapet.

Mange skatteparadisselskaper har stiftelser («trusts») som eiere. En slik trust er igjen gjerne eid av et annet selskap registrert i nok et skatteparadis. Forvalterne av disse stiftelsene, ofte stråmenn, vil vanligvis holde til i et tredje skatteparadis. En slik selskapskonstruksjon gjør det svært vanskelig å etterforske hva som egentlig finner sted av reell virksomhet, og hvem som egentlig er eier og mottaker av utbytte og fortjeneste.

OFFSHORE/«UTENOMLANDS»

Når verdier og eierskap flyttes ut av nasjonalstater og inn i slike kompliserte strukturer blir de ofte omtalt som å ha flyttet offshore. Offshore er et uklart begrep og er et produkt av forandringene i privat bankvirksomhet og verdiforvaltning, som i dag langt på vei har blitt et «virtuelt univers». Offshore er derfor ikke en fysisk plassering av verdier og eiendeler. En bankkonto kan for eksempel være plassert i en bank i Sveits, mens den juridiske strukturen som eier

kontoen sannsynligvis er fragmentert i mange deler over hele verden. Offshore kan derfor beskrives gjennom et sett med egenskaper der fellesnevneren er at verdier, ansvarsforhold og eiendomsstruktur er flyttet utenfor rekkevidden til nasjonalstaters myndighetsområde, herunder mulighet for innsyn og kontroll.

En norsk oversettelse av offshore kan være «utenomlands». Verdiene er plassert i utlandet, men vil i noen tilfeller ikke være regulert av noe lands myndigheter på grunn av dårlig koordinert regelverk. De kan også befinne seg i «inngjerdede» lovområder i et skatteparadis, som ikke gjelder for skatteparadisenes egne innbyggere. Slike konstruksjoner gir mange muligheter til å gå utenom lover og reguleringer.

HVOR STORE ER SKATTEPARADISENE?

Hvor store verdier som er oppbevart utenomlands og i skatteparadis er umulig å fastslå med sikkerhet. Det er nettopp hemmeligholdet som gjør skatteparadiser attraktive. Hverken myndigheter eller internasjonale finansinstitusjoner virker å være i stand til, eller villig til, å virkelig undersøke det globale bildet av hvor store verdier som finnes i skatteparadiser. Den mest omfattende studien er antagelig «The Price of Offshore»ⁱⁱ fra 2012 av Tax Justice Network. Her benyttes tall fra Verdensbanken, IMF, FN, Den internasjonale oppgjørsbanken (Bank of International Settlements), sentralbanker og tilgjengelige tall fra 139 land.

RAPPORTENS FUNN:

I 2010 fantes mellom \$21 000 og \$32 000 milliarder dollar i private, finansielle verdier i skatteparadiser. Dette omfatter finansielle verdier eid av rike individer (såkalte «high net worth individuals» – HNWI), og utelater ikke finansielle verdier som eiendommer og luksusyachter som ofte eies gjennom strukturer i skatteparadiser. Beløpet tilsvarer omtrent 35 norske oljefond (på ca 3.500 milliarder kroner i september 2012)

Dersom disse verdiene antas å ha en avkastning på 3 % årlig og med en inntektsskatt på 30 % av avkastningen, representerer verdiene i skatteparadiser \$190 - \$280 milliarder i årlige tapte skatteinntekter, eller 1.100-1.600 milliarder kroner. Dette utgjør mer enn det norske statsbudsjettet i 2011 (ca 1.000 milliarder kroner).

Til sammenlikning var den samlede utviklingshjelpen fra OECD-landene i 2011 på \$133 milliarder dollar.

HEMMEIGHOLD SINDEKSEN (FINANCIAL SECRECY INDEX)

Hemmeligholdsindeksen er et verktøy for å forstå globalt, finansielt hemmelighold. Indeksen synliggjør graden av hemmelighold i 71 land. Graden av hemmelighold og hvor stor andel av global finansvirksomhet som finner sted i landet, avgjør plasseringen i indeksen.

Halvparten av landene på topp 20 er enten medlemmer av EU, eller jurisdiksjoner under engelsk kontroll som Caymanøyene, British Virgin Islands og Bermuda.

Datamaterialet som indeksen bygger på er basert på er den største, systematiske undersøkelsen av globalt, finansielt hemmelighold som er gjort. Indeksen er et tilsvar på tidligere forsøk på skatteparadislistes etablert av blant andre OECD og IMF. Disse utelukker åpenbare skatteparadis og metodene bak utvelgelse av land er uklare.

Indeksen ble lansert første gang i 2009, og kom ut i revidert utgave i 2011.

Se hele indeksen og spesifikk landinfo her:
<http://www.financialsecrecyindex.com>

3.

PROBLEMER MED DAGENS SYSTEM

Før finanskrisen i 2008 var 2378 bedrifter registrert under Fortis Intertrust (Netherlands) B.V. i denne bygningen i Amsterdam. Belgia, Nederland og Luxembourg gikk inn med statlige redningspakker etter at Fortis tapte 22 milliarder euro.

HVA ER KONSEKVENSENE av tjenestene som tilbys av skatteparadiser og utenomlands-systemet? I dette kapitlet går vi gjennom noen av de mest alvorlige skadevirkningene, blant annet hvordan systemet legger til rette for kapitalflukt, skattekonkurranse, hvitvasking og kriminalitet. Men også hvordan det bidrar til konkurransevridding i markedet og hemmer innovasjon og produktivitet der de små og nasjonale selskapene, og til syvende og sist forbrukerne, blir taperne. Kapitlet belyser også sammenhengen mellom hemmeligholdet og finanskrisen. Til slutt trekker vi frem konsekvensene av at skatt i større og større grad blir ansett som en ren kostnad, også av norske myndigheter.

Les mer

Hvorfor er skatteparadisene mer skadelige for utviklingsland enn for andre land? → s. 38

TILRETTELEGGER FOR SKATTEUNNDRAGELSE OG KAPITALFLUKT

Hemmelige bankkontoer og stiftelser i skatteparadiser oppmuntrer og tilrettelegger for at enkeltpersoner og selskaper kan unnsnippe skatt. Dette er spesielt en utfordring i utviklingsland. En stor del av kapitalstrømmene som flyter inn og ut av land registreres ikke i internasjonale eller nasjonale registre. Disse uregistrerte strømmene må anses som kapital på flukt fra reguleringer og skattekrav. Uregistrerte kapitalstrømmer blir heller ikke tatt med i statistikker som måler fordeling i verden. Dette fører til at slike statistikker gir inntrykk av at fordelingen er mye bedre enn den i virkeligheten er.

0.001% av verdens befolkning kontrollerer over 30% av verdens finansielle verdier.ⁱⁱⁱ

\$690 milliarder forsvinner årlig fra utviklingsland på grunn av internfeilprising og utgjør dermed den aller mest brukte metoden for skattesnyting. Les mer om internprising i avsnittet «Konkurransevridding»^{iv}

Les mer

Locating Global Wealth Chains → s. 46
Conceptualizing Capital Flight: A Systems Perspective → s. 48

MINDRE INNOVASJON OG PRODUKTIVITET

Skatteparadiser skaper ulike betingelser for selskap og ødelegger for et velfungerende marked. Innovasjon som starter hos små, nasjonalbaserte selskaper vil tape for de store og selskaper i utviklingsland taper for selskaper i rikere land. Nyskaping og økt produktivitet blir ikke belønnet i et slikt system, da redusering av skatt er mer lønnsomt. Konkurransevriddingen koster dermed samfunnet store ressurser.

Les mer

Petro Rents and Hidden Wealth: Evidence from Bank Deposits in Tax Havens → s. 42

KONKURRANSEVRIDDING

Det er multinasjonale selskaper som har størst økonomisk kapasitet og dermed best anledning til å strukturere handel og investeringer gjennom utenomlandsstrukturer og skatteparadiser. I praksis ser vi også at multinasjonale selskaper betaler mindre skatt enn nasjonale. Blant teknikkene multinasjonale selskaper benytter seg av for å unngå skatt er misbruk av internprising (transfer pricing) på handel internt i selskapsgruppen.

Det meste av verdenshandelen som går over landegrensler skjer i dag internt i samme selskap eller selskapsgruppe. Slik handel er ikke utsatt for konkurranse og prisen på det som handles må bestemmes på andre måter. Ifølge det internasjonalt godkjente «armlengdeprinsippet» skal prisen på varen eller tjenesten være lik prisen den ville hatt dersom handelen hadde funnet sted på det åpne markedet.

Slik prissetting er imidlertid vanskelig både å bestemme og å etterprøve. Derfor gir internhandelen i selskapene stort spillerom til å flytte overskudd dit skatten er lavest. For eksempel kan prisen på en vare som selges fra et lavskattland til et høyskattland settes for høyt. Overskuddet i lavskattlandet blir da kunstig høyt, og tilsvarende lavt i høyskattlandet. Armlengdeprinsippet's største svakhet er at det i mange tilfeller kan være vanskelig eller umulig å avgjøre hva som er riktig markedspris for en vare som det ikke finnes tilsvarende og sammenlignbare av i et marked. Eksempler på slikt er patentrettigheter, lisenser og delproduksjoner.

Tynn kapitalisering er en annen måte å flytte overskudd på. Da styres overskuddsflyttingen ved långivning slik at et selskap i høyskattland må betale unaturlig høye renteutgifter til morselskapet. Les mer i ordlisten om hvordan tynn kapitalisering anvendes.

SKATT BETALT AV IT-SELKAPERS INTERNASJONALE OVERSKUDD

Apple 9,8%^v
Microsoft 7%^{vi}
Google 2,4%^{vii}

Kun 1 av 4 selskaper betalte skatt i Danmark i 2010.^{viii}

HVITVASKING OG KRIMINALITET

Hemmeligholdet som tilbys av blant annet utenomlands-banker skaper et skjulested for hvitvasking av utbytte fra politisk korrupsjon, svindel, underslag, ulovlig våpenhandel og narkotikahandel. Finansbransjen er den minst åpne bransjen i verden^{ix}, og består av blant annet banker, forsikringsselskap og andre tilbydere av finansielle tjenester. Mangelen på åpenhet legger til rette for globalisert kriminalitet som terrorisme og stjeling av ressurser av selskaper og politiske eliter.

STATKRAFT

«Statkraft flytter til Brussel for å spare skatt» skrev nettstedet E24 i januar 2009. Statkraft hadde flyttet sin internbank til Brussel, gjennom å etablere datterselskapet Statkraft Treasury Center S.A. Konserndirektøren for finans, Stein Dale, innrømte at «...etableringen gir en betydelig skattemessig effekt» og viste til 10 prosent effektiv skatt i Belgia mot 28 prosent i Norge. Men Statkraft er heleid av den norske staten gjennom Nærings- og handelsdepartementet. Med Staten (oss) som eiere vil det være dårlig økonomi i å flytte skattebetalingen til utlandet, uansett hvor lav skattesatsen der er. Skatt i Norge vil i dette tilfelle være en inntekt til Staten.

HEMMEIGHOLD OG FINANSKRISEN

Utenomlands-økonomien har bidratt til økt ustabilitet i finansmarkedene. Hemmeligholdet i eierskapsstrukturer gjør det mulig for finansselskaper å utføre transaksjoner med stor risiko på vegne av andre, uten å risikere store tap selv. Transaksjoner uten innsyn og omgåelse av for eksempel krav om egenkapital har vært pekt på som noen av årsakene til finanskrisen.^x Mange av tapene til bankene under finanskrisen oppstod i skatteparadis. Bankene sluttet å gi hverandre lån fordi de ikke lenger visste hva som var den reelle, finansielle situasjonen til bankene.

SKATTEKONKURRANSE

Stater blir presset av selskaper som truer med

utflytting hvis de ikke tilbys lavere skatter og færre reguleringer. De politiske myndighetene i flere land har gitt etter for presset og konkurrerer i praksis med andre om å tilby det mest attraktive regelverket for å beholde investorer og kapital. I enkelte land er den effektive skattesatsen negativ, ved at selskaper subsidieres i tillegg til å gis en lav eller ingen skattesats. Noen stater med begrensede økonomiske alternativer har gjort slik skattekonkurranse til en sentral del av sin utviklingsstrategi. Uregulert skattekonkurranse fører til et kappløp mot bunnen – ikke bare for skattenivået, men også for sikkerhet og arbeidsrettigheter.

Når skatten blir mindre, må inntektene til et land økes på andre måter. Mange fattige land har økt presset på forbrukerne gjennom indirekte skatter som moms, noe som relativt sett belaster de fattige delene av befolkningen tyngre enn de velstående.

ER SKATT EN KOSTNAD?

Selskaper vil anse skatt som en hvilken som helst annen kostnad som må minimeres for å maksimere utbyttet for aksjonærer. Men kan skatt anses som en ren kostnad? La oss teste denne påstanden:

- Skatt finansierer tjenester selskaper er avhengige av: en høyt utdannet arbeidsstyrke, et politisk stabilt styresett, fysisk infrastruktur som veier og vann, et velfungerende juridisk rammeverk og så videre. Selskapet som konstruksjon eksisterer for eksempel på grunn av rettigheter staten har gitt det gjennom sitt lovverk. Dette inkluderer spesielle privilegier, som muligheten til å slå seg konkurs.
- På grunn av utilstrekkelig rapporteringsstandarder, er det svært vanskelig å vite om skatten som selskaper oppgir er riktig eller ikke. Undererklæring av skatt vil føre til en kunstig høy verdivurdering av aksjene, siden selskaper vanligvis vurderes ut fra overskudd etter skatt.
- Ledelsen i selskaper har ofte aksjeopsjoner som blir utløst av verdiøkning på aksjene, og har derfor et sterkt personlig insentiv om å unngå skatt. Dette setter ledelsens interesser i direkte konflikt med de aksjonærene som ønsker en avkastning på lengre sikt på sine investeringer. Enrons fall er et godt eksempel, som du kan lese om i neste kapittel.
- Det er et økende ønske fra investorer om at selskaper skal styres på en etisk måte. Men uten større åpenhet i selskapers regnskaper vil ikke investorer være i stand til å vurdere hvilke selskaper som skatter riktig.

«Skatt er ikke kostnad, men må settes i samme kategori som utbytte – en tilbakebetaling til samfunnet som gjør driften av selskapet mulig.»

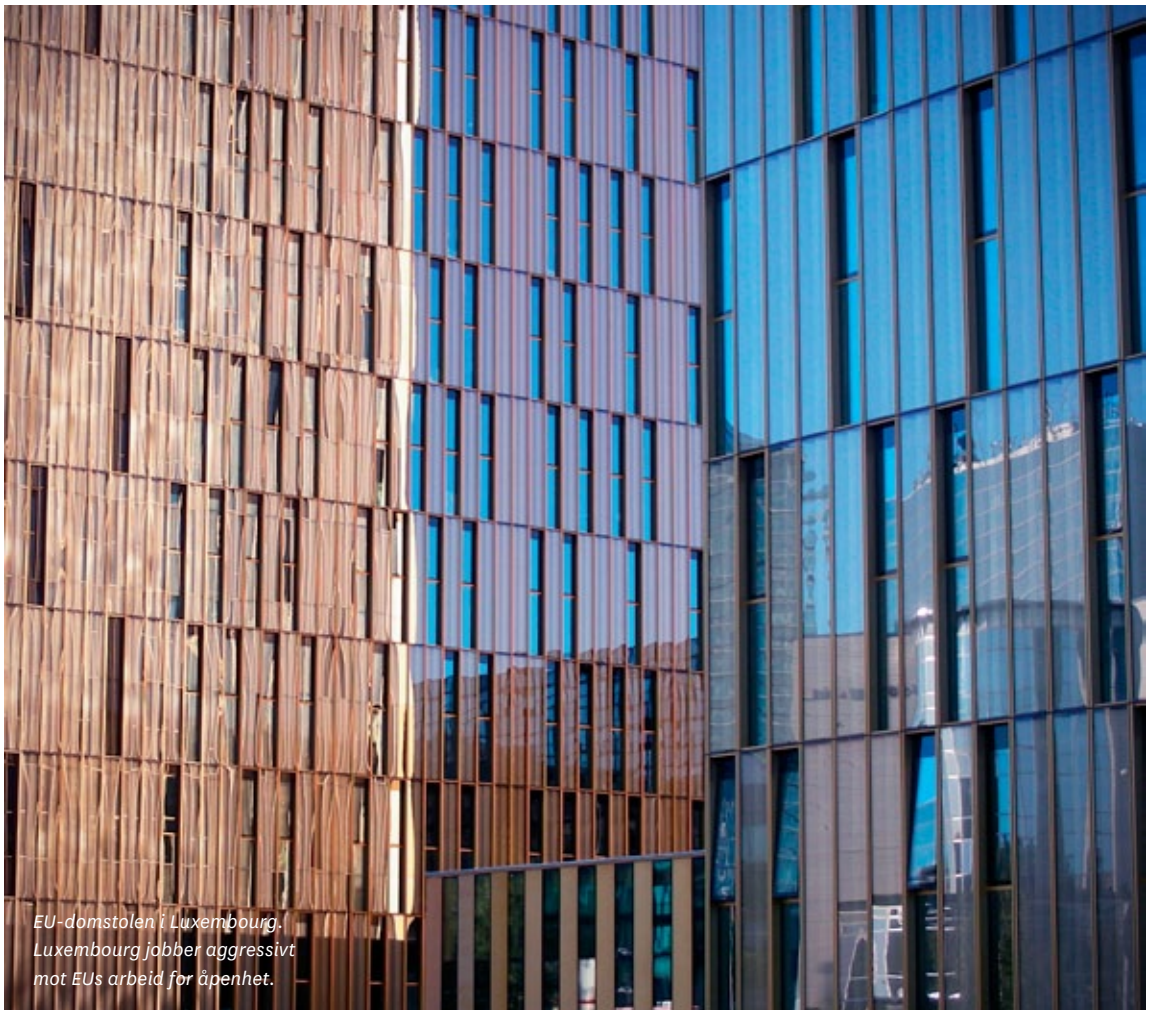

8 rue Henri Heine, Luxembourg: Hovedkontoret til iTunes. I nabolaget ligger de norske og svenske ambassadene, og flere finansselskaper.

4.

AKTØRENE

Eierskapsstrukturer og verdier flyttes til skatteparadisier fordi disse har lovverk som av ulike grunner er interessante for selskaper og individer. Oppblomstringen av «skatteparadislover» er et resultat av at mektige interessegrupper har fått gjennomslag for sitt behov for spesialtilpassede lovsystemer.

*EU-domstolen i Luxembourg.
Luxembourg jobber aggressivt
mot EUs arbeid for åpenhet.*

I **DETTE KAPITTELET** beskriver vi sentrale tjenesteyterne for skatteunngåelse og skatteunndragelse: revisorer og regnskapsførere, advokater, banker, multinasjonale selskaper og myndigheter i skatteparadisene. Disse har gjentatte ganger blitt funnet å være involvert i systemer for å unndra skatt, skjule eierskap og liknende. Det er imidlertid viktig å presisere at størstedelen av virksomheten til disse aktørene ikke dreier seg om skattetriksing eller annen ulovlig aktivitet.

REVISORER

Arkitektene bak dagens system var tidligere å finne innenfor det britiske finansielle og juridiske miljøet, hvor revisorer mer enn advokater var de ledende innen skatterådgivning. Revisjon har gradvis blitt organisert i stadig større transnasjonale enheter for å dekke behovet til en økende kundemasse av internasjonale selskaper.

Etter mange konsolideringer, sammenslåinger og etter kollapsen av gigantselskapet Arthur Andersen, finnes det i dag bare fire store revisjonsselskaper, «the big four»:

- PricewaterhouseCoopers (PWC)
- Deloitte
- KPMG
- Ernst & Young

Disse fire selskapene hadde totalt inntekter på over \$100 milliarder i 2011 med mer enn en halv million ansatte. Hver av dem opererer i minst 140 land. Da OECD identifiserte stater som tilbød uakseptable skattepraksiser i 1998, hadde KPMG kontorer i minst 30 av totalt 35 av disse.^{xi} Siden den tid har mange av kontorene blitt omdøpt eller stengt. Alle de «fire store» har kontorer i de største skatteparadisene i verden.

Alle selskapene har vært tungt involvert i å promotere skatteparadisaktiviteter:

- PWC, Ernst & Young og spesielt KPMG ble sterkt kritisert i 2003 av amerikanske myndigheter for å ha solgt «skatteprodukter». Undersøkelleskomiteen fant at disse ulovlige produktene hadde medført et tap i skatteinntekter til USA på 85 milliarder dollar mellom 1993 og 1999.^{xii}
- Deloitte og Andersen (et firma som Deloitte i stor grad har absorbert) ble kritisert av Det amerikan-

ske senatet for arbeidet de gjorde for Enron. Enron erklærte over \$ 2,3 milliarder i overskudd mellom 1996 og 1999 men betalte ingenting i skatt. For å oppnå dette etablerte de et system med over 3500 selskaper, hvorav minst 440 var registrert i skatteparadiset Cayman Islands.

- EU-domstolen slo i 2005 fast at KPMG hadde solgt produkter for å omgå moms i Storbritannia. I salgsmaterialet stod det at KPMG var klar over at britiske skattemyndigheter ville anse strukturene som «uakseptabel skatteunngåelse».

Revisjonsselskapene er ikke alene om å fremme kultur for skattetriksing og bruk av skatteparadisene. Likevel har de et spesielt ansvar av flere grunner:

De fire store revisjonsselskapene er så store at de dominerer regnskap og revisjon på verdensbasis. En ny kollaps blant disse gjenværende selskapene ville innebære et sammenbrudd i revisjonsmarkedet på grunn av manglende valgmuligheter og konkurranse. På grunn av å være «too big to fail» påberoper de seg selv spesielle privilegier, men anerkjenner tilsynelatende ikke den gjensidige plikten de har tilbake til samfunnet.

De er blant de mest synlige forkjemperne for bedrifters samfunnsansvar, men er ikke åpne om sine egne regnskap. KPMG er for eksempel styrt fra et kontor i Sveits, mens PWC sine internasjonale operasjoner er gjemt bak et selskap i London som hevder å ha null i inntekt men som blant annet styrer selskapets globale nettside.

Selskapene har også benyttet sin privilegerte posisjon som rådgivere til myndigheter for å fremme sine egne og sine kunders særinteresser. I 2004 var partnere fra KPMG og PWC blant forfatterne av et dokument som støttet introduksjonen av en regresiv salgsskatt på Jersey. Samtidig drev de lobbyvirksomhet for selv å bli fritatt fra denne nye skatten, for å kunne «beskytte sin konkurranseposisjon».

Les mer

Revisors rolle i forebygging og avdekking av skatteunndragelser og annen økonomisk kriminalitet
→ s. 52

ADVOKATER

Advokater er viktige aktører i forvaltningen av et lands lovverk. De fleste vil forbinde advokaters rolle med bistand til de som trenger juridisk hjelp i en retts sak. I dag utgjør imidlertid transaksjonsjus en stor del av advokaters virksomhet og har eksplodert i omfang.

Særlig i multinasjonale selskaper utføres store transaksjoner med bistand fra advokater. I Norge er advokater underlagt plikt om å rapportere mistenkelige transaksjoner i henhold til hvitvaskingsloven. I praksis rapporteres svært få transaksjoner fra advokater, revisorer, meglere og regnskapsførere (se boks). De lave tallene fra disse bransjene har blitt

kritisert fra Økokrim i senere år og det er grunn til å anta at det finner sted en betydelig underrapportering.

Antall mistenkelige transaksjoner innrapportert:

År	Advokater	Regnskapsførere	Revisorer	Meglere	Banker
2011	11	46	65	6	2073
2010	6	59	86	15	2176
2009	12	58	97	21	2618
2008	7	44	78	11	2529

Kilde: Økokrims årsrapporter fra 2011 og 2010.

Advokater kan være involvert i skattetriksing på ulike måter:

- Advokater forfatter lover i skatteparadis som gjør skattetriksing mulig.
- De skriver kommersielle kontrakter som omfatter bruken av «offshore» for å utnytte hemmelighet i skatteparadis.
- Vanligvis skrives kontraktene som etablerer stiftelser med anonyme eiere av advokater.
- De organiserer bruken av og opererer selv som stråmenn for å anonymisere egentlig eierskap.

Les mer

Hvor langt beskytter taushetsplikten opplysninger om overføringer via advokaters klientkonto? → s. 54

BANKENE

Storstilt skattemisbruk i finansverdenen er avhengig av at store velkjente banker har en tilstedeværelse i skatteparadis og utenomlands finanssentre. Ofte klynger banker seg sammen i områder eller skatteparadis som er i geografisk nærhet til de regionene hvor bankene driver virksomhet. For eksempel er Caymanøyene svært attraktivt for Sør-amerikanske banker, mens Bermuda og Bahamas har en stor tilstedeværelse av banker fra USA. Kanaløyene er et populært sted for banker fra Storbritannia og Europa, mens banker fra Australia og New Zealand ofte bruker øyer i Stillehavet. Bankene som holder til på slike steder opererer imidlertid ikke i isolasjon.

Enkeltpersoner og selskaper benytter seg av banker i skatteparadis fordi de gjenkjenner og stoler på navnene på bankene som de oppbevarer verdiene sine hos. Uten at disse bankene drev virksomheten sin på denne måten kunne ikke utenomlands-verdenen med skatteparadis fungert. I den tidligere omtalte rapporten «The Price of Offshore Revisited» er det estimert at såkalte høyt formuende individer (High Net-Worth Individuals – HNWIs) har \$21 000 milliarder dollar i finansielle verdier i skatteparadis. De 50 største bankene i verden forvalter \$12 100 milliarder dollar av dette. De tre største

bankene UBS, Credit Suisse og Goldman Sachs forvaltet i desember 2010 henholdsvis \$1789 milliarder, \$932 milliarder og \$840 milliarder dollar for høyt formuende kunder i skatteparadis.

I de tidligere omtalte eksemplene fra revisjonsselskapene i USA, ble også flere store banker navngitt for med overlegg å ha finansiert transaksjoner som bidro til skatteundragelser. Disse bankene inkluderte Deutsche Bank som finansierte skatteprodukter konstruert av KPMG. JP Morgan Chase og Citigroup ble også kritisert på flere punkt for rollen de spilte i Enron svindelen, blant annet at de skaffet til veie finansiering gjennom skatteparadiselskaper.

Les mer

Bankenes rolle i kapitalflukt fra fattige land → s. 56

MULTINASJONALE SELSKAPER

Multinasjonale selskaper fortjener spesiell oppmerksomhet siden de er, og bør være, de største skattebetalerne. De har større anledning enn andre skattebetalere til å misbruke verdens skattesystemer. Når de bryter loven påfører det mange mennesker store kostnader da de tapte skatteinntektene gjerne må erstattes gjennom økt inntektsskatt eller moms.

Les mer

Overskuddsflytting inn eller ut av Norge? → s. 58
Transfer Pricing – et internasjonalt område som krever økonomisk og juridisk kompetanse → s. 62

Dette gir multinasjonale selskaper et spesielt ansvar for å sikre at de betaler de skattene de skylder i de landene hvor de har fortjeneste. Det er et viktig etisk prinsipp at et selskap ikke har rett til å tjene penger i et samfunn uten å gi tilbake i form av skatt. Det finnes imidlertid mye forskning og eksempler på at dette ikke etterfølges i praksis.

Multinasjonale selskaper argumenterer for at skatt er en kostnad som må minimeres og at de er pliktig ovenfor aksjonærene å unngå skatt i størst mulig grad. Dette er imidlertid ikke forenlig med hva selskapsretten sier i de fleste land: at et selskap må drives til fordel for aksjonærene, men også er forpliktet til å ta hensyn til andre interessenter som innbyggerne i landet. I norsk lov er dette ikke eksplisitt formulert, og det er omdiskutert prinsipp. Men i «Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse» står det: *Gode relasjoner til samfunnet og de interessenter som berøres av virksomheten, er også av betydning for selskapene, og det enkelte selskap bør derfor også vurdere egne retningslinjer som ivaretar slike hensyn.*^{xiii}

Et selskap skal operere på en måte som ikke bryter med intensjonen i loven, ikke ta risiko ved å bryte loven, ikke skjule det de driver med (inkludert for aksjonærer) og ikke undergrave skattesystemet

gjennom å ikke betale den skatten de er forpliktet til.

Det finnes dessverre ingenting som tyder på at de multinasjonale selskapene eller deres skatterådgivere rådfører seg med aksjonærenes synspunkter i disse spørsmålene. Det er nærliggende å anta at mange som sparer gjennom for eksempel pensjonsfond eller aksjefond, og som dermed indirekte eier andeler i de multinasjonale selskapene, ikke har noe ønske om at disse selskapene skal minimere sine skattebetalinger. Særlig fordi slik praksis kan innebære en risiko for ulovlige handlinger som skatteunndragelse, underbetalinger til utviklingsland og kunstig oppblåste aksjekurser på kort sikt. Men ikke minst fordi innbyggerne er de som må kompensere for skattetapet ved selv å betale høyere skatt.

Les mer

«Flag of Convenience» – bekvemmelighetsflagg

→ s. 64

NUF – Skatteparadis for folk flest? → s. 66

SKATTEPARADISENES EGNE MYNDIGHETER

Skatteparadisene bærer selv mye av ansvaret for dagens system. De har alle på ulike måter bidratt til å skape et system som øker forskjellene i fordelingen av velferd i verden, og som skaper hindre for bærekraftig utvikling for verdens fattige.

Skatteparadis henviser til sin rett som suverene stater til å utforme eget skattesystem. Men skatteparadis blir ofte benevnt som «captured states». Dette begrepet brukes når et lite antall selskaper klarer å forme regelverket til sin fordel gjennom ikke-transparent påvirkning og betalinger til politikere og byråkrater. På Kanaløya Jersey er det for eksempel ingen politiske partier, som gjør at det i praksis ikke er mulighet for demokratisk beslutningspåvirkning. Det mest ekstreme eksempelet er imidlertid hvordan det enorme skatteparadiset City of London i praksis ligger utenfor nasjonal styring. «The City» er sannsynligvis det eneste stedet i verden der selskaper har stemmerett. Selskapene har til sammen flere stemmer enn innbyggerne som bor der.^{xiv}

Det er viktig å forstå skatteparadisenes rolle for å få en mer utfyllende forståelse av korrupsjonsbegrepet, og for å kunne identifisere og iverksette tiltak som kan bekjempe korrupsjon. Mange vil forbinde korrupsjon med politisk korrupsjon og bestikkelser av tjenestemenn i utviklingsland. Men selskaper og personer som bidrar til å skjule korrupsjonsmidler i skatteparadiser er medvirkende til korrupsjonen. Gjennom sine tjenester er de med på å senke kostnadene ved, og øke incentivene til, korrupsjon. Korrupsjon må derfor bekjempes ikke bare ved å styrke institusjoner i det vi anser som korrupte land, men også ved å øke innsyn i skatteparadiser.

EKSEMPLER PÅ TILBUD FRA SELSKAPET «OFFSHORE CENTER» SOM SETTER OPP SELSKAPER I SKATTEPARADIS:

Offshore value pack £500 – Best Price for Seychelles Company Formation

The Offshore Value Pack offer provides the following, inclusive in the price:

Complete set of Company documents:

- Certificate of Incorporation
- Memorandum and Articles of Association
- Access to a web-based Company Administration system
- Notarised and Apostilled set of documents (worth £150)
- Worldwide Courier delivery of company incorporation documents
- Payment of 2nd year government fees (worth £400)

Managed Company £2500

- Active trading company
- Anonymous and hassle free trading
- Appoint your Director/Shareholder anytime

5.

INSTITUSJONER SOM ARBEIDER MED GLOBALE SKATTESPØRSMÅL

Internasjonale institusjoner har kommet sent på banen i kampen mot skatteparadis og hemmelighold. De siste par årene har imidlertid den uttalte viljen vært større, men resultatene har latt vente på seg.

I DETTE KAPITTELET gir vi en oversikt over arbeidet i institusjoner som OECD, De Forente Nasjoner (FN), Den Europeiske Union (EU) og Verdensbanken. I tillegg vil du finne korte beskrivelser av andre aktører som G7, G20 og Financial Action Task Force (FATF) i ordlisten.

Siden 2000 har sivilsamfunnsorganisasjoner engasjert seg massivt i kampen mot skatteparadis. Slike organisasjoner har vært sentrale i at skatteparadisproblematikken nå er høyt oppe på den politiske agendaen nasjonalt og internasjonalt. I dette kapittelet får du en oversikt over de viktigste organisasjonene i Norge og i utlandet.

ORGANISASJONEN FOR ØKONOMISK SAMARBEID OG UTVIKLING

The Organisation for European Economic Co-operation (OEEC) ble opprettet etter andre verdenskrig for å administrere gjenoppbyggingen av Europa med amerikanske Marshall-midler. Fra 1961 skiftet organisasjonen navn og har siden arbeidet hovedsakelig med å skape økonomisk vekst for sine medlemsland. OECD består i dag av 34 av verdens rikeste stater, og Norge har vært med siden oppstarten. Organisasjonen er den sentrale aktøren på internasjonalt skattesamarbeid mellom stater.

OECDs standardavtale for skattefordelingen mellom land har ligget til grunn for de fleste bilaterale skatteavtalene i dag. Men ettersom skatteparadis har null eller svært lav skatt har det ingen hensikt å forhandle fram avtaler om skattefordeling med disse. OECDs strategi har derfor siden 2000-tallet vært fokusert rundt de såkalte informasjonsutvekslingsavtalene (TIEAs). For å unngå stempelet «ikke-samarbeidsvillige» må skatte-paradiset ha inngått minst 12 slike avtaler med andre land. I 2011 erklærte OECD at alle skatteparadis hadde inngått 12 avtaler og kunne erklæres samarbeidsvillige, og dermed var hele OECD sin beryktede svarteliste tom. Mange av avtalene er imidlertid inngått mellom skatteparadisene selv og har dermed ingen hensikt. Avtalene har møtt sterk kritikk for ikke å være effektive. Det langt mer effektive systemet med automatisk informasjonsutveksling (AIE) ble anerkjent av OECD i 2012 og kan tyde på en fornyet innsikt i OECD sitt arbeid. Les mer om TIEA og AIE i kapittel 6.

Siden 2009 har OECD gjennomført såkalte fagfellevurderinger (peer reviews), hvor OECD-statenes skattepraksis blir gjenstand for en detaljert analyse og eventuelle svakheter skal påpekes. Dette arbeidet vil kunne gi ny og viktig innsikt, selv om det er viktig å være oppmerksom på svakheter ved prosessen.^{xv}

Les mer

OECDs skatteparadis-prosjekt (1996-2004) – En arena for økonomisk konkurranse og politisk maktkamp → s. 70

DEN EUROPEISKE UNION

I løpet av 1990-tallet identifiserte EU problemer med skadelige skattepraksiser innen for unionens grenser. Det gir lite mening for EU å fremme et indre marked dersom medlemslandene konkurrerer med hverandre på skatt. EUs arbeid på skatteområdet er relativt omfattende, og vi beskriver her noen av de viktigste prosessene.

- Sparedirektivet: dette er en form for automatisk informasjonsutveksling av skatterelatert informasjon mellom land, for eksempel om renteinntekter og navn på kontoinnehaver. Direktivet omfatter ikke bare EUs egne medlemmer, men også skatteparadis som Cayman Islands og Sveits. Sveits har imidlertid forhandlet frem endringer i avtalen som gjør at de kan beholde bankhemmeligholdet: I stedet for å oppgi identiteten til kontohaver, trekker de en kildeskatt som fordeles mellom skatteparadiset og hjemlandet.

En gjennomgang i 2008 avdekket endringer i investeringsmønstre etter direktivets implementering. Verdier ble flyttet til jurisdiksjoner utenfor EU og vekk fra den typen verdipapirer som omfattes av direktivet. Direktivet gjelder bare for kontoer eid av individer, ikke for midler som er eid av stiftelser eller selskaper som er den vanligste måten å oppbevare verdier i skatteparadis på. EU kommisjonen

foreslo i 2009 en revisjon for å bøte på dette, men revisjonen har blitt sterkt motarbeidet av flere skatteparadis, særlig Sveits.

Til tross for smutthull og svakheter er EUs spare-direktiv antagelig det beste utgangspunktet for et rammeverk som kan omfatte alle land. Norge har vært i samtaler med EU om en eventuell tilslutning, men avventer utfallet av revisjonen.

- Land-for-land-rapportering (LFLR): innebærer at selskaper må oppgi regnskapsinformasjon brutt ned på hvert land de opererer i. En enklere form for slik rapportering blir i 2012 forhandlet i EU som en del av oppdateringen av EUs regnskaps- og åpenhetsdirektiver. Denne vil imidlertid kun gjelde for skog- og utvinningssektoren. Spesielt innen utvinningsindustrien er det mange korrupsjonsavsløringer og det antas at stater årlig taper store verdier i skatteunndragelse.

EU-forslaget innebærer at selskapene må oppgi alle overføringer de gjør til hvert enkelt land de operer i. Forslaget er et viktig tiltak mot korrupsjon, men er dessverre ikke tilstrekkelig for å oppdage skattejuks. Det er imidlertid lagt opp til en revisjon av direktivet om noen år, og det vil da være mulighet for å utvide det. Finansminister Sigbjørn Johnsen uttalte i 2012 at Norge skal innføre LFLR innen 01.01.2014 uavhengig av hva som blir utfallet av EU-prosessen.

Les mer

Petro Rents and Hidden Wealth: Evidence from Bank Deposits in Tax Havens → s. 42

- Enhetlig selskapskatt: I mars 2011 foreslo EU-kommisjonen å innføre såkalt common consolidated corporate tax base (CCCTB) som er en form for enhetlig selskapsbeskatning. Forslaget har flere svakheter, blant annet at selskaper frivillig kan velge om de vil benytte CCCTB eller ikke. Det kan også føre til utflytting av midler til land utenfor EU. Men gjort på riktig måte er dette et viktig tiltak for å sikre riktig skatteinngang, og hindre kunstig overskuddsflytting for å unngå skatt.

Les mer

Du kan lese mer om sparedirektivet, LFLR og enhetlig selskapskatt i kapittel 6.

Les mer

Hvitvaskingsloven – spilleregler for det finansielle markedet → s. 74

VERDENSBANKEN

Verdensbanken er fellesbetegnelsen for fem internasjonale organisasjoner som skal gi finansiell bistand og rådgivning for å fremme økonomisk utvikling og medvirke til fattigdomsbekjempelse i utviklingsland. Banken er en del av FN-systemet, men er eid av landene som har skutt inn bankens kapital.

Banken har blitt kritisert for å ikke ta problematikken rundt skjulte pengestrømmer og skatteparadis på alvor. En større endring skjedde imidlertid i 2011 med utgivelsen av rapporten «The Puppet Masters – How the Corrupt Use Legal Structures to Hide Stolen Assets and What to Do About It». Rapporten er et resultat av StAR-initiativet (Stolen Assets Recovery Initiative, et samarbeid med FN) og undersøker hvordan kriminelle penger er skjult gjennom postbokselskaper, stiftelser og skjulte eiere. StAR-initiativet bidrar også til å tilbakeføre midler.

FN

FNs rolle i internasjonale skattespørsmål har ikke vært omfattende, og er kanskje derfor også lite kjent. Folkeforbundet, forgjengeren til FN, startet allerede på 1920-tallet en prosess for bedre samarbeid og koordinering i internasjonal skattlegging. FN har utgitt en modell på skatteavtaler, selv om denne i stor grad har blitt erstattet av OECDs modellavtale.

FN er vertskap for komiteén «the Committee of Experts on International Cooperation in Tax Matters», som har eksistert i ulike former siden 1967. Statusen til komiteén ble oppgradert av daværende generalsekretær Kofi Annan i 2004, og dette medførte et betydelig skifte i komiteéns betydning. Dette er den eneste komiteén som drøfter internasjonale skattespørsmål og kan potensielt danne grunnlaget for et framtidig globalt organ for skattespørsmål under FN.

MYNDIGHETER NASJONALT

Noen nasjonalstaters myndigheter støtter og fremmer skatteparadisaktiviteter. Andre myndigheter setter inn betydelige ressurser på å utfordre og bekjempe slike aktiviteter. Noen myndigheter gjør begge deler. For eksempel introduserte Jersey i 2005 noen av verdens strengeste tiltak mot skatteunndragelse, for å hindre at deres egne innbyggere kunne utnytte skatteparadis-tjenestene som Jersey selger til utlendinger.

Flere og flere land ønsker å bekjempe skatteparadis og hemmelighold for å hindre erodering av skattebasen. Noen av trendene vi kan se er at land innfører generelle bestemmelser mot skatteunngåelse i skattelover, strengere straffer for skatteunngåelse og unndragelse og begrensninger i muligheten for revisorer, advokater og andre til å selge skatteplanleggingssystemer uten å opplyse om dette til skattemyndighetene.

Vi ser også en større vilje til internasjonalt samarbeid for å møte utfordringene med skatteurettferdighet, både på flerstatlig nivå gjennom institusjoner som OECD og EU, men også på regionalt og bilateralt nivå. Dette er en velkommen utvikling, men mange land og internasjonale organisasjoner fortsetter å fremme tiltak som virker motsatt retning, for eksempel ved å bidra til skattekonkurranse.

Les mer

Nye sentre for skatteforskning i Bergen og Oslo

→ s. 76

Det norske oljefondet og skatteparadisene → s. 78

Utviklingsbankers bruk av skatteparadis → s. 80

SIVILSAMFUNNET

I juni 2000 lanserte Oxfam, en av de større utviklingsorganisasjonene i verden, en rapport med navnet «Tax Havens: releasing the hidden billions for poverty eradication». Rapporten kan ses på som startskuddet på den brede folkelige motstanden mot skatteparadis. Organisasjoner som Tax Justice Network har vært sentrale i å få problematikken høyt opp på den politiske agendaen. Jeffrey Owens, daværende leder for skattespørsmål i OECD, har uttalt:

«the emergence of non-governmental organisations intent on exposing large-scale tax avoiders could eventually achieve a change in attitude comparable to that achieved on environmental and social issues: Tax is where the environment was 10 years ago.»
(Financial Times, november 2004)

Tax Justice Network utgjør i dag en av de fremste kunnskapsbaserte kritiske røstene og er anerkjent som en viktig premissgiver i den globale debatten. Blant annet er land-for-land-rapportering (les mer om LFLR i neste kapittel) utviklet av organisasjonen. Tax Justice Network har tilstedeværelse på alle kontinenter, inkludert i Norge. Flere kjente internasjonale organisasjonene som jobber med skatt og skatterettferdighet er Transparency International, Publish What You Pay og Attac. Norge har nasjonale avdelinger av alle disse.

Bistandsorganisasjoner som Oxfam og Action Aid har tatt inn skatterettferdighet som en integrert del av sitt arbeid. Bistandsorganisasjonene ser at å sikre skatteinngang til utviklingsland vil gjøre det mulig for landene å mobilisere egne økonomiske ressurser. Av norske bistandsorganisasjoner har Kirkens Nødhjelp og deres ungdomsorganisasjon Changemaker, vært de mest aktive på feltet.

Skyskraperen «The Gherkin» i hjertet av finansdistriktet City of London. En fjerdedel av de største finansselskapene i verden er registrert i London, mer enn 550 internasjonale banker, 100 av de 500 største selskapene i Europa og 170 emisjonshus (firmaer som handler med verdipapirer). FOTO: Alan Searle

6.

VEIEN TIL SKATTE- RETTFERDIGHET

Problemene som er beskrevet i de foregående kapitlene kan synes uløselige, men det er mulig å oppnå endringer ved hjelp av politiske vedtak på nasjonalt og internasjonalt nivå.

194 selskaper holder til i denne freetasjes bygningen i Bahnhofstrasse 7 i Zug i Sveits, men den har kun fem merkede ringeklokker og postbokser.

INNFORING AV Land-for-land-rapportering for multinasjonale selskaper vil gi en helt ny innsikt i hvor verdiskapingen faktisk skjer, og gi mulighet til å vurdere om de beløpene som legges igjen i skatt i hvert enkelt land, er rimelig. Automatisk utveksling av skatterelevante informasjon mellom myndigheter vil være en enormt ressursbesparende og effektiv måte å innhente opplysninger om innbyggernes pengeplasseringer i utlandet. Offentlige registre over hvem som er de egentlige eierne av selskaper og stiftelser vil sprengte bort en stor del av hemmeligholdet rundt eierskap.

Men åpenhet er ikke i seg selv nok. Det må også på plass et system for hvordan multinasjonale selskaper skal skattlegges. En av de mest interessante diskusjonene er enhetlig skattelegging av selskaper. En slik metode skal sikre at selskapet skatter i henhold til hvor stor den reelle verdiskapingen i hvert enkelt land er.

I dette kapitlet kan du lese mer om disse tiltakene for åpenhet og skattelegging av multinasjonale selskaper.

Les mer
Skatteparadisfrie kommuner → s. 82

LAND-FOR-LAND-RAPPORTERING (LFLR)

LFLR er en rapporteringsstandard som innebærer at selskaper, for hvert land de opererer i, oppgir informasjon som inntekter, utgifter, fortjeneste, skatt og antall ansatte. Med LFLR vil det være mulig å avgjøre hvor stor den reelle virksomheten er i hvert enkelt land (for eksempel gjennom antall ansatte og lønnskostnader). Hvis overskudd og skatt i land med reell virksomhet er svært lav eller negativ, mens et annet datterselskap i konsernet er plassert i et skatteparadis uten ansatte, men har milliardoverskudd, kan det tyde på kunstig overskuddsflytting.

En slik rapportering vil gjøre det enklere for innbyggere å holde selskaper ansvarlige for sine aktiviteter i landet. Selskaper vil også ha nytte av slik rapportering, ettersom investorer ikke har tilstrek-

kelig informasjon når de skal evaluere risiko med dagens rapporteringsstandard.

Dagens gjeldende rapporteringsstandarder krever kun at selskaper viser tall på aggregert nivå, for eksempel ett samlet tall for alle land i Afrika og Asia. Dagens rapporteringsstandard er utviklet av International Accounting Standards Board (IASB). IASB er en privat organisasjon som er registrert i skatteparadiset Delaware og finansieres blant annet av banker og revisjonsselskap.

LFLR som begrep brukes også om en annen type rapportering som ble innført i USA i 2012 (Dodd-Frank Act – se ordlisten) og som nå diskuteres i EU (Se avsnitt om EU i kapittel 5.)

AUTOMATISK INFORMASJONSUTVEKSLING (AIE)

Hvordan kan Norge vite om nordmenn har plassert pengene sine bankkontoer i utlandet, hvis vedkommende ikke selv sier fra? Norge er avhengig av å få informasjon fra landet der pengene er plassert.

Det ideelle er om myndighetene i alle land automatisk sender informasjon til personens hjemland. Eksempler på slik AIE finnes allerede i ulike varianter. Nordiske skattemyndigheter har siden 1991 hatt på plass en multilateral konvensjon om gjensidig assistanse i skatterelaterte saker. Dette krever automatisk utveksling av informasjon vedrørende blant annet utbytte, renteinntekter, lønnsinntekter, pensjoner, eiendommer og forsikringer. Andre eksempler finnes blant annet fra Argentina, Australia og USA. Det mest avanserte og omfattende informasjonsutvekslingssamarbeidet finnes imidlertid i EU, under EUs sparedirektiv.

I praksis betyr AIE at alle banker og andre finansinstitusjoner hvert år må rapportere alle typer renteinntekter, utbytte, royalty-inntekter, gebyrer og lisensinntekter og inntekter (inkludert lønnsinntekter) som de utbetaler til andre lands innbyggere. Denne rapporteringen må inneholde tilstrekkelig informasjon til å sikre at inntektsmottakeren kan identifiseres.

Utviklingsland vil ha spesielt stor nytte av dette. Det vil bety en dramatisk økning i muligheten til å skattlegge innbyggere som har verdier i andre land. De færreste utviklingsland er i forhandlingsposisjon til å skaffe seg bilaterale informasjonsutvekslingsavtaler med skatteparadis, og mangler administrativ kapasitet til å benytte seg effektivt av de avtalene som er på plass.

Les mer
LEs om EU og sparedirektivet, og OECD sitt arbeid med AIE, i kapittel 5. → s. 22

ENHETLIG SKATTELEGGING AV SELSKAPER

I dag er det opp til hvert enkelt land hvordan selskaper skal beskattes, men dette gir liten mening når noen selskaper opererer i så mye som 150 eller flere land samtidig. Enhetlig selskapsbeskatning er en

enkler og mer rettferdig måte å skattlegge selskaper på.

Metoden innebærer at man tar utgangspunkt i det samlede overskuddet til hele selskapet, inkludert datterselskap i andre land. Hvor mye skatt som skal tilfalle hvert enkelt land skal avgjøres på bakgrunn av hvor stor grad av reell virksomhet som faktisk skjer i landet. Typisk vil grad av reell virksomhet avgjøres på grunnlag av lønnskostnader og salgsinntekter i hvert enkelt land. Dermed vil skatteparadiser komme dårlig ut. Lite reell virksomhet finner sted her, gjerne bare postbokselskaper. Enhetlig selskapsbeskatning vil gjøre det umulig å tjene penger på å unndra skatt gjennom kunstig overskuddsflytting til skatteparadis. I USA har man i lengre tid brukt et liknende system for å fordele selskapskattebasen mellom delstater.

Innenfor et slikt system vil hvert land fremdeles kunne avgjøre sine egne skattesatser. Forslaget vil dermed ikke undergrave selvstendigheten til de ulike lands myndigheter til å bestemme over egen skattepolitikk. En slik omlegging av selskapskatt er imidlertid komplisert og krever forsterket og samlet internasjonal innsats. Forslaget om CCCTB som er fremmet i EU er en viktig start. CCCTB er tidligere beskrevet i avsnittet om EU i kapittel 5.

Les mer

[Towards Unitary Taxation Of Transnational Corporations](#) → s. 84

VIS HVEM DU ER: REGISTRE FOR EGENTLIG EIERSKAP OG STIFTELSE

Det er vanskelig å skattlegge personer uten å vite hvem de er. Samfunnet er basert på at aktører opptrer med identitet og at vi dermed kan få informasjon om disse og at de kan holdes ansvarlige. Banker er forpliktet til «kjenn din kunde»-prinsippet, å vite hvem som egentlig står bak kontoer som opprettes. Dette er i praksis umulig å etterleve på grunn av kompliserte selskapsstrukturer.

Med egentlig eierskap, eller beneficial ownership, mener vi det mennesket av kjøtt og blod som til syvende og sist kontrollerer og er ansvarlig for selskapet. Som vist tidligere i heftet er disse ofte skjult av lag på lag av hemmelighold: komplekse selskapsstrukturer, plasseringer i skatteparadis og bruk av «nominerte» eiere uten reelt ansvar. De fleste skatteparadis og en rekke andre land tillater etablering av selskaper uten at disse trenger å oppgi viktig informasjon som vedtekter, navn på egentlige eiere (ikke kun nominerte stråmenn) og navn på de som virkelig styrer selskapet.

Stiftelser er en enda vanskeligere nøtt å knekke: selve stiftelsen er ofte ikke nedført i noe offentlig register, men en struktur opprettet av for eksempel advokater. Advokaten vil da være den eneste som vet noe om eieren. Men ofte vet heller ikke advokaten dette, da de egentlige eierne er skjult i

selskaper som eier selskapet og så videre. Mange av de såkalte «special purpose vehicles» som brukes hyppig av selskaper til skatteplanlegging i skatteparadis, eies av veldedige stiftelser. Dette er et misbruk av veldedighetsbegrepet. Informasjon som bør registreres for stiftelser er: hvem som etablerte stiftelsen, stiftelsesdokumentet, hvem som forvalter stiftelsen, hvem stiftelsen gavner (beneficiaries) og hvor stiftelsen har kontorer.

Alle land må innføre krav om at informasjon om egentlig eierskap og stiftelser skal registreres og gjøres offentlig tilgjengelig. For Norges del må dette da inn i Brønnøysundregisteret.

Les mer

[En gravejournalist forteller](#) → s. 88

[Når skatterettferd ikke er den eneste utfordringen – perspektiver fra korrupsjonsgranskere](#) → s. 90

HJEMLØS ALKOHOLIKER SOLGTE RIGG

Nær to milliarder kroner forsvant etter to salg av oljerigger fra selskapene til de norske milliardærene Øystein Stray Spetalen (Standard Drilling) og John Fredriksen (Seadrill) i 2012. Seadrill-riggen ble solgt via et ukjent postkasseselskap i et skatteparadis før den gikk videre til det ukrainske statseide oljeselskapet Naftogaz. Prisen steg 900 millioner kroner på veien. De to latvierne som står oppført i offisielle papirer som selgerne er åpenbart stråmenn. Den ene er en halvblind, hjemløs alkoholiker, og den andre benekter å ha undertegnet noe som helst.^{xvi}

Sluttnoter

- i Palan, Ronen. (2003) *The offshore world: Sovereign Markets, Virtual Places, and Nomad Millionaires*. Ithaca: Cornell University Press.
- ii Henry, J. S. (2012). *The Price of Offshore Revisited*. London: Tax Justice Network. Lastet ned fra <http://taxjustice.blogspot.no/search?q=revisited>
- iii Shaxson, N., Christensen, J. & Mathiason, N. (2012). *Inequality: You Don't Know the Half of It*. London: Tax Justice Network. Lastet ned fra <http://taxjustice.blogspot.no/search?q=revisited>
- iv Kar, D., & Curcio, K. (2011). *Illicit Financial Flows from Developing Countries: 2000-2009. Update with a focus on Asia*. Washington, DC: Global Financial Integrity. Side viii. Lastet ned fra <http://iff-update.gfip.org/>
- v http://www.nytimes.com/2012/04/29/business/apples-tax-strategy-aims-at-low-tax-states-and-nations.html?_r=2&pagewanted=all
- vi <http://www.reuters.com/article/2011/07/27/us-microsoft-tax-idUSTRE76Q6OB20110727>
- vii <http://e24.no/it/slik-sparer-google-milliarder-i-skatt/3898082>
- viii <http://politiken.dk/erhverv/ECE1211551/kun-hver-4-virk-somhed-betaler-selskabsskat-i-danmark/>
- ix Kowalczyk-Hoyer, B. (2012). *Transparency in Corporate Reporting: Assessing the World's Largest Companies*. Berlin: Transparency International. Lastet ned fra <http://www.transparency.org/whatwedo/put>
- x Troost, A., Liebert, N. (3/2009) *Trillions Down the Drain. Of tax havens and shadow banks. Blätter für deutsche und internationale Politik*. Lastet ned fra http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/Troost-Liebert_tax_havensfinancial_crisis.pdf By Axel Troost and Nicola Liebert
- xi *Towards Global Tax Co-operation*. (2000). OECD. Lastet ned fra <http://www.oecd.org/ctp/harmfultaxpractices/2090192.pdf>.
- xii *The role of professional firms in the u.s. Tax shelter industry (2005)*. Permanent subcommittee on investigations of the committee on homeland security and governmental affairs – united states senate, Senate Report 109-54. Lastet ned fra <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/CRPT-109srpt54/html/CRPT-109srpt54.htm>
- xiii *Anbefaling for eierstyring og selskapsledelse (2011)*. NUES – Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse. Hentet fra http://www.nues.no/www/Norsk_anbefaling_for_eierstyring_og_selskapsledelse/ Anbefalingen retter seg i første rekke mot selskaper med aksjer notert på regulerte markeder i Norge, for tiden Oslo Børs og Oslo Axess, men gjelder også, så langt den passer, for sparebanker med noterte egenkapitalbevis.
- xiv Shaxson, N. (2011). *Treasure Islands. Tax Havens and the Men who Stole the World*. London: The Bodley Head.
- xv Meinzer, M. (2012). *The Creeping Futility of the Global Forum's Peer Reviews*. Tax Justice Network. Lastet ned fra <http://www.taxjustice.net/cms/upload/GlobalForum2012-TJN-Briefing.pdf>
- xvi *Dagens Næringsliv*, 30.04.2012 og NA24, 24.04.2012

Topp 10 land i Hemmeligholdsindeksen

Les mer om Financial Secrecy Index på side 13.

1 Sveits

Hemmelighold

78%

Andel av global finansindustri

6,1%

3 Luxemburg

Hemmelighold

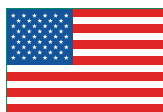
68%

Andel av global finansindustri

13,1%

5 USA

Hemmelighold

58%

Andel av global finansindustri

20,8%

7 Jersey

Hemmelighold

78%

Andel av global finansindustri

0,4%

9 Tyskland

Hemmelighold

57%

Andel av global finansindustri

4,6%

<http://www.financialsecrecyindex.com>

2 Cayman- øyene

Hemmelighold

77%

Andel av global
finansindustri

4,6%

4 Hong Kong

Hemmelighold

73%

Andel av global
finansindustri

4,2%

6 Singapore

Hemmelighold

71%

Andel av global
finansindustri

3,1%

8 Japan

Hemmelighold

64%

Andel av global
finansindustri

1,8%

10 Bahrain

Hemmelighold

78%

Andel av global
finansindustri

0,3%

7.

ORDLISTE

A

Armlengdeprinsippet (Arm's length principle – ALP)

Armlengdeprinsippet er et prinsipp om hvilken pris som skal settes på varer og tjenester som handles internt i et multinasjonalt selskap. Prisen skal settes lik det den ville vært om selskapet handlet varen utenfor selskapet, altså markedsprisen. Hensikten er å hindre at interne priser blir manipulert for å flytte overskudd og dermed å unngå skatt. OECD benytter dette prinsippet, men det har fått mye kritikk for å være arbeidskrevende å dokumentere og for å ikke kunne anvendes for en rekke varer og tjenester. (Se Internprising).

Automatisk informasjonsutveksling (Automatic tax information exchange – AIE)

Automatisk utveksling av skatterelatert informasjon mellom land. Når en person fra Land A har inntektsbringende aktivitet i Land B, vil Land B utveksle data med land A som gjør at man automatisk kan registrere, fastsette og avstemme skattbar inntekt, skatteplikt og beregne skatt, samt innkreve og fordele denne mellom de to landene.

B

Bekvemmelighetsflagg (Flags of convenience)

Flagget til et land som har lite reguleringer og lave skatter og avgifter for skipsfart. Flaggene brukes av skip som er registrert i disse landene, selv om de ikke har noen substansiell tilknytning til landet.

D

Datterselskap (Subsidiary company)

Et selskap som er eid 50 % eller mer av et annet selskap, moderselskapet.

Derivater (Derivatives)

Derivater er fellesbetegnelsen på en rekke finansielle instrumenter som i dag er sentrale for å håndtere risiko i finanssystemet. Fellestrekket er at et derivat avhenger av prisen på noe annet, verdien er altså utledet («derived») fra for eksempel en aksjepris, valutapris eller råvarepris. Et derivat vil for eksempel kunne gi deg retten til å kjøpe en aksje på en gitt dato i fremtiden, til en forhåndsavtalt pris. Hvis den faktiske aksjeprisen ligger over den avtalte prisen, vil du tjene penger. Er prisen under, taper du penger. Opsjoner, forwards, futures, swaps og hedging er noen typer derivater. En stor andel hedgefond er registrert i skatteparadis. Derivater har også fått kritikk for å bidra til finans-krisen. (Se også Hedgefond og Over-the-counter)

Det internasjonale pengefondet/valutafondet (International Monetary Fund - IMF)

Organisasjon med 185 medlemsland, som jobber for å fremme internasjonalt pengesamarbeid, ordnede valutaforhold, stabil økonomisk vekst, høy sysselsetting, samt å yte finansiell bistand til fattige land. Har fått kritikk for å presse et markedsliberalistisk system på landene de støtter med økonomiske midler.

Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act section 1504

En lov som den amerikanske kongressen vedtok 21. juli 2010. Innebærer at selskaper i utvinningsindustrien som er registrert på New York børsen årlig må oppgi betalinger de har gjort til myndigheter. Skal inkludere betalinger fra selve selskapet, dets datterselskaper eller enheter kontrollert av selskapet i forbindelse med kommersiell utvinning av olje-, gass- og mineralressurser. Skal inkludere betalingsform og totalsum for hvert prosjekt. Loven blir av og til feilaktig betegnet som «land-for-land-rapportering». Se Land-for-land-rapportering.

E

Enhetlig skattelegging (Unitary taxation)

Enhetlig skattelegging / unitary taxation innebærer å se på den totale inntekten i et multinasjonalt selskap, altså inntekten i alle land samlet. Deretter benytter man en formel (formulary apportionment) for å fordele den skatten som skal tilfalle hvert enkelt av landene. Formelen inneholder elementer som salg, kostnader knyttet til ansatte/arbeidskostnader og eiendeler. Hvert enkelt land kan selv bestemme hvilket skattenivå de ønsker. I EU benyttes begrepet Common Consolidated Company Tax Base (CCCTB) om denne metoden. Metoden anvendes i føderale stater, slik som USA.

EU's sparedirektiv (EU Savings Tax Directive)

Et direktiv som involverer automatisk utveksling mellom stater av informasjon om renteinntekter og navn på kontoinnehaver. Hensikten er å hindre at personer gjemmer unna penger i et annet land enn der de bor for å unngå å betale skatt på renteinntektene.

Export processing zone/Free trade zone – EPZ/FTZ

Et avgrenset område i et land der landets gjeldende skatteregler og reguleringer er opphevet. Dette gjør at disse områdene i praksis er skatteparadis inni landet. Gjøres for å tiltrekke seg utenlandske investeringer.

Extractive Industries Transparency Initiative – EITI

En global standard som skal skape større åpenhet om betalingsstrømmene som går fra petroleums- og gruveindustrien til myndighetene. EITIs formål er at dette på sikt kan bidra til bedre styresett, mindre korrupsjon og danne grunnlag for økonomisk og sosial utvikling i disse landene. Dodd-Frank direktivet i USA ligner på EITI-standardene. (Se Dodd-Frank).

F

Financial Action Task Force – FATF

En mellomstatlig organisasjon stiftet i 1989 etter initiativ fra G7. Hensikten er å bekjempe hvitvasking og terrorfinansiering. Sekretariatet sitter i OECD sitt hovedkontor i Paris. OECD og FATF er to separate organisasjoner, selv om det er stor overlapp mellom medlemslandene i begge organisasjonene.

G

G20

En institusjon som består av finansministre og sentralbanksjefer fra 20 store land (19 land + EU). Inkluderer industrialiserte land og utviklingsland.

G7

En institusjon som består av finansministre fra syv store industrialiserte land: USA, Japan, Tyskland, Storbritannia, Frankrike, Italia og Canada.

G8

En institusjon som består av statslederne fra åtte store land: USA, Japan, Tyskland, Storbritannia, Frankrike, Italia, Canada og Russland. I tillegg deltar EU.

H

Hedgefond

Et hedgefond kan investere i omtrent hva som helst, men spesialisere seg ofte i spesifikke nisjer, som råvarer og valuta. Hvis man investerer i et hedgefond er det ofte vanskelig å vite hva man har investert i. Forskjellen på et hedgefond og et aksjefond er at et hedgefond kan «shorte» aksjer. Dette betyr at man kan selge aksjer til en kunde i dag til en spesifikk pris. Aksjen kjøper man så i morgen, og hvis prisen har falt i mellomtiden, tjener man penger. Aksjefond kan ikke gjøre dette, og må sitte på aksjer selv om markedet faller. Er som regel enten uregistrert eller registrert i skatteparadis for å minimere reguleringer og skatt. Et hedgefond kan benytte hedging-strategier, se Derivativer.

Hemmeligholdsindeksen (Financial Secrecy Index – FSI)

Identifiserer og rangerer skatteparadis. Rangerer landene på grunnlag av størrelsen på finansindustrien i landet og graden av hemmelighet. Indeksen synliggjør grad av hemmelighet for hvert land i en egen «opacity score». Hvert land har egne «Jurisdiction reports» som inkluderer anbefalinger om hvordan landene kan forbedre hemmeligholdet. Utviklet av Tax Justice Network.

I

International Accounting Standards Board – IASB

Utviklingsorganet i IFRS som utvikler standarder innenfor finansiell rapportering. Se IFRS.

International Financial Reporting Standards (IFRS) Foundation

En stiftelse som har som formål å utvikle globalt aksepterte standarder (International Financial Reporting Standards) innenfor finansiell rapportering, gjennom sitt standardutviklingsorgan IASB. Se IASB.

Internprising (transfer pricing)

Prisen selskaper setter på varer og tjenester som det handles med internt i selskapet. Misbruk av internprising er en svært vanlig måte å unngå skatt på. Prisene settes da for høy eller lavt i forhold til

markedsprisen på varen, slik at et selskap plassert i et høyskattland får kunstig lavt overskudd eller tap, og et selskap i et lavskattland får kunstig høyt overskudd. Anvendes også på elementer som ikke er enkelt å avgjøre hva som er riktig «markedspris», slik som patentrettigheter, gjeld, lisenser, delproduksjoner og så videre.

K

Kapitalflukt (Capital flight)

Ulovlig kapitalflukt er penger fra korrupsjon og kriminalitet, samt utbytte av lovlig virksomhet som ikke oppgis til beskatning. Ulovlig kapitalflukt og skatteunndragelse utgjør en stor trussel for inntektsgrunnlaget i alle land, men er et spesielt stort problem for utviklingsland.

Kildeskatt (Withholding tax)

Betyr å «holde tilbake» skatt. Brukes når myndighetene krever at skatt blir betalt av et beløp før det blir utbetalt eller brukt. I Norge gjøres dette for eksempel ofte i forbindelse med lønnsutbetalinger. I internasjonal sammenheng betyr det at myndighetene i en stat holder tilbake skatt som er opptjent av personer som ikke bor i denne staten. Skatten betales så videre til den staten der personer har bosted, eller den fordeles mellom begge statene. Vil typisk kunne omfatte renteinntekter, utbytte, lisensinntekter og royalties.

Land-for-land-rapportering – LFLR (Country-by-country reporting – CBC)

En rapporteringsstandard som innebærer at selskaper, for hvert land de opererer i, blant annet viser inntekter, utgifter, fortjeneste, skatt og antall ansatte. Dagens gjeldende rapporteringsstandard innebærer derimot at selskaper kun trenger å vise tall på aggregert nivå.

M

Merverdiavgift – MVA/Merverdiomsætningsavgift – Moms (Value Added Tax – VAT)

En omsætningsavgift på det endelige forbruk av varer og tjenester. MVA skal beregnes og betales ved omsætning av varer og tjenester. MVA betales i hovedsak av sluttbrukerne, ettersom selskaper kun betaler den MVA som er differansen mellom avgiften de har lagt på salg (utgående merverdiavgift) og avgift de har betalt på kjøp (inngående merverdiavgift).

N

Nordisk råd

Et samarbeid for de nordiske parlamentarikerne.

Rådet fungerer blant annet som rådgivende organ for de nordiske regjeringene. Omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige, samt de tre selvstyrte områdene Færøyene, Grønland og Åland.

Nordisk ministerråd

De nordiske regjeringenes samarbeidsorgan. I ministerrådet møtes representanter for regjeringene og utformer blant annet nordiske konvensjoner.

O

Offshore – Se Utenomlands

Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD

Et forum for regjeringer i 34 land. Måler produktivitet, global handel og investeringer, og utvikler standarder innen flere områder som inkluderer informasjonsutvekslingsavtaler med skatteparadis (Se TIEA).

Over-the-counter – OTC

Handel med aksjer og andre finansinstrumenter som derivater gjennom et nettverk av forhandlere og ikke gjennom en av de offisielle børsene. Gjør at denne typen handel er vanskelig å regulere og å vite hvem som står bak handelen.

R

Ring fencing

Når et land har forskjellige skatteregler og reguleringer ovenfor selskaper som er eid av utlendinger, i motsetning til selskaper som er eid av landets egne innbyggere. Dette gjøres typisk av skatteparadis.

S

Sekretnesse

Et særtrekk ved lovgivningen i skatteparadis. Sterke restriksjoner på innsyn, tilslørende selskaps- og stiftelsesstrukturer og manglende offentlige registre. Strukturene frister til kriminalitet både i form av skatteunndragelse, hvitvasking av midler og en rekke andre forbrytelser.

Skadelig skattekonkurranse (Race to the bottom)

Trenden av synkende skattenivå og færre reguleringer på kapital. Oppstår som en følge av konkurranse mellom stater for å tiltrekke seg og beholde investeringer.

Skatteavtale (Double tax treaty)

En avtale mellom to stater eller områder for å sikre at inntekt som er opptjent i det ene landet, men mottas i det andre, kun skattes én gang.

Skattemoral (Tax compliance)

Å betale sin skatt uten å drive med skatteunngåelse eller skatteunndragelse. En person som oppfører seg i henhold til lovens hensikt utviser skattemoral.

Skatteparadis (Tax Havens / Secrecy jurisdictions / Offshore financial center – OFC)

Skatteparadis er land eller områder som kjenne-tegnes blant annet ved at de har forskjellige skatte-systemer for lokale innbyggere og utlendinger, og tilbyr anonymitet og enkle, raske og fleksible regler for registrering. De kalles også «secrecy jurisdictions»/hemmeligholdsjurisdiksjoner. De fleste skatteparadis er også Offshore financial centers, men disse er ikke synonyme. En OFC har en aktiv tilstedeværelse av finanssenter, med filialer/datterselskaper av internasjonale banker. Se Utenomlands.

Skatteplanlegging (Tax planning)

Lovlige metoder for å ikke betale mer skatt enn nødvendig. Begrepet brukes for aktiviteter som både følger lovens bokstav, men som heller ikke går lengre enn hva som er lovens hensikt, i motsetning til skatteunngåelse.

Skatteunndragelse (Tax evasion)

Å ikke betale skatt, eller betale for lite skatt. Vanligvis ved å oppgi feil opplysninger til skatte-myndighetene. Dette er ulovlig aktivitet. I tema-beskrivelsen Kriminalitet er dette utdypet. Se også Skatteunngåelse.

Skatteunngåelse (Tax avoidance)

Å bruke gjeldende skattelovgivning for å søke å redusere skatt. Dette strider mot lovens hensikt og utnytter myndigheters manglende forståelse eller evne til å utforme og håndheve et lovverk effektivt. Spesielt er det et problem at det eksisterer lite eller ingen lovgivning internasjonalt, og i dette vakuumet er det mulig å lage selskapsstrukturer som utnytter dette. For eksempel bruk av komplekse metoder for å utnytte smutthull i den hensikt å unngå skatt.

Skatteutvekslingsavtale (Tax Information Exchange Agreement – TIEA)

Avtaler mellom to land (bilaterale avtaler) som etablerer regler for utveksling av informasjon relatert til skattesaker. Modellen for avtalene er laget av OECD.

Special investment vehicle – SIV

En form for SPV (se SPV).

Special purpose vehicle – SPV/SPE

Datterselskaper eller tilknyttede selskaper i store selskaper som normalt etableres for å håndtere risiko. På grunn av svakheter i regulering og revidering av disse, benyttes de også til å utnytte manglende reguleringer, utstede komplekse finansielle instrumenter og skjule gjeld.

Stiftelse (Trust)

En avtale mellom parter for forvaltning av en formue. «Forvalterne» holder formelt eiendomsretten til formuen og forplikter seg til å råde over formuen til det beste for de som er de egentlig eierne, eller «beneficial owners». Stiftelsen vil ofte være øverste ledd i en selskapsstruktur med datterselskaper i flere andre land.

T

Tax holidays

En tidsperiode der et selskap som investerer i landet ikke trenger å betale skatt etter avtale med myndighetene i det landet.

Tynn kapitalisering (Thin capitalisation)

Det å finansiere et selskap med en høy andel lån, istedenfor med aksjer. Benyttes av transnasjonale selskaper for å redusere overskudd i et datterselskap ettersom renter på lån oftest kan trekkes fra på skatten. Aksjeutbytte beregnes derimot oftest ut fra inntekt etter skatt. Rentene blir som regel utbetalt til et annet datterselskap som er plassert i et skatteparadis, der skatt ikke må betales.

Transnasjonale/multinasjonale selskaper (Transnational/multinational corporations – TNCs/MNCs)

Et selskap med datterselskaper i to eller flere land.

U

Utenomlands (Offshore)

En norsk oversettelse av offshore kan være «utenomlands». Verdien kan være plassert i utlandet, men vil i noen tilfeller ikke være regulert av noe lands myndigheter på grunn av dårlig koordinert regelverk. De kan også finne seg i «inngjerdede» lovområder i et skatteparadis, som ikke gjelder for skatteparadisenes egne innbyggere. Slike konstruksjoner gir mange muligheter til å gå utenom lover og reguleringer.

V

Verdensbanken

Fellesbetegnelsen for fem internasjonale organisasjoner som yter finansiell bistand og rådgivning for å fremme økonomisk utvikling og medvirke til fattigdomsbekjempelse i utviklingsland. Banken er en del av FN-systemet, men er eid av landene som har skutt inn bankens kapital.

Del II

Artikkel- samling

HER FINNER DU alle artikler som det er henvist til i den generelle delen av heftet. Artiklene er sortert i den samme rekkefølgen som de dukker opp i teksten.

Artiklene som hører til kapittel **3. Problemer med dagens system** drar frem det store bildet. Den første artikkelen viser konsekvensene hemmeligholdet og skatteparadis har for utviklingsland. I de neste presenteres forskning som forsøker å nøste opp i hvor pengestrømmene går, og hva som påvirker dem. Den siste artikkelen utforsker hos hvem overskuddet fra utvinningsindustrien havner.

I kapittel **4. Aktørene** vises det til artikler som gir et innblikk i advokater, banker og revisorenes rolle i skatteunndragelses- og hemmeligholdsindustrien. Her er det også artikler som viser ulike metoder som selskaper benytter seg av for å betale mindre skatt.

Artiklene som hører til kapittel **5. Institusjoner som arbeider med globale skattespørsmål**, gir blant annet en dypere innsikt i OECD sitt arbeid mot skatteparadis og norsk lovverk med hensyn til hvitvasking. Her finnes også artikler som viser norske myndigheters egen bruk av skatteparadis gjennom blant annet Oljefondet og investeringsfondet Norfund.

Til siste kapittel, kapittel **6. Veien til skatterettferdighet**, kan du lære mer om ulike politiske løsninger og lokale initiativ. Her gir også korrupsjonsgranskere og en gravejournalist tips til hvordan man kan jobbe mot skatteparadis.

ARTIKLER TIL KAPITTEL 3. PROBLEMER MED DAGENS SYSTEM

Hvorfor er skatteparadisene mer skadelige for utviklingsland enn for andre land? Av Ragnar Torvik, Institutt for samfunnsøkonomi, NTNU

Petro Rents and Hidden Wealth: Evidence from Bank Deposits in Tax Havens. Av Jørgen Juel Andersen, BI, Niels Johannesen, University of Copenhagen m.fl.

Locating Global Wealth Chains. Av Leonard Seabrooke and Duncan Wigan, NUPI & Copenhagen Business School

Conceptualizing Capital Flight: A Systems Perspective. Av Muhammad Azeem Qureshi, Høgskolen i Oslo og Akershus og Basit Rizwan, NHH

ARTIKLER TIL KAPITTEL 4. AKTØRENE

Revisors rolle i forebygging og avdekking av skatteunndragelser og annen økonomisk kriminalitet. Av Anders Berg Olsen, Trondheim økonomiske høgskole

Hvor langt beskytter taushetsplikten opplysninger om overføringer via advokaters klientkonto? Av Sverre Blandhol, advokat og dr. juris & master i psykologi

Bankenes rolle i kapitalflukt fra fattige land. Av Kari K. Heggstad og Odd-Helge Fjeldstad, International Centre for Tax and Development og Chr. Michelsens Institutt

Overskuddsflytting inn eller ut av Norge? Av Julia Tropina Bakke og Jarle Møen, NHH

Transfer Pricing- et internasjonalt område som krever økonomisk og juridisk kompetanse. Av Frank Lange, Skattedirektoratet

«Flag of Convenience» – bekvemmelighetsflagg. Av Jacqueline Smith, Norsk Sjømannsforbund

NUF – Skatteparadis for folk flest? Av Inger A. E. Coll, Skatt øst

ARTIKLER TIL KAPITTEL 5. INSTITUSJONER SOM ARBEIDER MED GLOBALE SKATTESPØRSMÅL

OECDs skatteparadis-prosjekt (1996-2004) - En arena for økonomisk konkurranse og politisk maktkamp. Av Kristine Sævdal, Christian Michelsens Institutt

Hvitvaskingsloven – spilleregler for det finansielle markedet. Av Ulf Stridbeck, Universitetet i Oslo og Roar Østby, Advokatfirma Smedsrud Stoltz AS

Nye sentre for skatteforskning i Bergen og Oslo. Intervju med Vidar Christiansen, Universitetet i Oslo og Guttorm Schjelderup, NHH

Det norske oljefondet og skatteparadisene. Av Emilie Ekeberg, Klassekampen

Utviklingsbankers bruk av skatteparadis. Av Kjetil G. Abildsnes, Kirkens Nødhjelp

ARTIKLER TIL KAPITTEL 6. VEIEN TIL SKATTERETTFERDIGHET

Skatteparadisfrie kommuner. Av Sigrid Klæboe Jacobsen, Tax Justice Network – Norge

Towards Unitary Taxation Of Transnational Corporations. Av Sol Picciotto, Lancaster University Law School

En gravejournalist forteller. Intervju med Bjørn Olav Nordahl, forfatter og tidligere journalist i Dagens Næringsliv

Når skatterettferd ikke er den eneste utfordringen – perspektiver fra korrupsjonsgranskere. Av Nigel Iyer og Veronica Morino, Septia AS

Hvorfor er skatteparadisene mer skadelige for utviklingsland enn for andre land?

Av Ragnar Torvik, professor ved Institutt for samfunnsøkonomi, NTNU

I dette notatet gis en oversikt og en diskusjon av hvorfor skatteparadisene er mer skadelige for utviklingsland enn for industrialiserte land. Mange av virkningene av skatteparadis er felles for begge grupper av land. Det diskuteres hvorfor de negative konsekvensene likevel er større for utviklingsland.

Notatet skrevet på oppdrag av Kapitalfluktutvalget 26. mai 2009. Her trykkes sammendraget og første del av innledningen. Hele notatet kan leses i NOU 2009: 19 Skatteparadis og utvikling, på www.regjeringen.no.

«Dersom en tyv blir rikere av å stjele er ikke dette et argument for å tillate tyveri. Vi må skille mellom inntekt som skapes og inntekt en får ved å ta fra andre.»

LAVERE OFFENTLIGE inntekter har størst samfunnsøkonomisk kostnad i land hvor behovet for offentlige utgifter i utgangspunktet er størst. Det argumenteres likevel for at de skadevirkningene som kommer i tillegg til de mekanismene som gjør seg gjeldene i industrialiserte land er mer dramatiske. Det vises hvorfor og hvordan de private inntektsmulighetene skatteparadisene representerer i realiteten bidrar til lavere og ikke høyere privat inntekt i utviklingsland. Det er ikke noe motsetningsforhold mellom offentlig og privat sektor – skatteparadisene er skadelige for begge. Det diskuteres hvorfor og hvordan institusjoner er avgjørende for vekst og utvikling. Skadevirkningene av skatteparadis er spesielt store i land med svake offentlige institusjoner, i land med presidentstyre, og i land med ustabil demokrati. Samtidig kan ikke institusjonene betraktes som noe naturgitt. Skatteparadisene gir aktørene i økonomien insentiver til å endre institusjonene – i retning av det verre snarere enn det bedre. Det blir mer attraktivt for politiske aktører å svekke de offentlige institusjonene, å innføre presidentstyre, samt å underminere demokratiet. For utviklingsland er vekstvirkningene av å sette en stopper for bruk av skatteparadis store.

1.1 INNLEDNING – VIRKNING AV SKATTEPARADIS

Skatteparadisene gir en økonomisk mulighet til å berike seg selv på bekostning av fellesskapet. Når denne muligheten benyttes så gir det lavere inntekter til det offentlige i de landene hvor skattbar inntekt eller formue unndras. I jurisdiksjonene som selv er skatteparadis vil imidlertid virkningen kunne være motsatt – her vil skatteinngangen kunne gå opp siden noen av inntektene eller formuene

vil bli beskattet her. Det er imidlertid åpenbart at nettovirkningen av skatteparadis er at det betales mindre skatt totalt – i motsatt fall ville ikke skatteyttere ha insentiv til å skjule inntekter eller formuer i skatteparadis.

Dette vedlegget studerer virkningen av at det finnes skatteparadis på land som selv ikke er skatteparadis. Et annet spørsmål, som ikke studeres her, er hvordan virkningen av å være skatteparadis er. Det er grunn til å anta at denne er positiv – Caymanøyene har selv en interesse av å være skatteparadis. Men det er relativt uinteressant for problemstillingen som studeres i dette vedlegget – en analogi klargjør at politikkonklusjonen ikke er å stimulere skatteparadis: Dersom en tyv blir rikere av å stjele er ikke dette et argument for å tillate tyveri. Vi må skille mellom inntekt som skapes og inntekt en får ved å ta fra andre.

For land som selv ikke er skatteparadis er virkningen at skatteinntektene blir lavere enn de ellers ville vært. Fortegnet er derfor klart. Omfanget er et empirisk spørsmål. Som diskutert i Utvalgets Kapittel 6 synes de summene som unndras beskatning å være omfattende. For industrialiserte land er det grunn til å tro at det i hovedsak er private inntekter som unndras beskatning. I utviklingsland er det mange eksempler på at også offentlige midler i stor grad blir skjult i skatteparadis, i den hensikt å berike korrupte byråkrater og politikere. DRC (Democratic Republic of Congo, Zaire) hvor Mobutu Sese Seko hadde makten fra 1965 til 1997 er et velkjent eksempel. Skatteparadisene hjalp Mobutu å skjule de store rikdommer han tilranet seg ved hjelp av sin politiske posisjon. Acemoglu, Robinson og Verdier (2006, side 169) fastslår at «There is no doubt that the aim of Mobutu was to use the state as enrichment for himself and his family. He was a true kleptocrat.» Forfatterne viser at konsekvensene var katastrofale. Landets naturressurser og økonomi ble plyndret av den politiske eliten. Inntekten per innbygger i 1992 var halvparten av hva den var ved uavhengigheten i 1960.

Eksemplet Mobutu klargjør at skatteparadisene gir den politiske eliten i utviklingsland et instrument til å skjule formuer de tilraner seg. Eksemplet viser også den nøkkelrolle et lands ressursformue spiller. For korrupte politikere er naturressursene en mulighet til personlig berikelse, og skatteparadisene representerer middelet for å oppnå målet. Samtidig viser eksemplet at det ikke trenger å være samsvar mellom de typer institusjoner som tjener politikerne, og de som tjener innbyggerne. Svake offentlige institusjoner, korrupt byråkrati, og lite demokrati var en betingelse for å kunne skjule så store summer i skatteparadis. Mobutu var tjent med institusjoner med andre egenskaper enn det innbyggerne var – og han endret institusjonene og underminerte demokratiet ut fra hva som var i hans snevre egeninteresse. Halveringen av nasjonalinntekten per innbygger kan

ikke alene forklares ved den direkte effekten av at Mobutus plyndring: «In the 1970s, 15-20 prosent of the operating budget of the state went directly to Mobutu.» (Acemoglu, Robinson og Verdier 2006, side 169). For å forklare hvorfor inntekten per innbygger ble halvert må vi ta hensyn til de indirekte skadevirkningene regimet hadde på økonomien. Disse overstiger etter alt å dømme de summene som gikk til personlig berikelse av regimet og dets støttespillere. For å forstå virkningen av skatteparadis på utviklingsland bør vi ikke begrense oss til en tradisjonell analyse hvor skadevirkningen kun anslås ved det som unndras eller går tapt i offentlige skatteinntekter.

I det følgende vil vi bruke minst plass på de tradisjonelle effektene av skatteparadis og mest plass på virkninger som er særegne for utviklingsland, og som i mindre grad har vært analysert tidligere. Bak dette ligger ikke en formening om at de tradisjonelle analysene er mindre viktige. Bakgrunnen for prioriteringen er snarere at de virkningene som er felles for industrialiserte land og utviklingsland er såpass godt dokumentert i forskningslitteraturen fra før av at vi her står på tryggere grunn. Det er da mindre behov for å gå i detalj. Virkningene som er spesielle for utviklingsland er mindre analysert. Her vil vi derfor gå mer i detalj, samt bidra med noe ny og forhåpentligvis original analyse. Samtidig betyr dette at kapittel 3 i dette vedlegget vil kunne virke mer spekulativt enn hva formidling av veletablert kunnskap gjør.

I 1.1 og 1.2 omtaler vi kort virkninger av skatteparadis på offentlige og private inntekter. I kapittel 2 diskuterer vi først teori for virkningen av skatteparadis på utviklingsland. Vi viser hvorfor og hvordan de økte private inntektsmulighetene skatteparadisene representerer i realiteten kan gjøre at private inntekter blir redusert. En utfordring er at det er vanskelig å finne data for empirisk å undersøke om skatteparadisene bidrar til at private inntekter går ned. Skatteparadis og hemmelighold går hånd i hånd. Som et alternativ studeres virkningen av andre inntekter som kan gi opphav til liknende mekanismer som det skatteparadisene gjør. Sentralt her er studiet av rikdommens paradoks – at land rike på naturressurser i de siste 40 år synes å ha lavere vekst enn andre land. Rikdommens paradoks er relevant for studiet av skatteparadis ved at virkningen av ressursinntekter kan gi opphav til mange av de samme mekanismene som skatteparadis – i særdeleshet at de gir opphav til økonomiske tilpasninger som har det motiv å omfordele eksisterende inntekt i egen favør snarere enn å skape ny inntekt. Det er imidlertid grunn til å tro at de inntektsmuligheter naturressurser gir virker mer gunstig enn hva skatteparadisene gjør – utvinning av naturressurser bidrar også med verdiskaping. Skatteparadisene gir opphav til tilpasninger som øker personlig inntekt ikke ved å øke den totale verdiskapingen, men ved å endre

«Summen av svake institusjoner og skatteparadis gir korrupte politikere og destruktive entreprenører gode muligheter til å skjule ressursinntektene de tilraner seg.»

ressursbruken i den hensikt å betale mindre skatt. Å trekke konklusjoner om hvordan skatteparadis virker basert på hvordan ressursinntekter virker vil være forbundet med skjevhet – virkningene av skatteparadis vil etter alt å dømme være mindre gunstige.

Rikdommens paradoks er sentralt i studiet av skatteparadis også av en annen grunn: Skatteparadis hjelper korrupte politikere og destruktive entreprenører til å plyndre et land. Nyere forskning viser at det nettopp er land med svake institusjoner og politisk system som blir rammet av rikdommens paradoks. Private entreprenører og politikere i slike land står overfor private insentiver som ikke samsvarer med det som er det beste for samfunnet som helhet: Summen av svake institusjoner og skatteparadis gir korrupte politikere og destruktive entreprenører gode muligheter til å skjule ressursinntektene de tilraner seg.

I kapittel 3 behandles den virkningen skatteparadis har på institusjoner og demokrati. Mens befolkningen kan ha en interesse av stabilt demokrati og gode offentlige institusjoner, vil skatteparadisene bidra til at politikerne kan ha en interesse i det motsatte. Det er mange eksempler på at de institusjonene som skal kontrollere at ulovlig pengeflytting ikke finner sted bevisst blir ødelagt av myndighetene, at personene tilknyttet slike institusjoner blir presset til ikke å utføre sin jobb, eller endog drept.

Insentivene til å endre institusjoner slik at de bedre samsvarer med personlige motiver kan også kaste lys over viktige endringer i det politiske systemet i mange utviklingsland. En slik endring er den økte utbredelsen av presidentstyre i mange utviklingsland, spesielt i Afrika. De fleste afrikanske land startet med et parlamentarisk system når de ble uavhengige. I dag har nesten alle landene endret konstitusjonen slik at de har presidentstyre. Denne massive omleggingen kan synes kontraintuitiv all den tid forskning tyder på at presidentstyre i Afrika gir en politikk som i mindre grad tjener befolkningens interesser enn hva et parlamentarisk system gjør. Hvorfor har det vært så fristende for den politiske eliten i Afrika å innføre presidentstyre? En mulig hypotese er at i enkelte av landene innføres presidentstyre ikke fordi det tjener befolkningen som sådan, men fordi det konsentrerer makt hos en økonomisk og politisk elite.

Liechtenstein

Petro Rents and Hidden Wealth: Evidence from Bank Deposits in Tax Havens

By

Jørgen Juel Andersen, BI Norwegian Business School

Niels Johannesen, University of Copenhagen

David Dreyer Lassen, University of Copenhagen

Elena Paltseva, SITE, Stockholm and NES, Moscow

Who benefits from natural resource rents? Work on the resource curse suggests that such rents fail to reach broader populations in resource rich countries, but where, then, do rents go? We study the transformation of rents from oil and gas extraction into hidden personal wealth using a unique dataset on bank deposits in tax havens. We find that a dollar increase in oil and gas rents in autocracies increases the value of bank deposits in tax havens by around 2 cent while there is no such effect for democracies. Elections and political conflict also increase the hidden wealth of autocracies notably when they are rich in oil and gas. The results suggest that at least 8 percent of petroleum rents are converted into personal political rents in countries with poor political institutions.

Dette er et utdrag fra artikkelen «Petro Rents and Hidden Wealth: Evidence from Bank Deposits in Tax Havens. A preliminary working paper», 25. mai 2012. Hele artikkelen, og annen relevant forskning, kan leses her: <http://www.nielsjohannesen.net/papers>

“A recent study estimates the global amount laundered from developing countries to USD 641-979 billion in 2006, more than ten times the total development aid received by these countries.”

INTRODUCTION

Across autocracies and democracies, political leaders are motivated by the rents from holding office. This is true in real life, and is the fundamental motivating assumption in recent comprehensive treatments of political economy, including Acemoglu and Robinson (2006), Besley and Persson (2011) and Bueno de Mesquita et al. (2003). In countries without strong democratic governance, political rents can be substantial and the economic and political consequences are potentially severe. First, political diversion of wealth implies an inefficient and unequal allocation of public resources. Second, large political rents can create too strong incentives for political leaders to stay in power, even by non-democratic, oppressive, and sometimes violent political means.

Political rents can come from a variety of sources. However, economic rents from natural resources are particularly prone to being transformed into political rents. Natural resources such as oil and gas are commonly under direct or indirect government control and the general public often do not have access to reliable information about the size of the resource base, the costs of resource extraction, and the various contracts that regulate the allocation of the resource rents. Together, government control and lack of transparency suggest that the scope for rent extraction by the political elite is potentially much larger in the resource sector than in other sectors of the economy. This mechanism is at the heart of much of the resource curse literature, which aims to explain why high levels of natural resource wealth empirically are associated with low levels of economic and democratic development, corruption, and even armed conflict.

While political rents feature prominently in theories of political economy, they are notoriously difficult to quantify and investigate empirically. Illegal political rents in the form of proceeds from corruption and embezzlement, by their very nature characterized by secrecy and often laundered and held abroad, even more so. A recent study (Kar and Cartwright-Smith, 2008) estimates the global amount laundered from developing countries to USD 641-979 billion in 2006, more than ten times the total development aid received by these countries (NOU, 2009). More detailed anecdotal evidence can be found in the often colorful accounts connecting oil, political rents, illicit financial flows and international banking.¹ Such evidence, typically collected and presented by NGOs and international organizations, documents how tax havens and other foreign financial centers are being used for money laundering, which for heads of states means transferring state funds, often originating from natural resource rents, into personalized political rents.² For example, Financial Action Task Force (2011) lists 32 case studies of grand corruption, of which 27 involved foreign bank accounts and 21 involved bank accounts in tax havens. In one of these cases, the former President of petroleum-rich Nigeria, Sani Abacha, is “safely estimated to have embezzled between USD 2-4 billion during his four and a half year rule” (FATF, 2011, p. 30), earning him fourth place in Transparency International’s ranking of most corrupt leaders in recent history, surpassed only by Suharto of Indonesia, Marcos of the Philippines and Mobutu of Zaire. The Abacha family had funds located on numerous bank accounts in at least twelve jurisdictions, including well-known tax havens Switzerland, Jersey, Lichtenstein and the Cayman Islands, but also the US, the UK and France (FATF 2011).

Despite the large number of single cases, anecdotes and journalistic accounts, little systematic empirical research on the relationship between natural resource rents and observable measures of political rents exists (Greenberg and Gray, 2009), owing mostly to lack of data. Hence, researchers

¹ E.g. Global Witness 2004; New York Times, 2006.

² E.g. TI 2004; NOU, 2009; FATF, 2011; Global Financial Integrity, 2011.

and policy makers are left with little, if any, hard evidence on the scope, destination and timing of such financial flows. Moreover, although a number of cases relating oil and other types of natural resources to illicit financial transactions have incidentally been discovered and documented, it remains an open question to what extent such findings generalize to larger groups of countries, or across different political systems and regimes.

In this paper, we provide the first large-scale, quantitative empirical investigation of the relationship between rents from natural resources and hidden wealth. The key innovation is the use of deposit data from the Bank of International Settlements (BIS) to construct a measure of hidden financial wealth. The deposit data cover banks in 43 countries including major tax havens such as Switzerland, Luxembourg, Cayman Islands, Bahamas, Jersey and Singapore and other important financial centers such as UK, USA, Germany, France and Japan. For each of the 43 countries, the BIS statistics provide information about bank deposits owned by residents of more than 200 countries at the bilateral level. For example, we observe the value of deposits held in Swiss banks by residents of Saudi Arabia, in Luxembourg banks by residents of Nigeria and in Cayman banks by residents of Venezuela and so on. On the basis of the BIS statistics, we compute annual country-level values of deposits held in havens. This measure of hidden wealth can be computed for all countries in the world and is perfectly comparable across countries because the data source is not the countries themselves but banks in well-regulated financial centers. To the best of our knowledge, these deposit data have not previously been used in a political economy context. Recognizing that money laundering also takes place through respectable financial centers like UK and USA (Sharman, 2010), we compute a similar country-level measure of deposits held in non-havens. This measure is more difficult to interpret, however, since bank deposits in these financial centers to a large extent reflect perfectly legitimate financial transactions rather than hidden wealth.

Equipped with this novel measure, we study how shocks to oil and gas rents affect deposits held in havens. In the baseline specifications, we model deposits held in tax havens as a function of oil and gas rents, GDP net of oil and gas rents and additional economic and financial controls. In extensions, we also investigate how hidden wealth are affected by political events associated with political uncertainty, such as elections and domestic conflict, and how the effects of these political events depend on whether countries are resource-rich or resource-poor. We estimate the models in first differences after testing for and rejecting the presence of panel unit roots in the first-differenced variables.

Yachten Turmoil («uro») fra George Town, Caymanøyene.
Fortøyd i Dublin havn med utsikt til IFSC, Irlands internasjonale
finanssenter. FOTO: John Christensen.

Locating Global Wealth Chains

By Leonard Seabrooke and Duncan Wigan

Norwegian Institute for International Affairs (NUPI) & Copenhagen Business School

UNTIL RECENTLY OFFSHORE jurisdictions, known as ‘tax havens’, were largely understood to represent one particularly successful means for developing countries to compete in the international political economy. Micro-states chose to deploy their new found capacity for the ‘commercialization of sovereignty’ (to use Ronen Palan’s terminology) and creation of low tax regimes or what are now often referred to as secrecy jurisdictions. As the readers of this publication know, the use of tax havens by High Net Wealth Individuals (HNWI) and international entities has a detrimental impact on developing countries and developed countries, primarily by leading to ‘tax leaks’ (a loss of revenue from domestic systems) and also from increased financial volatility through the role of financial innovations closely associated with international entities who have established themselves in tax havens. Capital flight, transfer pricing and capital flows routed through the tax havens reduces the ability of many developing countries to steer, and fund, their own development strategies. We need more information on how these processes work.

The researchers in the ‘Systems of Tax Evasion and Laundering’ (STEAL) project held at the Norwegian

“‘Tax havens’ casts our minds to dodgy activities in sunny locations, while much ‘tax haven’ activity takes places within the heart of the OECD, including within northern Europe”

Institute for International Affairs (NUPI), suggest that rather than rely on the moniker of ‘tax havens’ we should instead investigate the articulation of what we call ‘Global Wealth Chains’ (GWCs). ‘Tax havens’ casts our minds to dodgy activities in sunny locations, while much ‘tax haven’ activity takes places within the heart of the OECD, including within northern Europe. Studying GWCs calls us to investigate the links in the chain and how capital moves through them. We define GWCs as the processes and mechanisms by which wealth creation takes place from forms of capital in a manner that is delinked from production and largely removed from fiscal claims against profit enhancement and wealth creation. The links in these chains allow wealth to be protected, stored and transformed in such ways as to neuter the capacity of national and international authorities to regulate that wealth. We think that considering how wealth creation moves along chains, and the links involved, is an important way to think about issues of tax evasion and money laundering without focusing only on the usual suspects.

The STEAL project is developing the concept of GWCs through a series of cases based in different regions and testing a range of hypotheses on the characteristics and processes by which capital is hidden and transformed. For us there are three challenges to deal with in locating GWCs.

The first is locating the legal basis for GWCs. Processes of ‘legal fictionalisation’ (to borrow from Sol Picciotto) constitute the axes upon which many GWCs are articulated. Exclusive or segregated domains of legal competence, fungible and mobile capital, and over-lapping and competing sources of regulatory contestation define the problematic for those seeks to make fiscal claims against those hiding capital in GWCs. Our investigation of GWCs aims to place in tension the continuous legal innovation, which permits GWCs to exist, with extant regulatory initiatives and nascent regulatory innovation.

The second is to locate who is involved in creating and maintaining GWCs. Over decades a number of professional groups have asserted themselves in the creation and maintenance of GWCs, including the emergence of trustee and estate managers (see Brooke Harrington’s excellent work on this topic).

We suggest that the work on professional competition helps up to understand how secrecy and discretion, rather than transparency and knowledge sharing, are crucial to the creation and maintenance of GWCs. The sociological literature on professions suggests that looking at work content is a way to examine how a system is changing, and the STEAL project is also pursuing this aim through a number of methodological angles.

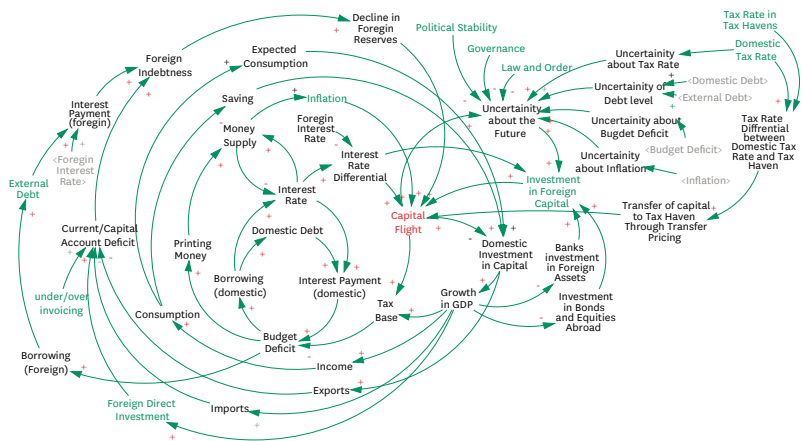
The third is to locate GWCs and their role in wealth creation through comparison to research on value creation. Research on Global Value Chains has provided an important resource for those interested in the governance and organization of fragmented production and distribution networks. This work, now popular with the World Trade Organization and the World Bank, traces types of coordination in production processes, and stresses how information sharing can enhance development aims. GWCs can be considered to be the yin to the yang of Global Value Chains. Instead of actors sharing an interest in transparency and coordination, movement along the chain is based on discretion and secrecy to the overall detriment of development aims. From these processes created wealth creation can be understood as a function of disrupted information flows and multiple transformations in asset form through financial and legal engineering. GWCs obscure and relocate wealth to the extent that they break loose from the location of value creation. The interaction of accounting conventions and offshore jurisdictions in extractive industries is a simple case in point. STEAL will be mapping and locating how GWCs are articulated in a number of cases and regions.

STEAL brings together a team of ten researchers who are experts on offshore finance and money laundering, including those close to the concerns of Tax Justice Network (TJN), such as Ronen Palan and Attiya Waris (please note the project has no formal connection to TJN and the researchers are not activists). As the project commenced this year and the research is underway, this note is to inform TJN Norway readers about how researchers are thinking about how to conceptualise these systems. We look forward to reporting our findings once our analysis is complete.

Conceptualizing Capital Flight: A Systems Perspective

By
 Muhammad Azeem Qureshi, Associate Professor, School of Business, HiOA, Oslo
 Basit Rizwan, Norwegian School of Economics, NHH, Bergen

Figure 1: Causal Loop Diagram

Green and red are some variables identified in literature

INTRODUCTION

It is generally agreed that understanding a problem is a major and most important step towards solving it. To better understand the problem of capital flight, we present a casual loop diagram (CLD) that integrates many of the available theories about capital flight in a cobweb of cause and effect relationships to holistically conceptualize this problem. The existing studies try to explain the problem from a single country perspective and try to identify its causes like indebtedness (Ndikumana, 2011), weak institutions and political systems including taxation and other laws (Schjelderup, 2009), and expropriation, inflation, or devaluations (Rojas-Suarez, 1990). We draw analogy to the story of the blind men and an elephant¹ originated in India and observe that all these studies may be true but are partial representation of the whole system. We argue that CLD not only provides a necessary template to conceptually map the existing theories to fully understand the problem to develop a holistic, integrated and unified policy framework at global level but may also be used to develop a simulation model to test these policies under different scenarios. The objective of the current effort is to provide a template to identify a comprehensive set of variables of relevance so that sovereign states and regions agree to develop an integrated and unified measuring and reporting system like SNA of UN.

CAUSAL LOOP DIAGRAM

Existing literature agrees on the socio-economic costs of capital flight to the sovereign states but lack of unified perspective constrains a unified policy response to better manage this problem. One must

appreciate the complex network of feedbacks within and among different parts of an economy through a variety of channels (Kraev, 2005; Rana, 2003) and globalization makes this complexity multifold. The complexity of a system arises not from the number of components in the system structure but their interaction in feedback loops and delays (Sterman, 2000). We embed different identified causes of capital flight to present their organic relationships found in literature (Ndikumana, 2011; Rojas-Suarez, 1990; Schjelderup, 2009) as a CLD in Figure 1.

As depicted in Figure 1 there are many different feedback loops at work but we will elaborate only two here. For example, it is argued that based on higher expected inflation residents will move their capital abroad because the domestic assets held by them will have less value due to higher inflation. But this is half of the truth because once capital flight is triggered it will shrink the tax base reducing the government revenue stream that will create budget deficit; and to fix this problem governments will take some monetary measures, they will either try to fix it by borrowing domestically which will cause the domestic interest rate to go up or they will print money. Both of these measure will increase the money supply and the increased money supply will make inflation to go even higher next time around (Ajayi, 1992; Anthonya, 1992; Dooley, 1988; Vos, 1992). Another effect of reduction in tax base will be that the investors will expect future tax rate to go up creating a strong incentive for them to move their capital abroad.

Another main reason for capital flight is global differences in tax regimes, especially between tax havens and rest of the world. Literature tell us that investors move their capital abroad to countries with low tax rate but considering transfer pricing and over/under invoicing of large businesses having parent company registered in tax haven the problem magnifies manifold depriving the originating countries of large stream of tax revenues. The problem does not end here. The money so transferred out of these countries can come back as foreign direct investment (FDI) to take further advantages of low wages, low tax rate, some tax privileges or even cheaper natural resources. This is double looting in a sense that the money invested as FDI belongs to the host country in the first place because it is “possibly” the same money that had been transferred to tax havens and then it comes back to these countries as FDI earning high returns due to privileges. This cumulative capital again flows back to tax havens hurting the host country twice in the process. Moreover, it is important that the source and use of such money is periodically published as it is otherwise very hard to know due to secrecy in these tax havens.

“We advocate development of a Capital Flight Index (CFI) that could be used as a single indicator for the measurement of capital flight.”

CONCLUSION

A number of different methods are used to measure the capital flight but they are more or less different variants of Residual method of The World Bank. Different studies have identified a number of different causes of capital flight. Nevertheless, we identify lack of unified information/reporting framework (like SNA) as a major shortcoming in the existing efforts. We advocate development of a Capital Flight Index (CFI) that could be used as a single indicator for the measurement of capital flight. We argue that CFI will not only provide a holistic explanation of the phenomenon rather than every country's own perspective but will also be a comparable database of all countries and regions to help inform policy makers across the globe. We advocate an integrated global policy framework because the policies deemed best when implemented in a complex feedback system and in combination rather than in isolation (Sterman, 2000). As Albert Einstein rightly pointed out that *“any intelligent fool can make things bigger and more complex... It takes a touch of genius and a lot of courage to move in the opposite direction”*². This will be true for the CFI because it will make a single point focus for policy makers to measure the extent of capital flight from their country and the policy makers will not be lost in technical details of different models but by using CFI they can measure and benchmark their own target as they deem reasonable for the economy.

REFERENCES

Ajayi, S. I. (1992). “An Economic Analysis of Capital Flight from Nigeria.” WPS-0993, The World Bank.

Anthonya, M. L. and A. J. H. Hallettbc (1992). “How successfully do we measure capital flight? The empirical evidence from five developing countries.” *Journal of Development Studies* **28**(3): 538-556.

Dooley, M. P. (1988). “Capital Flight: A Response to Differences in Financial Risks.” *Staff Papers - International Monetary Fund* **35**(3): 422-436.

Kraev, E. and B. Akolgo (2005). “Assessing Modelling Approaches to the Distributional Effects of Macroeconomic Policy.” *Development Policy Review* **23**(3): 299-312.

Ndikumana, L. and J. K. Boyce (2011). *Africa's Odiious Debts: How Foreign Loans and Capital Flight Bled a Continent*

Rana, A. W. (2003). “Assessment of the PRSP process in Pakistan.” Pro-poor growth policies symposium of UNDP and PIDE, 17th March 2003, Islamabad: 45-51.

Rojas-Suarez, L. (1990). “Risk and Capital Flight in Developing Countries.” IMF Working Paper No. 90/64

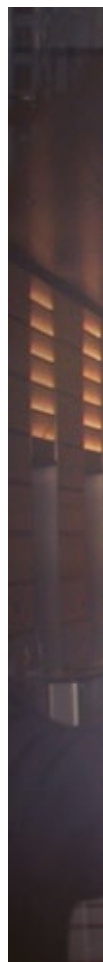
Schjelderup, G., A. Cappelen, et al. (2009). *Tax Havens and Development: Status, analyses and measures*. Report from the Norwegian Government Commission on Capital Flight from Poor Countries.

Sterman, J. D. (2000). *Business Dynamics - System Thinking and Modeling in a Complex World*, McGraw-Hill Higher Education.

Vos, R. (1992). “Private foreign asset accumulation, not just capital flight: Evidence from the Philippines.” *Journal of Development Studies* **28**(3): 500-537.

ENDNOTES

- [1 http://en.wikipedia.org/wiki/Blind_men_and_an_elephant](http://en.wikipedia.org/wiki/Blind_men_and_an_elephant)
- [2 http://rescomp.stanford.edu/~cheshire/EinsteinQuotes.html](http://rescomp.stanford.edu/~cheshire/EinsteinQuotes.html)

London. Lehman Brothers er den største konkursen i USAs historie regnes for å ha spilt en stor rolle i utviklingen av finanskrisen.
Foto: Alan Searle

Revisors rolle i forebygging og avdekking av skatteunndragelser og annen økonomisk kriminalitet

Av Anders Berg Olsen, høgskolelektor ved TØH, Høgskolen i Sør-Trøndelag

INFORMASJONSASYMMETRI – EN FORUTSETNING FOR ØKONOMISK KRIMINALITET

Inntektene i en virksomhet fordeles mellom ulike interessenter etter regler som fremgår av lover, forskrifter og kontrakter. Leverandørene vil ha oppgjør for leverte varer og tjenester, eierne vil ha avkastning i form av utbytte, långiverne mottar rente, ansatte har krav på lønn og myndighetene krever inn skatter og avgifter.

Noen av interessentene kan være villige til å jukse for å få en urettmessig større del av kaken. Dessuten kan det tenkes at personer i ulike bedrifter samarbeider om å skaffe seg urettmessige verdier. I enhver form for økonomisk kriminalitet er informasjonsasymmetri sentralt. Full informasjon umuliggjør langt på vei bedrageri, korrupsjon og skatteunndragelse.

REVISJON SOM VIRKEMIDDEL FOR Å REDUSERE INFORMASJONSASYMMETRI

Formålet med ekstern uavhengig finansiell revisjon er å gi foretakets interessenter rimelig sikkerhet for at årsregnskapet er i samsvar med lovens krav og at ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av regnskapsopplysninger. Revisjonen omfatter også en vurdering av hvorvidt formuesforvaltningen er ordnet på en betryggende måte og med forsvarlig kontroll. Revisor skal gjennom revisjonen bidra til å forebygge og avdekke misligheter og feil. Gjennom revisjonsarbeidet skal det oppnås tilstrekkelig grunnlag til å vurdere om det har forekommet brudd på lover og forskrifter av vesentlig betydning for årsregnskapet.

I revisorloven slås det fast at den eksterne revi-

«I revisorloven slås det fast at den eksterne revisor skal være allmenhetens tillitsperson. Ingen av bedriftens interessenter skal favoriseres.»

sor skal være allmennhetens tillitsperson. Ingen av bedriftens interessenter skal favoriseres. Den primære funksjonen for revisjonen er reduksjon av informasjonsasymmetri.

BEGRENSNINGER OG UTFORDRINGER

Rammeverket for finansiell revisjon nevner noen begrensninger ved revisjonen som kan medføre at revisor ikke avdekker feil og regelbrudd. Dette er bruk av utvalgsbaserte kontrollmetoder, iboende begrensninger ved intern kontroll, at bevis som er tilgjengelige for revisor er mer underbyggende enn absolutte, og bruk av skjønn¹.

Eksterne revisorer er sjelden de som avdekker interne misligheter. Noe av grunnen er de faktorer som er nevnt i rammeverket for finansiell revisjon. Videre foregår revisjonsarbeidet ofte på en måte som gir liten grad av kontakt mellom revisorene og de personene som til daglig er involvert i beslutninger og gjennomføring av økonomiske transaksjoner. Det er de personene som er nærmest der misligheter og annen økonomisk kriminalitet foregår som har størst sannsynlighet for å oppfatte indikasjoner på at noe ulovlig skjer. Når man undersøker hva som er kilden for den første mistanke om misligheter, finner man forholdsvis sjelden at det er oppdagelser gjort av den eksterne revisor². Dersom revisor oppdager mistenkelige transaksjoner gjennom sitt arbeid, foreligger undersøkelsesplikt og eventuelt rapporteringsplikt etter hvitvaskingsloven.

Et problem kan være at flere interessenter ikke har god nok kunnskap om revisjonens innhold og begrensninger, og derfor har for stor tillit til effekten av revisjon. Det finnes flere eksempler på at brukere av revisjonsberetningen tillegger innholdet en større og annen betydning enn revisorene selv gjør³. I den utstrekning den eksterne revisor bidrar til å redusere informasjonsasymmetri, begrenses mulighetsrommet for økonomisk kriminalitet og skatteunndragelser.

Det er mange som overvurderer sannsynligheten for at transaksjoner mv. blir omfattet av revisors kontroller eller sannsynligheten for at skattemyndighetene vil utføre kontroll og bokettersyn⁴. Følgelig er det grunn til å anta at eksistensen av muligheten for å bli kontrollert virker forebyggende mot bevis-

ste feil, skatteunndragelser og annen økonomisk kriminalitet.

Revisorer skal gjennom utdanning, erfaring og korrekt anvendelse av revisjonsstandarder ha evne til å identifisere indikasjoner på mulig økonomisk kriminalitet i den enkelte virksomhet. I hvilken grad revisorene er dyktige til å identifisere slike indikasjoner og følge opp disse er noe uklart. Videre er det behov for mer kunnskap om hva som kjennetegner de revisorene som avdekker mest økonomisk kriminalitet og skatteunndragelser. Dersom man finner disse kjennetegnene, er det videre behov for å vurdere disse med hensyn til om det dreier seg om kjennetegn knyttet til revisorene eller til bedriftene som blir revidert av disse.

BORTFALLET AV REVISJONSPLIKTEN FOR DE SMÅ AKSJESELSKAPENE

For de minste foretakene i Norge og mange andre land er det frivillig å ha en uavhengig ekstern revisor. Da aksjeloven i 2010 ble endret slik at det ble frivillig for de minste aksjeselskapene å ha revisor, var et av de omdebatterte spørsmålene om lovendringen ville gi betydelige negative virkninger for skattekontrollen. Det ble ikke trukket noen klar konklusjon på dette. Ved lovendringen ble det blant annet lagt vekt på at mange små foretak benytter ekstern regnskapsfører.

I Norge må eksterne regnskapsførere være autorisert. De er gjennom regnskapsførerloven, hvitvaskingsloven og standarder for god regnskapsføringsskikk pålagt visse kontroll- og kvalitetssikringsoppgaver. Et interessant spørsmål er da om skatteunndragelser og annen økonomisk kriminalitet i eller i tilknytning til små aksjeselskaper har økt etter bortfallet av revisjonsplikten, er på samme nivå eller har blitt redusert, og om det er forskjeller mellom selskaper som har ekstern regnskapsfører og de som fører regnskapet selv, og om det er forskjeller mellom de som fremdeles har ekstern revisor og de som ikke har det.

BEHOV FOR MER KUNNSKAP

Når man skal undersøke virkninger av revisjon for skatteunndragelser og annen økonomisk kriminalitet, er det behov for å skille mellom feil som skyldes mangelfull kompetanse eller dårlige systemer og rutiner på en ene side og bevisste handlinger på den andre. Dessuten må man ta i betraktning de øvrige faktorene som også har betydning for omfanget av skatteunndragelser og økonomisk kriminalitet i den enkelte bedrift. For studenter som ønsker å skrive oppgaver på dette feltet, kan det kanskje være lettere å undersøke oppfatninger blant ulike aktører om virkningene av ulike revisjons- og kontrollmekanismer enn å dokumentere de faktiske virkningene. Dette kan bidra til god læring i et studieløp, og arbeidet kan gi resultater som kan være av interesse for forskere som ønsker å gjøre videre undersøkelser innen området.

¹ IFAC (2012): Handbook of International Quality Control, Auditing Review, Other Assurance, and Related Services, <http://www.ifac.org/publications-resources/2012-handbook-international-quality-control-auditing-review-other-assurance-a> og DnR (2012): Revisors Håndbok

² Anders Berg Olsen (2007): Økonomisk kriminalitet – Avdekking, gransking og forebygging, Universitetsforlaget.

³ Stephen Kwaku Asare and Arnold M. Wright (2012) Investors', Auditors', and Lenders' Understanding of the Message Conveyed by the Standard Audit Report on the Financial Statements. Accounting Horizons (nr 2, 2012) 26: 193-217.

⁴ James Alm (2012): Measuring, explaining, and controlling tax evasion: lessons from theory, experiments, and field studies. Int Tax Public Finance (2012) 19: 54–77. Se også Asare og Wright (note 3)

Hvor langt beskytter taushetsplikten opplysninger om overføringer via advokaters klientkonto?

Av Sverre Blandhol, advokat og dr. juris & master i psykologi

INNLEDNING

Advokater regnes ikke som de viktigste leverandører av tjenester som muliggjør skatteunngåelse og svart økonomi. Skatteparadiser, banker med strengt hemmelighold, og finans-, revisjon- og regnskap blir ofte nevnt først. Men også advokater bidrar på flere måter, blant annet ved å gi råd og bistand i spørsmål om skatt og transaksjoner og derunder lage opplegg for selskapsstrukturer og transaksjoner, foreta betalinger til og fra skatteparadiser, mv. Advokater har også et betydelig fortrinn fremfor andre tjenestetleverandører som opererer i forhold til norsk lov. De kan nemlig tilby strengt hemmelighold av den informasjon skattyter gir under henvisning til sin kallsbestemte taushetsplikt.

Problemstillingen som skal drøftes i det følgende er hvor omfattende advokaters taushetsplikt er i forhold til myndighetenes krav om opplysninger knyttet til betalinger over advokaters klientkonto.

ADVOKATERS TAUSHETSPLIKT

Advokaters taushetsplikt er et generelt prinsipp som kommer til uttrykk flere steder i lovverket, jf. strl. § 144, strpl. § 119 og tvl. § 22-5. Advokaters taushetsplikt har også forankring i EMK artikkel 8 om privatlivets fred og artikkel 6 om rettferdig rettergang (i forhold til forsvarere).

Advokater har en såkalt sterk taushetsplikt. Informasjon betrodd en advokat nyter et sterkere vern enn informasjon betrodd andre yrkesutøvere, for eksempel revisorer og regnskapsførere. Ved kollisjon mellom taushetsplikt og opplysningsplikt går opplysningsplikten som hovedregel foran når det gjelder revisorer og regnskapsførere (jf. revisorloven § 6-1 og regnskapsførerloven § 10). Advokater er

En lengre versjon av denne artikkelen kan leses her:
<http://www.taxjustice.no/ressurser/advokaters-taushetsplikt>

derimot som hovedregel fritatt fra å gi opplysninger, utlevere dokumenter eller godta beslag, jf. tvl. §§ 22-5, 21-5; strpl. §§ 119, 204 (1) og 210. Ingen andre yrkesgrupper som yter tjenester eller gir råd av økonomisk art har en tilsvarende sterk taushetsplikt som advokater.

UNNTAK FRA TAUSHETSPLIKTEN

Advokaters taushetsplikt er sterk, men ikke absolutt. Det finnes en rekke unntak. Klienten kan oppheve taushetsplikten ved samtykke. Når klienten er død, skal det foretas en interesseavveining, jf. Rt. 2006, s. 633.

Advokaters taushetsplikt viker dessuten for lovbestemt opplysningsplikt i en rekke tilfeller (bla. strl. §§ 139 og 172, og hvitvaskingsloven § 18).

Taushetsplikten står, innenfor sitt område, sterkt i norsk rett, men den er ingen hellig ku. Når andre hensyn er tilstrekkelig tungtveiende, kan den vike, men det kreves normalt hjemmel i klar lov.

TAUSHETSPLIKTENS INNHOLD

Innholdet i advokaters taushetsplikt i forhold til opplysningsplikten overfor myndighetene beror på en tolkning av bestemmelsen i strpl. § 119, særlig ordene «noe som er betrodd dem i deres stilling».

Om betroelsesbegrepet uttalte Høyesterett i Rt. 2006, s. 1079 at det omfatter all informasjon advokaten «i egenskap av sitt yrke og som ledd i et klientforhold innhenter eller får tilgang til på vegne av klienten.» Høyesterett fant på denne bakgrunn at også opplysninger en advokat innhenter fra tredjemann i anledning klientens sak er vernet av advokatens taushetsplikt. Det kan altså slås fast at betroelsesbegrepet har et meget vidt innhold.

Det sentrale avgrensningsspørsmålet gjelder etter dette hva som kan regnes som egentlig advokatvirksomhet (stillingsbegrepet). Generelt og noe forenklet sagt har det ledende synspunktet i forarbeider, rettspraksis og juridisk teori vært at bare den egentlige advokatvirksomhet er vernet av taushetsplikten og at slike ting som for eksempel eiendomsmedling, økonomisk rådgivning og formuesforvaltning faller utenfor. Dreier de seg om blandede oppdrag, f. eks. ved bistand med kjøp og salg, skal det sondres slik at taushetsplikten beskytter den del av oppdraget som gjelder rettshjelp, jf. bla. Rt. 2008, s. 645. Rene betalingsoppdrag skulle derfor falle utenfor. Spørsmålet er imidlertid om dette ledende synspunktet er endret ved Høyesteretts dom inntatt i Rt. 2010, s. 1638.

Saken gjaldt spørsmålet om taushetsplikten var til hinder for at ØKOKRIM kunne kreve opplyst hvem som var mottaker at tre spesifiserte overføringer over firmaets klientkonto. Høyesterett kom til at denne informasjonen var beskyttet av taushetsplikten.

Forståelsen av denne dommen i forhold til den rettsstilstanden som er beskrevet ovenfor, er av betydlig interesse, ikke minst på grunn av den faktiske

«I løpet av fem år flyttet advokatfirmaene 7,5 milliarder kroner til og fra skatteparadiser på vegne av sine klienter.»

konteksten for saksforholdet. Ved en kontroll av valutaregisteret i 2010 avdekket nemlig Skatt Øst at det var store advokatfirmaer som samlet sett sto for de største transaksjonene til og fra skatteparadiser og gjennomstrømningsland. I løpet av fem år flyttet advokatfirmaene 7,5 milliarder kroner til og fra skatteparadiser på vegne av sine klienter. Anført av advokatfirmaet Thommessen har advokatfirmaene nektet å gi Skatt Øst opplysninger om transaksjonene under henvisning til at informasjonen er beskyttet av taushetsplikten. Spørsmålet om innsyn er gjenstand for rettslig prøving, men saken er så vidt vites ikke endelig avgjort.

Det kunne være fristende å ta dommen i Rt. 2010, s. 1638 som støtte for at advokatfirmaers formidling av betalinger til og fra skatteparadiser og gjennomstrømningsland på vegne av klienter er beskyttet av taushetsplikten, men det er trolig en forhastet konklusjon.

Det Høyesterett avgjorde i Rt. 2010, s. 1638 var at opplysninger om pengeoverføringer som skjer som ledd i en advokats egentlige virksomhet er omfattet av taushetsplikten. Høyesterett la til grunn at de pengeoverføringene det i den konkrete saken var tale om var knyttet til egentlig advokatvirksomhet. Innholdet i dette begrepet ble ikke drøftet, og man må derfor legge til grunn at forståelsen er den samme som tidligere. Den presisering som Høyesterett gjør i Rt. 2010, s. 1638, er at det som ledd i egentlig advokatvirksomhet også kan skje pengeoverføringer. Høyesterett nevner som eksempel oppgjør mellom partene i en rettssak eller et utenrettslig forlik og uttaler at hensynene bak taushetsplikten tilsier at alle ledd i et ordinært advokatoppdrag omfattes av taushetsplikten, også transaksjoner. Avgjørelsene i Rt. 2008, s. 645 og Rt. 2010, s. 1638 trekker derfor grensen for taushetsplikten i forhold til betalinger over advokatens klientkonto – enten de går via skatteparadiser eller ei – på samme måte som grensen for taushetsplikten er trukket i andre relasjoner: Det avgjørende er om betalingen er et ledd i egentlig advokatvirksomhet. Og kjernen i egentlig advokatvirksomhet er rettshjelpsbegrepet – juridisk bistand og rådgivning.

Advokatfirmaer som formidler betalinger over sin klientkonto til og fra skatteparadiser og gjennomstrømningsland kan derfor neppe påberope seg taushetsplikten som beskyttelse mot å gi informasjon om disse transaksjonene til ØKOKRIM og ligningsmyndighetene. Bare der slike betalinger inngår som ledd i rettshjelp – for eksempel som oppgjør i et utenrettslig forlik eller etter en dom – er betalingsinformasjonen vernet av taushetsplikten.

Bankenes rolle i kapitalflukt fra fattige land

Av Kari K. Heggstad og Odd-Helge Fjeldstad

International Centre for Tax and Development og Chr. Michelsens Institutt

SAMLET ULOVLIG kapitalflukt fra utviklingsland i perioden 2000-09 er anslått å tilsvare ti ganger samlet bistand til fattige land. For dette beløpet kunne gjelden til samtlige fattige land i verden blitt nedbetalt to ganger. Terrorfinansiering, plyndring av statskassen og skattesnyteri er eksempler på aktiviteter som kan knyttes til ulovlige pengestrømmer fra utviklingsland. Penger som kriminelle organisasjoner, internasjonale selskaper og privatpersoner lurer ut av fattige land kunne alternativt ha blitt brukt til å skape økonomisk vekst og bedre livsvilkår for befolkningen.

BANKENE HAR EN VIKTIG ROLLE

I diskusjoner om hvordan kapitalflukt fra utviklingsland kan bremses blir en viktig aktør ofte undervurdert, og det er bankene som muliggjør mange av transaksjonene. Selv om penger kan overføres fra et sted til et annet på en rekke måter uten at banker er involvert, finnes det ikke tilsvarende institusjoner som har brede nok tilbud til å erstatte bankvesenet fullt ut. Penger i omløp kan derfor forventes å ende opp i banksystemet på et eller annet tidspunkt. Dette gir banker en unik mulighet til å oppdage og stanse forsøk på ulovlig utførsel av kapital fra fattige land. Likevel er det etter hvert mange eksempler på at de ikke stopper finansielle transaksjoner som kan skade samfunnet, men tvert imot fasiliterer slike transaksjoner mot klekkelige honorarer.

MANGEL PÅ INTERNASJONAL ENIGHET I LOVGIVING ÅPNER FOR MISBRUK

Lovgiving i landet der banken ligger regulerer hvilke tjenester en bank kan tilby sine kunder. I noen land

«Skatteparadiser har fått mye oppmerksomhet, men banker i velregulerte, vestlige finanssentra kan også være aktivt involvert i å skjule eller hvitvaske penger.»

er fullt hemmelighold av informasjon om bankkunder og kontobevegelser lovfestet, mens bankene i andre land er forpliktet til automatisk å informere skattemyndighetene om innholdet i kundenes kontoer, og eventuelt opplyse om mistenkelige transaksjoner. Overføring av penger til kontoer som ligger i skatteparadiser med høy grad av hemmelighold, kan stoppe skattemyndighetenes innsyn i pengestrømmer. Det blir dermed lettere å skjule skattbare inntekter og formuer, samt å hvitvaske illegale penger.

Et eksempel på hvor problematisk misforholdet mellom lovverk i ulike land kan være, ble avdekket av myndighetene i USA. De fant at banken UBS i Sveits sendte ansatte til USA for å oppsøke pengesterke amerikanere og overbevise dem om å bruke banktjenester i Sveits. Problemet var at selv om produktene som ble markedsført var lovlige i Sveits, medførte de stor risiko for lovbrudd i USA, fordi de to landene er regulert av ulike lovverk. På grunn av hemmelighold i det sveitsiske bankvesenet ville det være så godt som umulig for amerikanske myndigheter å avdekke skatteunndragelse. UBS Sveits ble derfor presset av amerikanske myndigheter til å stoppe den aggressive markedsføringen i USA. Selv om praksisen til UBS nå er stoppet, er det imidlertid lite kunnskap om hvordan markedsføring av lignende tjenester fra ulike tilbydere blir gjort i utviklingsland. U-landsmyndighetenes kapasitet til å følge opp og sanksjonere er ofte begrenset. I land med mye korrupsjon vil også viljen til å følge opp ulovlig aktivitet som regel være liten, fordi den politiske eliten selv tjener på det.

BANKER UTENFOR SKATTEPARADISER ER OGSÅ INVOLVERT I KAPITALFLUKT

Skatteparadiser har fått mye oppmerksomhet, men banker i velregulerte, vestlige finanssentra kan også være aktivt involvert i å skjule eller hvitvaske penger. Banker som er underlagt omfattende reguleringer kan av ulike årsaker ha en intern praksis som gjør at betalinger som skulle vært stoppet eller rapportert, likevel går igjennom systemet. Dette kan for eksempel skyldes at (i) den egentlige eier av verdiene ikke er kjent grunnet dårlige rutiner blant de banksatte for 'kjenn-din-kunde' undersøkelser; (ii) mistenksom aktivitet ikke blir varslet; (iii) ved varsling blir aktiviteten likevel gjennomført uten nærmere undersøkelser; eller at (iv) brudd på retningslinjer

blir oppdaget, men det er dårlige rutiner for å sanksjonere og derfor fortsetter praksisen.

STORE SUMMER Å TJENE PÅ REGELBRUDD (MEN IKKE HELT UTEN RISIKO)

Dragningen mellom ulike hensyn gjør at ulike banker kan ha ulik praksis også i situasjoner der det formelle lovverket er likt. På den ene siden har banksektoren sterke økonomiske insentiver til å forvalte formuen til velstående personer, uavhengig av kilden til rikdommen. På den andre siden er det også risiko knyttet til ikke å ha full oversikt over hvem kundene er og opprinnelsen for midlene deres. Dette øker for det første faren for tap av omdømme hvis lys-sky aktivitet blir oppdaget i tilknytning til bankens operasjoner. For det andre er det en juridisk risiko i form av mulighet for å bli dratt inn i dyre rettsaker og uforutsigbarhet. For det tredje øker bankens sårbarhet hvis den blir for avhengig av noen få kunder. En slik situasjon kan oppstå hvis banken har gjort for dårlige undersøkelser av klientene sine, og det viser seg at det kun er et lite knippe personer som er de reelle eierne av verdiene banken forvalter.

MER FORSKNING ER NØDVENDIG

For å stoppe ulovlige pengestrømmer fra fattige land er det nødvendig med mer kunnskap om blant annet:

- a. Hvordan brukes bankvesenet av politiske eliter, deres nære samarbeidspartnere, selskaper, individer, organiserte kriminelle og terroristnettverk til å kanalisere penger ulovlig ut fra utviklingsland?
- b. Hvilke insentiver har banker til å fasilitere eller hindre ulovlig kapitalflyt?
- c. Hvilke konkrete tiltak kan hjelpe for å begrense bankenes rolle i å fasilitere ulovlig kapitalflyt fra utviklingsland?

DU FINNER MER BAKGRUNNSINFORMASJON HER:

Heggstad, Kari K. & Odd-Helge Fjeldstad. 2010. 'How banks assist capital flight from Africa. A literature review.' *CMI Report* 2010:6. Bergen: Chr. Michelsen Institute.

Global Financial Integrity (GFI). 2011. *Illicit financial flows from developing countries over the decade ending 2009*. Washington D.C.: GFI.

Permanent Subcommittee on Investigations. 2012. *U.S. Vulnerabilities to Money Laundering, Drugs, and Terrorist Financing: HSBC Case History*. Washington D.C.: PSI.

Overskuddsflytting inn eller ut av Norge?

Av doktorgradsstipendiat Julia Tropina Bakke og
professor Jarle Møen, Norges Handelshøyskole

Det er foretatt lite empirisk forskning på flernasjonale selskaper og skatt i Norge. Flernasjonale selskaper har insentiv til å flytte overskudd ut av Norge til lavskatteland og inn til Norge fra høyskatteland. Vi finner sterke indikasjoner på at nettostrømmen går ut av Norge. Flernasjonale selskaper har i snitt vesentlig lavere skattbart overskudd enn sammenlignbare selskaper som ikke er flernasjonale, og profitabiliteten faller når selskaper går fra å være nasjonale til å bli flernasjonale. Dersom dette skyldes skattemotivert overskuddsflytting, snakker vi om skatteprovenytap på mange milliarder kroner. Estimatenes er imidlertid usikre, og forskningsinnsatsen på feltet bør økes.

Denne artikkelen tar utgangspunkt i rapporten til Balsvik, Jensen, Møen og Tropina (2009) som ble utarbeidet på oppdrag fra NORAD og Kapitalfluktutvalget (NOU 2009:19). Tallene vi gjengir er hentet fra oppdaterte analyser presentert i Møen og Tropina (2009). Vi jobber fortsatt med prosjektet, og nye tall vil bli lagt fram i Julia Tropina Bakkes doktorgrads-avhandling. Den forventes ferdigstilt i 2013.

FLERNASJONALE SELSKAPER KAN flytte overskudd over landegrensener på flere måter. Manipulering av internpriser er en av de vanligste og mest omtalte metodene. Slik overskuddsflytting kan ha stor innflytelse på selskaps-skattebasen til vertslandene.

Det trengs ingen empirisk analyse for å slå fast at flernasjonale selskaper manipulerer internprisene for å redusere sin samlede skattebyrde. En rekke tilfeller er avslørt av ligningsmyndighetene og omtalt i avisartikler både nasjonalt og internasjonalt.

Den engelske avisen *The Guardian* hadde i februar 2009 en stor serie om skatteplanlegging og skatteunndragelse. De skrev at Ernst & Young alene hadde over 900 spesialister som solgte skatteplanleggingsspakker og at britiske myndigheter på 18 måneder hadde fått inn mer enn 10 milliarder kroner i økt skatt gjennom økt innsats overfor skatteplanlegging og skatteunndragelse. Den norske skatteetaten har på sin side opplyst at de i 2008 avslørte hva de mener er triksing med priser og fakturaer mellom nærstående selskap for 6,6 milliarder kroner fordelt på omkring 50 saker. Et annet vitnesbyrd om problemstillingen finner man i økonomisk faglitteratur. Lærebøker i internasjonal finans drøfter internprising inngående og etterlater ingen tvil om at skatte- og avgiftsproblematikk står sentralt. Slike kilder kan imidlertid ikke fortelle oss *hvor mye* overskudd som unndras beskatning.

Målsettingen med å drive empirisk forskning på internprising i flernasjonale selskaper er å kvantifisere hvor mye overskudd som unndras beskatning i ulike land og hvilke mekanismer som er spesielt viktige. Empirisk forskning på tema som grenser opp mot økonomisk kriminalitet er imidlertid svært vanskelig. Det ligger i sakens natur at dersom det fantes presise data, kunne skattemyndighetene raskt fått bukt med problemet uten assistanse fra forskere.

De mest overbevisende studiene av internprising sammenligner prisen på varer som handles innenfor flernasjonale selskaper med prisen som de samme varene handles for i et marked der partene er uavhengige. Videre sammenholdes eventuelle avvik med selskapenes skatteintensiv. Selv om det finnes

andre bedriftsøkonomiske begrunnelser for å la internprisene avvike fra markedsprisene, er slike avvik ikke tillatt i henhold til OECDs retningslinjer som baserer seg på «armlengde-prinsippet». Prisene skal settes som om handelen foregikk mellom uavhengige parter.

Forskere har sjelden tilgang til egnede prisdata. Størstedelen av litteraturen om internprising benytter derfor «indirekte» metoder. Siden poenget med å manipulere internprisene er å påvirke det skattbare overskuddet, er den vanligste framgangsmåten å sammenligne overskuddet til nasjonale og flernasjonale selskaper ved hjelp av regresjonsanalyse. En fordel med den indirekte metoden er at den kan fange opp effekter av manipulerede internpriser på svært selskapsspesifikke varer og tjenester som halvfabrikata, royalties og hovedkontorfunksjoner. Problemet med internpriser er spesielt stort for slike varer og tjenester, nettopp fordi direkte prissammenligninger ikke er mulig. I tillegg kan man ved å benytte indirekte metoder også fange opp effekter av andre måter å flytte overskudd på, for eksempel gjennom bruk av kapitalstruktur og intern gjeld.

En hovedinnvending mot den indirekte metoden er at man aldri kan «bevise» at en eventuelle observert forskjell i overskudd skyldes ulovlige, interne transaksjoner. I prinsippet kan det være andre, uobserverbare karakteristika ved flernasjonale selskaper som ligger bak den observerte forskjellen. Mistanken om skatteunndragelse styrker seg imidlertid om man finner at forskjellen mellom ulike typer selskaper varierer med hvor lett eller vanskelig det er å kontrollere internprisene deres og hvor store eller små forskjeller i skatt de står overfor.

Internasjonal forskning på internprising og skatteunndragelse er i hovedsak gjort på store selskaper og i land med høye bedriftsskattesatser som USA og Tyskland. Den norske litteraturen består av en vitenskapelig artikkel av Langli og Saudagaran i *European Accounting Review* i 2004, noen masteroppgaver og en rapport av Balsvik, Jensen, Møen og Tropina fra 2009. Analyser av norske data er interessante fordi Norge ikke har

«Vår beste gjetning er at omkring 40 prosent av det potensielle skatteprovenyet fra utenlandske flernasjonale selskaper i Norge går tapt som følge av overskuddsflytting.»

spesielt høye bedriftsskattesatser og fordi vi har en næringsstruktur med mange små selskaper. Det er derfor uklart i hvilken grad resultater i den internasjonale litteraturen er relevante for Norge. *A priori* er det ikke en gang klart om det foregår netto overskuddsflytting til Norge eller fra Norge.

I Balsvik, Jensen, Møen og Tropina (2009) kobler vi tre ulike databaser for årene 1992-2005: Årsregnskap for alle norske selskaper som er rapporteringspliktige til Brønnøysundregisteret, SIFON-registeret til Statistisk sentralbyrå som inneholder en oversikt over direkte og indirekte utenlandske eierandeler i norskregistrerte selskaper og utenlandsoppgaver fra Skattedirektoratet som gir en oversikt over norskregistrerte selskaper sin virksomhet i utlandet. Identifisering av flernasjonale selskaper er imidlertid usikker og framtidig forskning på flernasjonale selskaper vil ha mye å vinne på at datagrunnlaget forbedres.

Langli og Saudagaran rapporterte at selskaper med mer enn 50 prosent utenlandsk eierskap innenfor industri og varehandel har 2,6 prosentpoeng lavere profittmargin enn norskeide selskaper i årene 1993 til 1996. Dette er konsistent med at utenlandskeide selskaper netto flytter overskudd ut av Norge og viser at overskuddsflytting ikke er et problem som begrenser seg til store selskaper og selskaper i land med spesielt høy bedriftsbeskatning. Vi oppdaterer og utvider Langli og Saudagarans analyse langs flere dimensjoner. Vi har langt flere årganger med regnskapsstatistikk tilgjengelig, vi inkluderer flere næringer, vi skiller ut norskeide flernasjonale selskaper som en egen gruppe og vi bruker moderne paneldata teknikker.

Paneldata teknikker kan forbedre analysen fordi all erfaring tilsier at det eksisterer varige forskjeller i profitabilitet mellom selskaper knyttet til uobserverbare karakteristika. Slike effekter kan skyldes teknologi, markedsrett, kvaliteten på ledelsen, beliggenhet eller avvik mellom sann og bokført kapital. Vi kan ikke se bort fra at slike uobserverbare forskjeller er korrelert med utenlandsk eierskap. Tvert i mot tilsier økonomisk teori at utenlandskeide selskaper – eller i alle fall deres morselskaper – vil ha bedre kvalitet på ledelsen og bedre teknologi. Det kan føre til at

tidligere studier, deriblant Langli og Saudagaran, har undervurdert omfanget av overskuddsflytting fordi flernasjonale selskaper i utgangspunktet kan være mer profitable enn nasjonale selskaper.

Problemet med slike faste, uobserverbare effekter kan løses ved å benytte metoder som sammenligner *endring* i profitabilitet for de som blir oppkjøpt (evt. hjemkjøpt) med *endring* i profitabilitet for de som ikke skifter eierskap og dermed ikke har fått noen endring i muligheten for å drive overskuddsflytting.

Vi måler overskudd som profittmargin, dvs. resultat før skatt i prosent av salget. Utvalget består av selskaper med begrenset ansvar og med mer enn 1 million kroner i balanse. Næringen oljeutvinning og bergverksdrift er holdt utenom fordi oljeselskapene er vesentlig større enn andre selskaper og underlagt et spesielt skatteregime.

Vi finner at gjennomsnittlig profittmargin er 10,5 prosent for norske nasjonale selskaper og 5,3 prosent for flernasjonale selskaper. Den ubetingede forskjellen er således 5,2 prosentpoeng – eller 50 prosent. Ved bruk av regresjonsanalyse kontrollerer vi for systematiske forskjeller i profitabilitet knyttet til alder, størrelse, gjeldsgrad, næring, andel realkapital og regnskapsår. Vi finner da at *utenlandskeide flernasjonale selskaper* har 3,6 prosentpoeng lavere profittmargin enn norske nasjonale selskaper. Når vi kontrollerer for uobserverbare, selskapsespesifikke, faste effekter, øker den estimerte forskjellen til 4,5. Vi finner at *norskeide flernasjonale selskaper* har 0,9 prosentpoeng lavere profittmargin enn norske nasjonale selskaper. Når vi kontrollerer for uobserverbare, selskapsespesifikke, faste effekter, øker den estimerte forskjellen til 2,5. Det er altså et gjennomgående trekk at også norskeide selskaper blir mindre profitable når de blir flernasjonale.

Hvis vi antar at de estimerte forskjellene i profittmargin mellom norske nasjonale og flernasjonale selskaper skyldes manipulering av internpriser, kan vi bruke estimatene våre til å gjøre en kontrafaktisk analyse og gi et grovt anslag for hva skatteprovenyet kunne blitt med skattemessig korrekte internpriser. Vår beste gjetning er at omkring 40 prosent av det potensielle skatteprovenyet fra utenlandske flernasjonale selskaper i Norge går tapt som følge av overskuddsflytting. For de selskapene som er med i vårt

utvalg dreier dette seg om ca. 7,5 milliarder kroner per år. Utvalget representerer omkring 90 prosent av omsetningen til alle utenlandskeide aksjeselskap i Norge utenfor oljeutvinning og bergverksdrift.

I de empiriske analysene har vi måttet gjøre en rekke skjønnsmessige valg med hensyn til spesifikke definisjoner og utvalgsavgrensninger. Vi jobber med robusthetsanalyser både med hensyn til utvalg og metoder. Resultatene må derfor anses for å være indikative snarere enn ferdig kvalitetssikret. Det er også viktig å huske på at de estimerte profittforskjellene kan ha andre årsaker enn overskuddsflytting. De analysene vi har oppsummert i denne artikkelen gir imidlertid god dekning for å konkludere med at det *potensielt* unndras store summer i skatt gjennom overskuddsflytting ut av flernasjonale selskaper. Empirisk forskning på flernasjonale selskaper og skatt må derfor kunne karakteriseres som et forsømt område i Norge.

REFERANSER

Balsvik, Ragnhild, Sissel Jensen, Jarle Møen og Julia Tropina (2009): «Kunnskapsstatus for hva økonomisk forskning har avdekket om flernasjonale selskapers internprising i Norge», SNF Rapport 11/09.

Langli J.C. og S.M. Saudagaran (2004): «Taxable Income Differences Between Foreign and Domestic Controlled Corporations in Norway», *European Accounting Review*, **13**(4), 713-741

Møen, Jarle og Tropina, Julia (2009): «What happens to taxable income when firms become multinational? Profit-shifting and unobserved firm specific effects». Presentasjon for Skatteetaten på NHH 19.11.09.

Transfer pricing

– et internasjonalt område som krever økonomisk og juridisk kompetanse

Av senior rådgiver Frank Lange, TP-teamet i Skattedirektoratet

INNLEDNING

I en internasjonal verden hvor over $\frac{2}{3}$ av verdenshandelen skjer mellom konsernforbundne selskaper, er transfer pricing det viktigste emne i internasjonal skatterett.

Konserner kan bygge opp transaksjonsstrukturer som samlet sett gjør det mulig å skatteoptimalisere innen for gjeldende regelverk ved anvendelse av transfer pricing. Da prisfastsettelse ikke er en eksakt vitenskap, vil prisingen kunne bli gjenstand for nærmere undersøkelser fra skattemyndighetenes side.

Gjennom transfer pricing skjer en fordeling av inntektene mellom konsernselskapene og dermed en fordeling av skattefundamentet mellom forskjellige land. Mens konsernene ønsker å minske den globale skatteprosenten, ønsker skatteforvaltningene å sikre skattefundamentet og ruste opp kontrollen på transfer pricing området. OECD og industrilandene hjelper utviklingslandene med å bygge opp kontrollkapasitet på området,¹ slik at disse selv får beholde en større del av egen verdiskapning og dermed bedre muligheter for å finansiere egen utvikling.

Transfer Pricing handler nemlig ofte om store penger. I Norge for eksempel har bokettersyn på transfer pricing området resultert i inntektsøkninger på hhv. 9, 8 og 16 milliarder NOK for 2009 til 2011.² Konsernene hvis inntekt blir økt kan be om en korresponderende retting³ i landet hvor transaksjonsmotparten er hjemmehørende. Såfremt skattemyndighetene i dette landet ikke er enig i den foretatte inntektsøkningen, kan skattyter anmode om at det tas opp en forhandling mellom landene om fordeling av inntekten (Mutual Agreement Procedure = MAP). Forhandling om fordeling av inntekt kan eventuelt initieres for fremtidige inntektsår (Advance Pricing Agreement = APA).

Fordelingen av skattefundamentet bygger i hovedsak på sammenligning med uavhengige transaksjoner hvilket er nærmere beskrevet i OECDs Transfer Pricing Guidelines samt omfattende nasjonal og internasjonal litteratur, avgjørelser og dommer.

Det finnes omfattende data om både konsernenes og uavhengige transaksjoner som brukes som sammenligningsgrunnlag, men det foreligger kun få overordnede analyser for prising av transaksjoner herunder betydningen av de enkelte elementene som inngår i prisingen.

METODER FOR PRISFASTSETTELSE

Prisen for transaksjoner mellom konsernforbundne selskaper fastsettes skjønnsmessig ved sammenligning med uavhengige transaksjoner med utgangspunkt i en funksjons- og risikoanalyse som er en beskrivelse av hvordan virksomheten drives og hvilke risikoer virksomheten har ansvar for. Det finnes forskjellige OECD-metoder for sammenligning

- Direkte sammenligning med ekstern transaksjon
 - Direkte sammenligning av pris (Comparable Uncontrolled Price Method)
 - Sammenligning av bruttofortjeneste (Resale Minus Method)
 - Sammenligning av påslag på kostnader (Cost Plus Method)
- Sammenligning av marginer på aggregert nivå – (Transactional Net Margin Method)
- Sammenligning med overskuddsdeling (Profit Split)

SAMMENSATT KOMPETANSE

Transfer Pricing er et spennende spesialområde som krever sammensatt kompetanse innen økonomi og internasjonal skatterett. I skatteetaten har vi laget en oversikt over hvilke verktøy som Transfer Pricing medarbeidere bør beherske, se figur 1. Tilsvarende gjelder for medarbeidere som jobber med Transfer Pricing i internasjonale revisjons- og advokatfirmaer eller konsernenes skatteavdelinger.

Figur 1: Oversikt over verktøy på TP-området

Fundamental Tools	Collecting Information	Compounded Tools
Legislation etc. RF 1123 – selection tool National TPD General Tax Act art 13 1 OECD TPG OECD MTC 5 / 7 / 9 etc. Judgements	Collect information Company The multinational Marked Comparables Identify value drivers	Tax Audit Report Assessment Judicial decision MAP / APA Project Work
Methods CUP, RPM, Cost Plus, TNMM, Profit split, Other		Analysis Function and Risk analysis Benchmarking Studies Contribution Analysis Residual Analysis Economic Analysis Valuation Reports
Comparability Factors		
Tools Amadeus / Orbis TP-catalyst Zephyr / Bloomberg Bonds online Royalty Stat		

FORSKNINGSSAMARBEID, MASTER OPPGAVER MV. Skatteetaten har etablert et samarbeid med Norges Handelshøyskole (NHH) om forskning på skatteområdet. Videre jobber etaten med å tilrettelegge egne data slik at disse blir lettere tilgjengelig for eksterne brukere til forskningsarbeid mv.

Skatteetaten assisterer gjerne studenter på alle universitet og høyskoler som vil skrive masteroppgave om skatterelaterte temaer. Informasjon om hvordan man søker om tilgang til Skatteetatens data og hvilke områder Skatteetaten primært er interessert av finnes på: www.skatteetaten.no/no/Alt-om/Forskning.

Skatteetaten kan i tillegg til data bidra med veiledning å være en diskusjonspartner for masterstudenter. Skattedirektoratet har for eksempel etter henvendelse fra en student stilt data til rådighet for en masteroppgave i finansiell økonomi med tittelen «Tynn kapitalisering blant multinasjonale selskaper i Norge – en empirisk undersøkelse av nasjonale og multinasjonale selskapers kapitalstruktur». ⁴ I tillegg ble det gitt tilgang til data fra ORBIS ⁵. databasen med tillatelse fra leverandøren Bureau van Dijk. De fleste studenter som henvender seg til oss studerer økonomi, men vi ser gjerne at det blir skrevet masteroppgaver også i andre fag.

AVSLUTNING

Innen transfer pricing finnes det mange spennende emner som kan belyses ut i fra både en økonomisk og en juridisk tilnærming. For eksempel hvordan fastsettes rentefoten eller garantiprovisjonen i konserninterne låneforhold, hva er bestemmende for en tilstrekkelig egenkapitalstørrelse, hva er bestemmende for driftsmarginen for en distributør eller hvordan verdsettes overdragelse av immaterielle verdier?

Å jobbe med transfer pricing betyr å se sammenhenger, bruke forskjellige tilnærminger, vise forretningsforståelse og beherske verktøyer.

ENDNOTES

1 Norge finansierer et utviklingsprogram «skatt for utvikling» hvor afrikanske land blant annet for hjelp til å utvikle sin transfer pricing kontroll

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/presesenter/pressemeldinger/2011/nytt-program-skatt-for-utvikling.html?id=635658>

2 Skattedirektoratets årsrapport viser at området er vesentlig <http://www.skatteetaten.no/no/Artikler/Transfer-Pricing--arsrapport-for-2011/>

3 Såfremt det foreligger en skatteavtale

4 Et selskap er tynn kapitalisert hvis det har en lavere egenkapital en sammenlignbare selskaper. Dette kan få som konsekvens at en del av den konserninterne gjelden anses som egenkapital og at rentefradraget derfor beskjæres. <http://www.skatteetaten.no/no/Artikler/Masteroppgave-om-tynn-kapitalisering/>

5 ORBIS er en database som inneholder opplysninger fra blant annet regnskapsdatabaser fra hele verden. Opplysningene er tilrettelagt for sammenligning.

«Flag of convenience» – bekvemmelighetsflagg

Av Jacqueline Smith, leder Norsk Sjømannsforbund

Biscayabukta mellom Spania og Frankrike 19. desember 1999: Det Malta-registrerte skipet «Erika» lekker ut flere tusen tonn og fører til omfattende forurensning av Brittanykysten. Ingen vil ta på seg ansvar for skipet, mannskapet eller miljødeleggelsen. Det tok over 20 år å straffe de skyldige. Hvorfor tok etterforskningen så lang tid?

*«Tusen år har norske sjømenn
Pløyet hav i sør og nord.
Og vi kunne sagt et ord
Om et trellev om bord.
Men i nye tider tar vi
Selv vår skjebne i vår hånd.
Og i samlet fylking har vi
Sprenget de gamle slavebånd.»*

Norsk Sjømannsang
Tekst: Gunnar Ousland

«ERIKA» HADDE MALTESISK flagg, var eid av et såkalt postboks-selskap på Malta, driftsselskapet var i Italia, skipet var chartret av et fransk selskap, hadde et pantelån i en britisk bank og var bemannet med indiske sjøfolk. Franske etterforskere brukte mye ressurser på å finne ut hvem som var ansvarlig, men gikk seg vill i en labyrint av postboks-selskaper i syv forskjellige land som de beskrev i sin rapport som «uakseptabelt» og «mot samfunnets interesse». Gang på gang ser vi at formålet med skjult eierskap er å begrense selskapets kontraktmessige ansvar for skip og mannskap.

Maritim historie er preget av eksempler der reder skifter flagget på skipet. Opprinnelig var ikke slikt flaggskifte kun av økonomiske eller bekvemmelighetsgrunner, men mest for å unngå at handelsflåten ble involvert i konflikter. På 1700-tallet opererte engelskeide skip rundt de spanske vestindiske øyene uten problemer fordi de brukte det spanske flagget. Da England og Nederland var i konflikt i det samme århundret, brukte begge landene det svenske flagget da Sverige ble ansett som et nøytralt land. Det var heller ikke uvanlig at skipperen hadde

«Systemet har siden det ble opprettet ført til at sjøfolk fra utviklede land har mistet sine arbeidsplasser mens sjøfolk fra utviklingsland har blitt grovt utnyttet.»

to eller tre sett med skipspapirer ombord for å hindre at skipet ble arrestert eller angrepet av land i krig. Uttrykket «Flag of Convenience» (FOC) anses å ha startet med det kanadiske skipet Belen Quezada som flagget ut fra Canada til Panama for å unngå det amerikanske alkoholforbudet i 1919.

Etter andre verdenskrig ble det en kraftig økning i antall FOC-fartøy. USA hadde et stort overskudd av skip etter krigen som ble kjøpt av greske redere. De greske redere hadde ikke noe ønske om å beholde skipene under amerikansk flagg, og de ønsket heller ikke å registrere skipene i Hellas på grunn av skatter og avgifter. Valget falt på Panama. Men i takt med Panama-registerets kraftige vekst, økte også motstanden. Særlig var motstanden stor fra nord-amerikanske fagforeninger og europeiske redere som mente det skapte en urettferdig konkurransevridning, siden redere kunne unngå innblanding fra fagforeningene og dermed ensidig fastsette lønns- og arbeidsvilkårene til sjøfolkene. Reaksjonene førte til at det ble opprettet et nytt register, i Liberia, et register som i praksis kontrolleres fra USA. Siden fulgte opprettelsen av et register i Honduras. Registeret i Bahamas ble opprettet noe senere og er styrt fra «the City» i London.

I 1973 skjøt det igjen fart i FOC-registrene blant annet på grunn av økning i oljepris, økonomisk krise og nedgang i verdens forbruk samt at det ble bestilt for mange nybygg i forhold til markedsbehovet. Dette skapte beinhard konkurranse i skipsfarten som igjen førte til at redere prøvde å finne måter å redusere sine kostnader på. I rekordfart ble skip flagget ut fra «nasjonale flagg» til skalkefirma i FOC-land med postboksadresse som eneste tilstedeværelse. Nasjonale sjøfolk ble erstattet med sjøfolk fra utviklingsland til en brøkdel av kostnaden og arbeidsvilkårene ble kraftig forvitret på grunn av manglende arbeidslovgivning i flaggstaten, ingen fagforeninger og derfor heller ingen kollektive tariffavtaler.

Problemet for mange sjøfolk under FOC systemet er at de som regel blir ansatt i et bemanningsbyrå som ikke er i deres hjemland. Ansettelsesavtalen, som ofte inneholder urettferdige eller vanskelige klausuler, signeres i et annet land. De tjenestegjør på et skip under et fremmed flagg som er eid på papiret av et postboks-selskap opprettet i flaggstaten mens den reelle eieren er lokalisert i et annet land og panten eller charteret i enda et land. Dersom skipet blir arrestert eller selskapet slått konkurs, blir sjømannen forlatt i en fremmed havn uten lovlig opp-

hold, utestående hyre og ingen midler til hjemreise. Havnestaten hvor skipet er i arrest eller stoppet, har ingen myndighet over skipet og flaggstaten tar ikke noe ansvar. Hvis vi tar med sjømannens hjemland og havnestaten er det opp til syv forskjellige lands jurisdiksjoner som vil kunne gjelde for eller påvirke sjømannen. Franske myndigheter brukte mange år på å følge «papirsporet» i Erika forliset, og det er dermed nesten en umulighet for en sjømann å avdekke hvem som har det reelle ansvaret for ham.

I dag er det 34 land som International Transport Workers' Federation (ITF) definerer som FOC. Det som betegner et FOC register er billig registreringsavgift, lave eller ingen skatter og friheten til å ansette billig arbeidskraft på vilkår som redere ønsker. Et FOC skip er et skip som er registrert i et annet land enn eierskapslandet – der hvor den reelle eieren tilhører. Når ITF skal vurdere om et skip eller register skal erklæres for FOC, blir det lagt vekt på om flaggstaten implementerer og håndhever internasjonale minimumsstandarder for menneske- og fagforeningsrettigheter og rett til å organisere seg og forhandle kollektivt (ILO Core Conventions).

Fagforeningene ønsker er at det skal finnes en «genuin link» mellom skipets flagg, eier og mannskap og internasjonalt akseptable lønns- og arbeidsvilkår. ITF er en Global Union Federation (GUF) som representerer transportarbeidere. I 1948 etablerte ITF, etter påtrykk fra nordiske havnearbeidere og sjøfolk, en kampanje med et politisk mål om å eliminere FOC-systemet og «tvinge» skipene tilbake til nasjonale flagg. Cirka en tredjedel av alle FOC-skip i verden er dekket av en godkjent ITF-avtale, altså har cirka 150 000 sjøfolk en tariffavtale som sikrer dem akseptable lønn- og arbeidsvilkår.

Systemet har siden det ble opprettet ført til at sjøfolk fra utviklede land har mistet sine arbeidsplasser mens sjøfolk fra utviklingsland har blitt grovt utnyttet. Systemet har også begynt å utvikle seg i andre transportnæringer som i flybransjen og landtransport. Som fagforening ønsker vi at FOC sto for «Flag of Conscience» (samvittighet), men når pengekapitalen betyr mer enn humankapitalen og kapitalkreftene blir sterkere enn personbeskyttelse og samfunnsansvar, økes bruken av «FOC» systemet. En slik utvikling uten myndighetskontroll eller styring fører til et negativt skift i balansen mellom arbeidsgiver og arbeidstaker. For eiere gir FOC systemet en økonomisk gevinst, men for arbeidstakere skaper det en utrygghet i arbeidslivet fordi det svekker deres stillingsvern.

NUF – skatteparadis for folk flest?

Av advokat Inger A. E. Coll, Avdeling Skattekrim, Skatt øst

Tradisjonelt sett har det vært de rike og velstående personer og virksomheter som har benyttet seg av skatteparadis for plassering av penger og tilsløring av eierskap/ledelse. Imidlertid blomstret det etter år 2000 opp en anelig mengde svært små virksomheter i Norge, som var registrert som aksjeselskap i utlandet, men med drift kun her i landet, - de norske NUFene. Hvem var disse etablererne, og hva var deres motivasjon? Har myndighetenes tiltak lyktes eller er det en fare for at strukturen benyttes for å skjule økonomisk kriminalitet og tilsløre ansvarsforhold? Er dette egentlig en skatteparadis-struktur?

TØRRE FAKTA

For å kunne drive økonomisk virksomhet i Norge må du registrere virksomheten din i Foretaksregisteret i Brønnøysund. Du har da flere valgmuligheter; du kan opprette et aksjeselskap, et enkeltpersonforetak (ENK), eller du kan registrere et hovedforetak (i aksjeselskaps form) i utlandet, med en norsk filial (NUF). I denne artikkelen vil jeg kun beskrive NUF der hovedforetaket er et AS, (det finnes også i andre former), og der det ikke er noen drift i registreringslandet. Dette er den type NUF det finnes flest av i Norge.

Et NUF er juridisk sett en integrert del av hovedforetaket som er registrert i utlandet. Det er ikke en mor-dattermodell. En konsekvens av dette er at det er stiftelseslandets selskapsrett, og ikke den norske aksjeloven som regulerer hovedselskapets (herunder NUFet) utdeling av aksjeutbytte, hvem som kan forplikte selskapet, avholdelse av generalforsamling og så videre. For virksomheten i Norge er imidlertid hovedselskapet og dermed NUFet forpliktet til å følge de norske reglene om regnskapsføring, skattetrekk og mva-rapportering. For inntekter fra virksomheten her er de skattepliktige på lik linje med norske enheter.

Antall NUFer økte fra ca. 5500 til 17 000 fra 2005 til 2011. De fleste hovedforetakene er registrert i UK, men også Seychellene er populært.

HVORFOR VALGTE MANGE NUF-STRUKTUREN?

Den rettslige bakgrunnen for at Norge må anerkjenne utenlandske selskapers adgang til å etablere filial her, er EØS-retten. I henhold til de fire friheter er alle EU/EØS-stater forpliktet til å anerkjenne et selskap stiftet i et av de øvrige EU/EØS-landene. Dette uavhengig av om vilkårene for selskapsstiftelsen er helt annerledes enn i det landet filialen skal åpnes. Her kommer vi til den første åpenbare grunnen til NUFenes popularitet:

Tidligere måtte du ha 100 000 kr i egenkapital for å opprette et aksjeselskap i Norge, mens du i UK kan opprette et Limited-selskap med en egenkapital på 1 pund (ca 10 kroner), og oppnå den samme økonomiske beskyttelsen. Et tilbyderselskap på nettet kan selge deg en pakke med ferdig etablert hovedselskap i UK og tilhørende NUF, for så lite som kr 2000.

I et NUF kan du også registrere deg selv som arbeidstager, og få krav på trygdeytelser, som sykepenger fra første dag, noe du ikke har krav på som innehaver av et ENK. Også skattemessig er det langt mer gunstig for deg å ha et NUF, fordi inntekt i aksjeselskapet (uavhengig av hvor det er registrert) beskattes lavere enn lønnsinntekter.

Dersom virksomheten skulle gå konkurs vil gjelden i et AS, (igjen uavhengig av hvor det er etablert) bli slettet, mens du som innehaver av et ENK vil være personlig ansvarlig for gjelden. Alle norske AS hadde frem til 2012 revisorplikt, noe som kunne pådra årlige kostnader på minst kr 20 000, mens selskapslovgivningen i UK ikke har slike krav.

Kravene til informasjonen som skal registreres i Foretaksregisteret er langt strengere for AS enn for NUF. Dette kan gjøre det vanskeligere å kartlegge hvem som er ansvarlig for driften og for eksempel påført selskapets kreditorer tap. For hovedselskap registrert i UK ligger det til en viss grad tilgjengelig informasjon i Companies House (tilsvarende norsk Brønnøysundregister), mens det fra for eksempel Seychellene er lite informasjon registrert, og det som er registrert er vanskelig å få innsyn i.

HVORFOR BLE NUF ETTER HVERT ET PROBLEM?

Enkelte tilbyderselskap som selger NUF-pakker på nett har drevet til dels aggressiv markedsføring, og flere av de ferske NUF-innehaverne syntes å mene at norsk rett nærmest ikke skulle gjelde for virksomheten.

Innehaverne av NUFene er i liten grad er kjent med selskapslovgivningen i registreringslandet, slik at det ved avtaleinngåelser og i kontrakter jevnlig fremstår som om NUFet er part og ikke hovedselskapet. Dette kan skape problemer ved senere tvister om hvem som lovlig kan forplikte hovedselskapet, og ved innkreving av utestående gjeld.

Men mer bekymringsfullt er indikasjonene på at NUF benyttes aktivt til økonomisk kriminalitet (Norges forskningsråd, 2009). En undersøkelse fra Statistisk sentralbyrå i 2009 viste at norske NUF i langt mindre grad enn andre selskaper overholder plikten til innsendelse av regnskaper til Regnskapsregisteret. Dette gjør informasjon om selskapenes virksomhet mindre tilgjengelig. Undersøkelser har også vist at det i en svært lav andel av NUF-regnskapene var satt av skattekostnad, noe som kan tyde på at NUFene ikke anser seg skattepliktige.

NUFene viste seg å være mindre økonomisk solide, og ble etter hvert overrepresentert på

«NUF-strukturen gir et skinn av at det er et oppegående hovedselskap og ansvarlig styre i utlandet. Strukturen gjør det også enklere å tilsløre reell ledelse, ansvarsforhold og eierskap.»

konkursstatistikken, noe som gjorde banker og mulige kontraktsparter skeptiske til NUF-strukturen. Myndighetene hadde større problemer med å få inn pliktige oppgaver og betalinger fra NUFene enn fra andre virksomheter. Staten som ufrivillig skatte- og avgiftskreditor kunne imidlertid ikke velge bort NUFene slik som private parter kunne, og ble påført store tap etter NUF-konkurser. Det var også vanskelig å få kartlagt hvem som hadde stått for driften i NUFene, ettersom informasjonstilgangen i utlandet var dårligere. Dette gjorde det vanskeligere å politianmelde og gjennomføre etterforskning.

Myndighetene tok på denne bakgrunn enkelte grep. For blant annet å redusere de økonomiske forskjellene mellom AS og NUF ble kravet til egenkapital i norske AS redusert til kr 30 000. Revisorplikten for AS med lavere omsetning enn kr 5 millioner pr år ble fjernet. Disse lovendringene medførte en 70 prosent reduksjon i antall nyopprettede NUFer for første halvår 2012, sammenlignet med 1. halvår 2011. Dette kan tyde på at NUFenes blomstringstid er over, men det er fremdeles et stort antall NUF i drift i Norge i dag, og det etableres fremdeles nye.

ER NUF-STRUKTUREN EN DEL AV SKATTEPARADISPROBLEMATIKKEN?

Ut fra en streng definisjon av skatteparadis passer ikke NUF-strukturen inn, særlig fordi de norske inntektene i virksomheten er skattepliktige på samme måte som for norske virksomheter.

Imidlertid gir strukturen et skinn av at det er et oppegående hovedselskap og ansvarlig styre i utlandet. Strukturen gjør det også enklere å tilsløre reell ledelse, ansvarsforhold og eierskap.

Som vist ovenfor er det også tegn på at NUFene som gruppe underrapporterer skatt, mva og regnskaper, og at de benyttes til økonomisk kriminalitet.

BEHOV FOR YTTERLIGERE KARTLEGGING

Den eneste fordelen ved NUF-strukturen som er igjen nå, er slik jeg ser det muligheten til å tilsløre informasjon om selskapet. Derfor er videre kartlegging viktig: Hvem er det som etter 1.1.2012 velger NUF-formen fremfor AS eller ENK? – Og hvorfor? Følgende spørsmål er sentrale å stille:

- Foreligger det en større overhyppighet av straffbare forhold, enn det Norges Forskningsrådsundersøkelsen i 2009 fant klare indikasjoner på?
- Er NUFene fremdeles overrepresentert i gruppen som ikke sender inn pliktige oppgaver til myndighetene?
- Hvordan er skatteinngangen fra NUFene i forhold til ENK og AS?
- Hvordan beveger NUFene seg på konkursstatistikken fremover?
- Er det en dreining mot at flere velger hovedselskap i andre land enn UK, slik at informasjon blir vanskeligere tilgjengelig?

Min hypotese er at de som etablerer NUF etter 1.1.2012 i langt større grad enn den tidligere gjør dette for å skjule økonomiske misligheter.

Tiden vil vise om hypotesen er korrekt.

«Sett fra deg skiene. Invester hos oss».
Kleinwalsertal, Østerrike.

OECDs skatteparadisprosjekt (1996-2004) – en arena for økonomisk konkurranse og politisk maktkamp

Av Kristine Sævd, Chr. Michelsens Institutt

Skatteparadiser bidrar til omfattende skatteunndragelse og annen økonomisk kriminalitet, skader institusjonell kvalitet og vekst i fattige land, og undergraver institusjoner og politiske systemer. Disse alvorlige konsekvensene av skatteparadiser er godt dokumentert. Så langt har likevel ingen internasjonale tiltak for å regulere skatteparadiser stått i forhold til skadevirkningene de medfører. *Hvorfor har internasjonalt samarbeid rettet mot skatteparadiser vist seg å være så vanskelig?*

Artikkelen bygger på forfatterens masteroppgave «En skattepolitisk konfrontasjon med skatteparadiser – Det norske Finansdepartementets narrativ om nasjonal-politisk avmakt i møtet med et globalt fenomen, 1970-2012» fra 2012.

EN HISTORISK GJENNOMGANG av hva som hendte i verdens største skatteparadis-prosjekt 'The Project on Harmful Tax Competition' gir noen svar. Prosjektet pågikk mellom 1996 og 2004 i regi av Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD). Prosjektet møtte motstand fra tre grupper av stater som ble rammet ulikt økonomisk og som hadde politisk ledelse med ulik ideologi. Det var likevel USA som hadde avgjørende politisk gjennomslagskraft.

ET SAMLET OECD OM EN FELLESE UTFORDRING

Utover 1990-tallet innså en rekke av OECDs medlemsstater at de befant seg i en 'auksjonsliknende' tilstand der stater underbød hverandres skattenivåer for å tiltrekke seg mobil kapital. Andre stater tiltrakk seg kapital på grunnlag av hemmelighet i banksektoren. Situasjonen ble oppfattet å være ute av kontroll. Myndighetene i mange land fryktet at det ikke lenger ville bli mulig å skattlegge internasjonale selskaper og privatpersoner med formuer plassert i utlandet. Rederieringen er et eksempel på en næring det i praksis ikke var mulig å skattlegge på grunnlag av dens internasjonale og mobile karakter. Derfor satte OECDs medlemsstater seg sammen i Paris mai 1996 og - med unntak av Luxembourg og Sveits - stemte de for iverksetting av OECDs skatteparadis-prosjekt. Målet var å etablere en internasjonal standard for skatteordninger og hemmelighet. Stater som ikke forholdt seg til disse, ville bli svartelistet og møte koordinerte sanksjoner. Det var så langt enighet.

MOTSTAND FRA ØKONOMISKE INTERESSEGRUPPER

Utfordringene handlet om at OECDs medlemsstater satt sammen i en konsensusbasert organisasjon og skulle enes om konkrete tiltak, mens tiltakene ville ramme statenes økonomier ulikt. Dette var et krevende utgangspunkt. OECD-statene befinner seg i en internasjonal konkurranse om mobil kapital. Kapital tiltrekkes av lave skatter og hemmelighet. Derfor var OECDs skatteparadis-prosjekt rettet mot tre ulike grupper av stater: (1) OECDs lavskatteland, (2) OECDs banksekretesse stater og (3) skatteparadiser utenfor OECD-området.

Land med spesielt gunstige skatteordninger for andre staters innbyggere, hvor Irland er et godt eksempel, ville helst fokusere på banksekretessens rolle. Mens stater som Belgia, Luxembourg, Sveits og Østerrike hadde få innvendinger mot å gå lavskatteland nærmere etter i sømmene, ville de ikke fjerne egen banksekretesse. Skatteparadisene utenfor OECD-området som konkurrerte om den samme kapitalen, ville ikke gjennomføre tiltak så lenge OECDs egne medlemmer ikke gjorde det.

Da OECD ba sine medlemsstater om å innrapportere egne mulige skadelige ordninger, var det ikke en eneste stat som meldte seg. Det ble etablert et anonymt angiveri som resulterte i 150 rapporterte ordninger. Norge nektet på samme måte som andre stater å innrapportere den norske rederiskatteordningen, som ble svartelistet av OECD i år 2000, som skadelig. OECDs oppgave var å finne løsninger på utfordringer ingen ville innrømme de bidro til å skape.

ULIKE IDEOLOGISKE POSISJONER

OECDs skatteparadisprosjekt har vært en arena hvor klassiske ideologiske debatter har fått et moderne uttrykk. For det første har OECDs erfaringer vist at skatteparadiser reiser spørsmål ved hvor langt nasjonalstaters suverenitet rekker. Stater har en suveren rett til å vedta lover. Har de også en suveren rett til å vedta lover som systematisk undergraver andre staters politiske og økonomiske systemer? Dette spørsmålet inngår i en større refleksjon som handler om hvordan nasjonalstaters politiske systemer kan forholde seg til økonomiske globale fenomener. For det andre handler skatteparadiser

«Norge nektet på samme måte som andre stater å innrapportere den norske rederiskatteordningen, som ble svartelistet av OECD i år 2000, som skadelig.»

om relasjoner mellom stat, individ og marked. Hvor langt kan stater gå inn å kontrollere enkeltindivider eller næringsinteresser på vegne av et fellesskap? Eller motsatt, hvor mye spillerom kan særinteresser få på bekostning av flertallsinteresser? Staters behov for kontroll og styring kom i konflikt med både personvernbestemmelser og frikonkurranseprinsippet. OECDs ledere har ikke vært enige i disse spørsmålene.

USAS ROLLE – AVGJØRENDE FOR POLITISK FREMGANG OG TILBAKEGANG

OECD er en konsensusbasert medlemsorganisasjon. Likevel har USA i stor grad vært det medlemmet som har vært avgjørende for resultatene av OECDs skatteparadisprosjekt. Fremdrift og motgang har vært direkte relatert til innenlandske maktskifter i USA. Demokratenes Bill Clinton støttet OECDs skatteparadisprosjekt ved oppstarten i 1996. Det store vendepunktet kom da republikaneren George W. Bush innsatte sin nye delegasjon i OECD etter presidentvalget i november 2000. Amerikanernes manglende politiske støtte var utløsende årsak til at siste rapport fra OECDs skatteparadisprosjekt kom i 2004. Da demokratenes Barak Obama senere ble USAs president i januar 2009 førte det til at skatteparadiser ble et hovedtema tre måneder senere da G 20 statene møttes i London.

HVILKEN LÆRDOM KAN HENTES FRA OECDs ERFARINGER?

OECDs erfaringer understreker staters manglende evne til å samarbeide om felles utfordringer. Manglende politisk vilje handler både om at statene er økonomiske konkurrenter og at det ofte er stor ideologisk avstand mellom deres ledere. Diskusjonen om skatteparadiser handler om hvordan nasjonalstater forholder seg til globale økonomiske fenomener. Internasjonal skatteparadisdebatt har derfor noen vanskelige temaer foran seg som utfordrer politiske så vel som økonomiske institusjoner. Derfor er det behov for en bredere kunnskap om fordelings- og maktpolitiske virkninger av skatteparadiser. I denne forbindelse er det spesielt interessant å se nærmere på relasjonen mellom lobbyvirksomhet, byråkrati og politikk.

Refleksjon av IFSC – Irlands internasjonale finanssenter.
ΦΟΤΟ: David McNair

Hvitvaskingsloven – spilleregler for det finansielle markedet

Av Professor Ulf Stridbeck, Juridisk fakultet, UiO og advokat Roar Østby, Advokatfirma Smedsrud Stoltz AS

Markedsøkonomien fungerer best om det er «fair play» og tydelige regler. På samme måte som en fotballkamp trenger regler og en dommer med autoritet. Verken fotballkampen eller det finansielle markedet skulle fungere særlig lenge eller godt uten regler.

DET KRIMINELLE systemet har kommersiell mening bare om gevinsten kan brukes og reinvesteres i den legale økonomien. Reinvestering innebærer at utbyttet av en straffbar handling sikres ved å tilsløre utbyttets ulovlige opprinnelse. Fra de kriminelles ståsted er det ønskelig å kunne investere de «urene» pengene i lovlig virksomhet. Forretninger som er gunstige til slik bruk er de med stor gjennomstrømming av kontanter, for eksempel barer og restauranter. På Al Capones tid var det visst nok vaskerier. Egnede hjelpere i dagens marked for disse transaksjoner kan være revisorer eller advokater. Ved å tilsløre pengenes opprinnelse gjør man det vanskeligere for rettsapparatet å spore de mistenkelige pengene bakover til den straffbare handlingen.

Hvitvaskingsforbrytelsen beskrives som den globale kriminalitetens mor. I forbindelse med Nokas-ranet sa en ransmann at hvitvasking av ranspenger kan være like vanskelig som selve ranet. Det samme gjelder på narko-tikamarkedet: «Getting rid of cash is the most difficult part of drug dealing». En av de mest effektive måtene å bekjempe narkotikahandelen på vil derfor være å gjøre det vanskeligere for de kriminelle å hvitvaske utbyttet. Rettslige skritt som forhindrer hvitvasking gjør det vanskeligere å investere illegalt utbytte i lovlig virksomhet.

Det er et faktum at det har blitt stadig enklere og raskere å overføre penger både innenlands og over landegrensene. Det stiller økte krav til effektive

«Hvitvaskingsforbrytelsen beskrives som den globale kriminalitetens mor. I forbindelse med Nokas-ranet sa en ransmann at hvitvasking av ranspenger kan være like vanskelig som selve ranet.»

tiltak mot hvitvasking av penger og finansiering av terrorisme. Det er bakgrunnen for at Norge har lovgivning – *Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv. og straffeloven § 317* – som skal gjøre det vanskeligere å utnytte det finansielle system til hvitvaskingsformål. Kampen mot hvitvasking og terrorfinansiering er viktige byggesteiner i arbeidet med å skape et tryggere samfunn og begrense økonomisk kriminalitet. Hvitvaskingsloven skal sikre at Norge bidrar til den internasjonale kampen mot hvitvasking av penger og terrorfinansiering.

Hensikten med kontroll og kriminalisering av hvitvasking er «å forebygge og avdekke transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller med tilknytning til terrorhandlinger». Og for å kunne forebygge og avdekke transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger er det sentralt at advokater, revisorer, banker og andre som etter hvitvaskingsloven er rapporteringspliktige, kjenner sin kunde. I en straffesak 2011 ble to advokater domfelt for å ha bistått med et oppdrag som gikk ut på å inndrive gjeld. Høyesterett skriver at de to advokatene visste at pengene som var lånt ut høyst sannsynlig var utbytte av straffbare handlinger. De kjente sin klient som kriminell og i den situasjonen bisto de med inndrivningen.

De rapporteringspliktige er opplistet i hvitvaskingsloven. Enkelt fortalt dreier det seg om institusjoner som har med penger, valutaer og andre verdifulle gjenstander å gjøre. Hvis de ikke «kjenner sin kunde» så bør de være på vakt når det gjelder transaksjoner

- som ikke har noen fornuftig forklaring
- som innebærer hyppige kjøp og salg av eiendom og andre verdifulle investeringsgjenstander
- der bankkonti blir splittet opp i flere mindre konti
- med en tilsynelatende likegyldighet overfor økonomisk tap

Rapporteringsplikten er feilaktig beskrevet som en «sladreplikt». Det er en beskrivelse som sier mer om avsender enn mottaker. Det er mange ganger uetisk å sladre, men om formålet med rapporteringen er etisk begrunnet så stiller dette seg annerledes. Taushet kan nemlig bidra til at ulovlige og uetiske handlinger blir gjennomført med blant annet skatteunndragelse som følge. Den som ikke sier fra om mistenkelige transaksjoner kan selv bli dratt inn i straffbare handlinger, jfr. den ovenfor nevnte advokatsaken. Hvis transaksjonene ikke direkte er

straffbare er det mulig at de er uetiske. Og hvis de ikke er uetiske så kan de uansett være en belastning for omdømmet. Med andre ord har de rapporteringspliktige en egeninteresse i å rapportere mistenkelige transaksjoner.

Finansielle transaksjoner bør i utgangspunktet bør være åpne. Derfor bør noen aktører i strategiske posisjoner ha en rapporteringsplikt slik at blant annet skattekriminalitet kan avdekkes. Men på samme måte som trening og strategi i forkant av en fotballkamp er og skal være hemmelig, er det åpenbart at det er stadier i en finansiell prosess som ikke kan være gjennomskjulte i alle faser. Hensynet til blant annet konkurranse i markedet tilsier det. Men når «kampen» begynner, må man følge spilllets regler. I det finansielle markedet pålegger hvitvaskingsloven aktørene en aktsomhetsplikt til å innrette seg etter reglene i markedet. Loven er et hjelpemiddel for aktørene til å beskytte seg mot at kriminelle utnytter deres kompetanse og tjenester til straffbare virksomheter. Følges spillereglene vil de riktige handlingene gjøres.

Åpenhetskravet er så sterkt at dersom rapporteringspliktige har mistanke om at en transaksjon har tilknytning til utbytte av en straffbar handling eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147a, 147b eller 147c (terrorfinansiering), skal det foretas nærmere undersøkelser for å få bekreftet eller avkreftet mistanken. Og dersom denne mistanken ikke blir avkreftet skal den rapporteringspliktige sende opplysninger til Økokrim. Slike transaksjoner skal ikke gjennomføres før Økokrim er underrettet. Informasjon til Økokrim i disse tilfeller, medfører ikke brudd på taushetsplikt og gir ikke grunnlag for erstatningsansvar eller straffansvar. Loven prioriterer åpenhet fremfor lojalitet til kunden/klienten for å kunne avdekke hvitvasking og skattekriminalitet. Satt på spissen kan man si at hvitvaskingsloven balanserer mellom behovet for hemmelighet i finansielle transaksjoner og kontrollorganenes behov for åpenhet. Vektlegging av åpenhet medfører «fair play» og bidrar i høy grad til skatterettferd.

Blant emner som passer for bachelor eller masteroppgaver kan nevnes Advokaters rapporteringsplikt, Bankers plikt til å foreta risikobasert kundekontroll og løpende oppfølging etter hvitvaskingsloven, Statslederes bruk av utenlandske banker til hvitvasking av korrupsjonsutbytte, Hvitvasking gjennom lovlige bedrifter i Norge, Hvitvasking og korrupsjon, Oppbevaringsplikten etter hvitvaskingsloven og Taushetsplikt og informasjonsplikt i forhold til hvitvasking.

For videre lesning henvises det til Høgberg/Stridbeck, Hvitvasking, Universitetsforlaget 2008 og Rui, Hvitvasking: Fenomenet, regelverket, nye strategier, Universitetsforlaget 2012.

Nye sentre for skatteforskning i Bergen og Oslo

To nye instituttforankrede sentre skal stimulere til skatteøkonomisk forskning ved Norges Handelshøyskole og Universitetet i Oslo. Her forteller de ansvarlige professorene om sentrene, nye forskningsinitiativ og tips til studenter som ønsker å forske på feltet.

INTERVJU MED PROFESSOR VIDAR CHRISTIANSEN VED UNIVERSITETET I OSLO, 27. AUGUST 2012

Universitet i Oslo har fått støtte til senteret Oslo Fiscal Studies. Hva er bakgrunnen for det nye senteret?

Det har bakgrunn i et eksisterende skatteforskningsprogram som er finansiert av Finansdepartementet og administrert av Norges Forskningsråd. Finansdepartementet ønsker nå å øke denne satsningen og i tillegg styrke undervisningssiden. Forskningsrådet har derfor gitt midler til å etablere et senter i Oslo og et i Bergen. Senteret i Oslo et samarbeid mellom Økonomisk institutt, forskningsstiftelsen Frisch-senteret og forskningsavdelingen i Statistisk sentralbyrå. Vi vil knytte til oss et internasjonalt nettverk og søke å ha et nasjonalt samarbeid, blant annet med senteret ved NHH.

Et av forskningsprosjektene for senteret er skatt og «cross-border mobility». Kan du si litt om hva som ligger i dette?

Det hevdes ofte at skatteforskjeller mellom land fører til at rike personer flytter ut, eller truer med å flytte ut, fordi skattenivået er for høyt. Men det vil være for snevert kun å se på forskjeller i skattenivået, uten å ta med hva man får igjen for skattepengene slik som skole og helse. Tar vi hensyn til disse faktorene, er det ikke sikkert at skattenivået er hovedårsaken til utflytting.

Hvordan vil dere involvere studenter i senteret?

Vi ønsker å styrke forskningen innen skatteøkonomi, og styrke undervisningen og utdanningen innen offentlig økonomi. Det siste vil skje ved at kurstilbud øker og at vi forsøker å stimulere til å skrive masteroppgaver på temaene og til å gå videre på doktorprogrammet.

Har du anbefalinger til studenter som ønsker å skrive om skatteunndragelser over landegrenser?

Ta kontakt med faglærerne for tips om litteratur. Det finnes mye informasjon på nettet, men informasjonen kan ofte være overveldende. Ta gjerne kontakt direkte med kilder og organisasjoner som jobber med tematikken.

INTERVJU MED PROFESSOR GUTTORM SCHJELDER- UP VED NORGES HANDELSHØYSKOLE, 24. AUGUST 2012

Norges Handelshøyskole har fått støtte til et nytt senter for skatt og offentlig finansiering. Hva er bakgrunnen og målet med senteret?

Det nye senteret som har fått navn Norwegian Center for Taxation (NoCeT) er finansiert av Norges Forskningsråd og Skattedirektoratet som begge bidrar like mye. NoCeT er et eget senter ved Norges Handelshøyskole/Senter For Næringslivsforskning

ing hvor alle instituttene samarbeider for å styrke forskning og undervisning i fag knyttet til skatt og økonomi.

Skatteøkonomisk kompetanse er viktig for et samfunn som det norske, hvor staten legger beslag på nesten halvparten av verdiskapningen. Skattlegging fører i utgangspunktet til at økonomiens virkemåte svekkes. Derfor må skattesystemet og skatteinnkrevningen i størst mulig grad strømlinjeformes slik at skattesystemet bidrar til velstandsutvikling og vekst. Kunnskap om hvordan skattesystemet bør utvikles er også viktig i en verden hvor globaliseringen og innvandring setter skatte- og overføringssystemet under press.

Du er også involvert i forskningsprosjektet «The role of tax havens in global governance and regulation». Kan du fortelle om dette?

NoCeT er involvert i et prosjekt fra Forskningsrådet om skatteparadis og utviklingsland. Fra vår side er formålet med prosjektet todelt. For det første å skaffe frem tall om kapitalstrømmer mellom skatteparadis og resten av verden. For det andre å kartlegge hva virkningene av skatteparadis er spesielt på fattige land. Økonomer har hittil kun vært opptatt av skatteplanlegging som er lovlig og skatteunndragelse (ulovlig), men det er mye som tyder på at skatteparadisene har langt alvorligere skadevirkninger enn de som er relatert til å unngå å betale skatt. Eksempler er at skatteparadisene kan underminere nasjonal og internasjonal regulering på en rekke områder. Studien tar sikte på å identifisere disse samt på hvilke forretningsmodeller som benyttes av skatteparadisene. Prosjektet har et femårs-perspektiv og vi er akkurat kommet i gang med det.

Hvordan vil dere knytte til dere studenter i de to initiativene?

Vi har allerede en stipendordning som er finansiert av Skattedirektoratet for studenter som ønsker å skrive masteroppgaver om temaer relatert til skatt. I vår fikk fem studenter stipend og jeg tror minst like mange vil få stipend til høsten. I tillegg ønsker vi å finansiere doktorgrader. Senteret vil ha egne seminarer om skatt som masterstudentene inviteres til å delta på for å øke interessen for faget. Interessen for dette er overraskende stor fra studentenes side, noe som vitner om samfunnsengasjement.

Har du noen råd å gi til studenter som skal skrive oppgaver på tematikken skatteparadis, kapitalflukt og korrupsjon?

De må lese seg opp på problemstillingene knyttet til dette dels gjennom å lete etter litteratur på bibliotek og dels ved å følge med på websidene til organisasjoner som Tax Justice Network og Publish What You Pay, og OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development).

Det norske oljefondet og skatteparadisene

Av Emilie Ekeberg, journalist i Klassekampen

Det norske oljefondet er tilknyttet skatteparadis på en rekke måter. Fondet, som eier mindre aksjeposter i mer enn 8.000 selskaper over hele verden, investerer blant annet i selskaper som er registrert i et skatteparadis men driver sin virksomhet andre steder. Fondet har også nylig opprettet et eget datterselskap for sine eiendomsinvesteringer i skatteparadiset Luxembourg.

VED UTGANGEN AV 2011 hadde fondet investert 6,6 milliarder kroner i 51 selskaper med adresse på Cayman Islands, Luxembourg, Jersey eller Guernsey. Disse fire jurisdiksjonene utgjør bare en brøkdel av skatteparadisene som finnes, men de skiller seg ut ved at det foregår svært lite reell produksjonsvirksomhet der. Og de troner alle på topp ti på den såkalte Financial Secrecy Index, en rangering av skatteparadisene basert på graden av hemmelighet og størrelsen på pengestrømmene som går gjennom landene. De 51 selskapene driver blant annet gruvevirksomhet i Vest-Afrika og vannforsyning i Storbritannia.

17 av selskapene er registrert på Cayman Islands. Ett av disse er gruveselskapet Endeavour Mining Corporation, som driver to gullgruver i Ghana og Burkina Faso. To andre er vannselskaper, Thames Water Finance og Yorkshire Water Finance. Thames er Storbritannias største private vannselskap, og de står for størsteparten av vannforsyningen i store deler av Englands hovedstad. Yorkshire leverer drikkevann til de fleste innbyggerne i Yorkshire, Lincolnshire og Derbyshire.

«Det siste året har bruk av skatteparadis for å unngå skatt imidlertid blitt del av den offisielle strategien for Oljefondet.»

26 av selskapene er registrert i Luxembourg. Ett av dem er Novartis Finance, som er et underselskap av det sveitsiske legemiddelfirmaet Novartis. Også underselskaper av Telecom Italia, med adresse i Luxembourg, er Oljefondet investert i.

Også en rekke finansforetak med adresse i skatteparadis er på beholdningslisten til fondet. Deriblant et russiske finansfond med adresse på Guernsey og et eiendomsselskap med adresse på Jersey.

Dette er bare noen eksempler på de mest synlige utslagene av Oljefondets investeringer i selskaper som benytter skatteparadis for å unndra seg skatt. Det er enkelt å se at et vestafrikansk gruveselskap som har adresse på Cayman Island har ugler i mosen. Mindre enkelt er det å se hvilke av de 8000 selskapene fondet er investert i, og som ikke er registrert i et skatteparadis, på andre måter utnytter skatteparadisene ved hjelp av underselskaper eller på annet vis.

Ett eksempel er det store amerikanske oljeselskapet Chevron, som den norske stat gjennom sitt oljefond har investert 6,5 milliarder i. I følge organisasjonen Publish What You Pay, som har kartlagt verdens ti største selskaper innen utvinningsindustrien og deres tilknytning til skatteparadis i rapporten «Piping profits», har Chevron 77 underselskaper, hvorav 62 prosent er lokalisert i et skatteparadis. 21 av underselskapene befinner seg i Bermuda eller Bahamas.

Det ligger imidlertid ingen overordnet strategi til grunn for at Oljefondet investerer i en rekke selskaper som har tilknytning til skatteparadis. Det er en konsekvens av forvalternes mandat, som de har fått fra Finansdepartementet og som sier at de skal investere pengene slik at de gir høyest mulig avkastning, innenfor en moderat risiko.

Det siste året har bruk av skatteparadis for å unngå skatt imidlertid blitt del av den offisielle strategien for Oljefondet, i forbindelse med endringer i forvaltningsstrategien. I 2010 besluttet finansminister Sigbjørn Johnsen (Ap) at fondet ikke lenger skulle nøye seg med å investere i selskapsaksjer og statsobligasjoner. Fem prosent av oljefondet skal innen 2020 være investert i eiendom, er målsetningen. Det svarer til eiendomsinvesteringer for mellom 250 og 300 milliarder kroner, og om målet innfris vil fondet

bli en av verdens aller største eiendomsinvestorer. Så langt er under en prosent av fondet investert i eiendom, i Paris og i London. Strategien er å kjøpe opp eiendom først i Europa, og siden utvide til andre kontinenter.

Til formålet har Norges Bank opprettet et underselskap av sentralbanken i Luxembourg. Selskapet ble opprettet 15. mars 2011 og ble døpt NBIM S.á.r.l. Luxembourg ble i 2011 rangert som nummer tre på Financial Secrecy Index, bare overgått av Sveits og Cayman Islands, siden det lille landet tilbyr utenlandske selskaper og privatpersoner svært lav skatt og hemmelighold. Herfra skal eiendomsinvesteringene i Europa foretas, og det fremgår klart av Oljefondets egne rapporter hva som er formålet: Lav skatt.

Under denne overskriften skriver NBIM, som er den enheten i Norges Bank som forvalter Oljefondet, følgende i sin årsrapport for 2011: «Finansdepartementets mandat for forvaltningen av Statens pensjonsfond utland sier at Norges Bank skal søke å oppnå høyest mulig avkastning etter at kostnader er trykket fra. Et viktig kostnadselement kan være skatt på fondets investeringer i alle områder og land hvor vi har eiendeler. Det er viktig for Norges Bank at investeringene skattlegges på korrekt måte etter lokale lover og regler, men også at fondet ikke belastes for større skattekostnader enn nødvendig.»

Som styreleder for selskapet har Norges Bank hyrt inn en skattejurist som har spesialisert seg på å hjelpe investeringsfond og selskaper å unngå skatt. Dette gjør han ved å representere dem fra Luxembourg, Amsterdam eller stillehavsøya Curacao. Skattejuristen, som heter Paul Lamberts, har også en hjemmeside der han forteller at han har 18 års erfaring med å hjelpe multinasjonale selskaper fra blant annet USA, Kina, Singapore, India og Storbritannia med «å dra fordel av internasjonale skatteregler og finansreguleringer».

Når selskap er registrert i skatteparadis blir det vanskelig for myndighetene å få innsyn i hvor mye bedriftene faktisk tjener, og det blir mulig å flytte overskudd til skatteparadis for å unngå å betale skatt. Til tross for at den rødgrønne regjeringen i sin regjeringserklæring skriver at de vil bekjempe skatteparadisene lar den samme regjeringen ikke bare fondet investere i selskaper i skatteparadis – de har til og med opprettet et slikt selskap selv.

Utviklings- bankers bruk av skatteparadis

Av Kjetil G. Abildsnes, spesialrådgiver økonomisk rettferdighet,
Kirkens Nødhjelp

Utviklingsbanker som International Finance Corporation (IFC) og Norfund benytter seg ofte av fond hjemhørende i såkalte skatteparadis som mellomstasjon ved investeringer i utviklingsland. Artikkelen skildrer årsakene til denne praksisen, kritikken av den og redegjør for de alternativene som finnes.

HVA

Gjennom fondet Emerging Capital Partners (ECP) var Swedfund med på å starte PanAfricaEnergy i Tanzania. Selskapet utvinner gass og har et morselskap på de britiske jomfruøyene. Tross store overskudd har selskapet ennå ikke betalt skatt i Tanzania. Årsaken er en svært gunstig avtale mellom PanAfricaEnergy og Tanzania. Overskuddet er ført til jomfruøyene.¹

Utviklingsbanker («Development finance institutions», DFI) benytter i utstrakt grad skatteparadis² ved investeringer der man sammen med andre investorer etablerer fond som skal investere i utviklingsland. 25 prosent av investeringene i porteføljen til Den europeiske utviklingsbanken (EIB) har en hjemhørende eier i et skatteparadis.³ Av de 99 investeringer som listes i Norfunds årsrapport⁴

¹ Actionaid (2011): *Svenskt bistand till skatteparadis. Hur Tanzania förlorar skatteinntækt på Swedfunds investering.*

² Les mer om skatteparadis og hemmeligholdsjurisdiksjoner i den generelle delen av dette heftet.

³ Kwakkenbos, J. (2012): *Private profit for public good. Can investing in private companies deliver for the poor.* Eurodad, Brussels, Belgium.

⁴ Se side 44-47 i *Virksomhetsrapport 2011*. Tilgjengelig på: http://norfund.no/images/stories/annual_reports/Norfund_virksomhetsrapport_2011.pdf

«Det bør være et mål at stadig flere investeringer skjer direkte uten mellomledd og at det nødvendige lovverket etableres i utviklingsland. Omfattende bruk av mellomledd bidrar ikke til dette.»

er 50 hjemhørende i land på Tax Justice Networks «Financial Secrecy Index».

Kapitalfluktutvalget⁵ har tidligere kritisert bruken av slike jurisdiksjoner og peker på at dette kan bidra til at utviklingsland (1) taper skatteinntekter, (2) medvirker til å opprettholde skatteparadis ved å gi disse inntekter og legitimitet, som igjen bidrar til lavere vekst i utviklingsland og (3) medvirker til hvitvasking og skatteunndragelse. Den svenske riksrevisjonen har rettet tilsvarende kritikk mot Swedfunds investeringer i fond. Dels fordi det er vanskelig å få innsyn i og følge opp om investeringene har en utviklingseffekt, dels fordi på grunn av den utstrakte bruken av skatteparadis.⁶

HVORFOR

Det er i hovedsak fire grunner til at DFier benytter skatteparadis:

- Sikker og kostnadseffektiv håndtering av transaksjoner mellom invstorenes hjemland og selskapene der fondene investerer (tax-efficiency)
- Et stabilt juridisk rammeverk designet for finanssektoren
- For å unngå unødige skatt i tredjeland (dobbelbeskatning)
- Politisk stabilitet.⁷

Et hovedhensyn er både muligheten til å investere sammen med andre investorer og muligheten til å selge seg ut i etterkant. Norfund skriver i høringsuttalelse til kapitalfluktutvalget:

Bruk av OFS er ofte helt avgjørende for å kunne investere risikokapital og utøve eierskap på en ansvarlig måte i land som selv ikke har gode nok rammevilkår. [...]dette er nødvendig for å tilfredstille kommersielle partners forretningsmessige kriterier for å investere sammen med oss [...] (og) en forutsetning for å selge [...] til private aktører [...].

Norfund konkluderte da med at en ensidig utfasing av OFS (skatteparadis) vil gi en vesentlig svekking av deres mulighet til å trekke med seg internasjonal privat kapital og kompetanse.⁸

I en gjennomgang av punktene over hevder Murphy⁹ at disse bare delvis kan rettferdiggjøre praksisen med å bruke skatteparadis. Når det gjelder den reelle risikoen ved manglende politisk stabilitet i et land så endres ikke den nevneverdig ved å inkludere et mellomledd. DFier bruker bistandsmidler i sine investeringer. Han spekulerer i om vektleggingen av skatteeffektivitet og bruken av fond i skatteparadis gir for mye oppmerksomhet på avkastning og ikke utviklingseffekt. Det bør være et mål at stadig flere investeringer skjer direkte uten mellomledd og at det nødvendige lovverket etableres i utviklingsland. Omfattende bruk av mellomledd bidrar ikke til dette.

HVA GJØRES OG KAN GJØRES

Tidligere utviklingsminister Erik Solheim iverksatte en midlertidig stopp i Norfunds bruk av skatteparadis (utenfor OECD) i påvente av nye retningslinjer. Siden da har Norfund fått anledning til å investere via land der Norge har en innsyns- eller skatteavtale. Ifølge Dagbladet er det foretatt nyinvesteringer via tradisjonelle skatteparadis som Cayman Islands og Panama i 2011.¹⁰ Regjeringen har i skrivende stund ikke fått på plass permanente etiske retningslinjer for Norfunds bruk av skatteparadis.

Samtidig har Verdensbanken vedtatt retningslinjer som gjelder IFC og de europeiske DFiene (EDFI¹¹) (inkludert Norfund) retningslinjer som gjelder disse. Begge disse retningslinjene baserer seg på OECDs standard for informasjonsutvekslingsavtaler og «peer review» prosessen som skjer i regi av Global Forum. IFC vil ikke benytte seg av jurisdiksjoner som ikke har kommet gjennom denne prosessen eller der man ikke ser fremgang i retning mer åpenhet. For land som ikke er med i Global Forum vil det bli gjort en utvidet «due diligence»-sjekk i forkant av en investering. EDFIs retningslinjer går noe lenger og krever en utvidet «due diligence» for å sjekke en jurisdiksjons evne til å håndheve egen lovgivning, samt om et finanssenter er involvert i ulovlig kapitalflukt fra utviklingsland.

Kirkens Nødhjelp krever sammen med en rekke andre organisasjoner større åpenhet og har utarbeidet detaljerte anbefalinger for hva dette vil innebære. Skatteparadis har en rekke negative effekter som rammer utviklingsland særlig hardt. Et sentralt prinsipp i anbefalingene er derfor at bruk av skatteparadis bør begrunnes i hvert enkelt tilfelle. Man bør undersøke muligheten for i stedet å investere direkte, eller jobbe med myndigheter i det aktuelle landet for å gjøre det mulig å etablere et fond lokalt.^{12, 13}

⁵ NOU 2009:19: Skatteparadis og utvikling. Tilstand, analyser og tiltak.

⁶ Jf. note 1.

⁷ Murphy, R. (2010): *Investment for development: Derailed to Tax Havens. A report on the use of tax havens by Development finance institutions*, Eurodad, Kirkens Nødhjelp, med flere.

⁸ Utdypende høringsuttalelse fra Norfund 30. oktober 2009 til NOU:19 Skatteparadis og utvikling. Tilgjengelig på: http://norfund.no/images/stories/091030_Hringsuttalelse_nr_2_om_OFS_til_UD.pdf.

⁹ Jf. note 7.

¹⁰ Dagbladet 14.6.2012: *Refser regjeringens skatteparadis-politikk*. http://www.dagbladet.no/2012/06/14/nyheter/eva_joly/politikk/utenriks/heikki_holmas/22095871

¹¹ European Development Finance Institutions

¹² Jf. note 7, side 16-17.

¹³ Jf. note 3, side 22-23.

Skatteparadisfrie kommuner

Av Sigrid Klæboe Jacobsen, styreleder i Tax Justice Network – Norge

Flere kommuner i inn- og utland ønsker å bruke anskaffelser av varer og tjenester som et virkemiddel for større åpenhet i selskaper og skatteparadis. Dette kan ses på som en motreaksjon på at nasjonale og internasjonale initiativ mot skatteparadis har feilet. Den praktiske implementeringen av kommunestyrevedtakene møter imidlertid juridisk motstand. I denne artikkelen vises eksempler på kommunestyrevedtak fra Norge, Finland, Sverige og Frankrike. Artikkelen gir forslag til hvordan kommuner og andre innkjøpere kan jobbe videre med implementering av vedtakene, og tips til områder der mer forskning kreves.

OFFENTLIG SEKTOR KJØPTE ifølge SSB varer og tjenester for 380 milliarder kroner i 2010. De offentlige innkjøpene utgjør 15,1 prosent av bruttonasjonalproduktet. En innkjøper av denne størrelsen vil ha stor påvirkning i forhold til å luke bort useriøse aktører og sikre et konkurransedyktig næringsliv. Det er nå en økende tendens til at offentlige og kommunale innkjøpere ønsker å ta etiske hensyn i sine innkjøp. Dette er blant annet reflektert i veilederen «Etske krav i offentlige anskaffelser» utgitt av Regjeringen i 2009, som konkluderer med at lovverket gir rom for å stille etiske krav i offentlige anskaffelser.

Etisk handel forbindes gjerne med å redusere risiko for blant annet barnearbeid, brudd på arbeidstaker- og menneskerettigheter. Hvorvidt et selskap betaler sin rettmessige skatt er det ikke tilsvarende fokus på. Innkjøpene av det offentlige reguleres av anskaffelsesregelverket, der skatt riktignok er en faktor: tilbydere må vedlegge skatteattest som bevis på betalt skatt og moms. Betalt skatt til Norge gir imidlertid ikke svar på om skatten er riktig. Med et stort antall flernasjonale selskaper som tilbydere, som i enkelte bransjer dominerer

fullstendig¹ er det vanskelig å vurdere om selskapene ikke snyter på skatten.

Kunstig overskuddsflytting mellom datterselskap spredt i flere land er den mest anvendte metoden for å redusere skatt. Skattemyndighetene bruker årlig 79 årsverk kun på internprisingsproblematikken og norsk forskning viser at dette også har konsekvenser for Norge.² Etterforskningen blir ekstra vanskelig på grunn av utstrakt bruk av skatteparadiser i selskapsstrukturen.

EKSEMPLER PÅ KOMMUNEVEDTAK I FRANKRIKE OG NORDEN

Frankrike: 17 av 22 fylkeskommuner i Frankrike har vedtatt politiske erklæringer mot skatteparadis³. Åtte av disse krever land-for-land-rapportering (LFLR)⁴ fra banker de kjøper finansielle tjenester fra.

Sverige: Kalmar kommune har innført etiske retning-linjer/code of conduct⁵ som leverandører må signere. Et av kravene er at leverandørene ikke får ha tilknytning til skatteparadis. Malmö kommune vedtok 20. juni 2011 å utrede muligheten for å ekskludere selskaper som benytter seg av skatteparadis⁶. Høsten 2012 skal beslutningen tas om igangsettelse

av et pilotprosjekt. Växjö kommune har vedtatt at tilbydere skal forholde seg til at skattepliktige overskudd fra virksomhet basert i Sverige, beskattes her, og ikke overføres til skatteparadis⁷. På anmodning skal de rapportere enkelte LFLR-informasjon. Kommunestyret i Malmö er inne i en tilsvarende prosess.

Finland: I Helsinki skal kommunestyret høsten 2012 vurdere om byen kan favorisere (positively favour) selskaper som rapporterer etter LFLR.⁸ Det er også foreslått at kommunen skal vurdere å produsere tjenesten selv hvis det viser seg vanskelig å unngå selskaper i skatteparadis.

Norge: Ulstein kommune er i skrivende stund eneste norske kommune som har gjort vedtak på kommunalt nivå⁹. Kommunen skal gjennom Søre Sunnmøre Innkjøpsforum gjøre en nærmere vurdering av innkjøpsregler og – praksis. Flere initiativ på kommunebasis er under oppseiling, som i Sandnes og i Bergen.¹⁰

UTFORDRINGER I IMPLEMENTERINGEN

Kommunevedtakene omhandler to hovedkrav: å ikke bruke selskaper som har tilknytning til skatteparadis, og krav om at selskapene skal være åpne om sine regnskaper etter land-for-land-prinsippet.

Den første møter de største utfordringene. Flere skatteparadis er også EØS-land, som Luxembourg og Liechtenstein. Et forbud mot å bruke skatteparadis innenfor EØS vil møte sterk motstand. Men det finnes eksempler på lister som avgrensar hvem som regnes for å være et skatteparadis.¹¹ Tax Justice Network sin Financial Secrecy Index er en slik liste. (Les mer om FSI i heftets generelle del). Vi kjenner til to eksempler på bruk av FSI i det private: Den franske banken Crédit Coopératif besluttet i 2012 å ikke opprette datterselskap, eller investere eller finansiere prosjekter i land som har en hemmeligholdsscore høyere enn 70 i henhold til FSI 2011. Dette omfatter 47 land. Det andre eksempelet er et tysk ratingbyrå for bærekraft, der obligasjoner i mer enn 100 banker er vurdert opp mot en hemmeligholds-score på 68. Dette ble første gang utført i 2011. EU er i gang med å utarbeide en definisjon av skatteparadis for land utenfor EØS.

ET ANNET SPØRSMÅL er hva man skal legge i «tilknytning til skatteparadis». Noen innspill kan imidlertid finnes i artikkelen «Towards unitary taxation». Hvis selskapet direkte eller indirekte eier mer enn 50% av aksjene i et datterselskap, er det å regne for samme selskap.

De fleste vedtakene så langt dreier seg imidlertid ikke om å utelukke skatteparadiselskaper fra anskaffelser, men krever åpenhet i selskapsstrukturer og finansiell rapportering. EU-direktivet om

offentlige innkjøp fra 2004 styrer anskaffelsesloven i Norge og skal blant annet sikre at tilbydere ikke blir forskjellsbehandlet. Loven ser ut til å åpne for at det er mulig å kreve tilleggsinformasjon, så lenge det er relevant for anskaffelsen, og de samme kravene stilles til alle. Hva som er «relevant», vil sannsynligvis avhenge av om man kan vise til politiske vedtak i kommunen.

Skatteparadisenes eksistens og involvering i den norske økonomien er langt på vei blitt godkjent av norske myndigheter. Oljefondets datterselskap i Luxembourg, at Statoil har plassert 23 av 25 av sine amerikanske selskaper i skatteparadisdelstaten Delaware er noen eksempler. De kommunale initiativene kan ses som en motreaksjon og et ønske om å ta tilbake et politisk handlingsrom. Men dette krever mer informasjon og forskning på hvilke begrensninger som ligger i eksisterende regelverk, og hvilke muligheter som finnes for å utfordre disse.

Noen forslag til videre forskning:

- Hva kan være kriterier for at et land «svartelistes» som skatteparadis?
- Hvilke ordninger må være på plass for at norske kommuner skal kunne ha skatteparadis eller åpenhet som utvelgelseskriterie?
- Hvordan fungerer implementerte vedtak, som de i Frankrike, i praksis?
- Kvalifikasjonskrav og prekvalifisering: hvilke muligheter finnes, der selskaper prekvalifiseres i henhold til visse krav om åpenhet rundt selskapsstruktur som LFLR?

ENDNOTES

1 Omsorgssektoren i Oslo kommune, se heftet «Private sugerør i fellesskapets kasser», for Velferdsstaten, 2010)

2 Se artikkelen «Overskuddsflytting inn eller ut av Norge?»

3 Den franske organisasjonen CCFD – Terre Solidaire, 2011

4 Les mer om land-for-land-rapportering (LFLR) i den generelle delen av heftet.

5 <http://www.kalmar.se/Kalmar%20kommun/Demokrati/Styrdokument/Inkop/Uppforandekod.pdf>

6 Protokollen var i skrivende stund ikke tilgjengelige på <http://www.malmo.se>

7 <http://www.vaxjo.se/upload/www.vaxjo.se/Kommunledningsf%C3%B6rvaltningen/Protokoll/KS/Protokoll%20kommunstyrelsen%202012-03-06.pdf>

8 <http://taxjustice.blogspot.no/search?q=helsinki>

9 http://www.ulstein.kommune.no/getfile.aspx/document/epcx_id/812/epdd_id/2388

10 Organisasjonen Attac holder oversikt og følger opp initiativ i kommunene som en del av sin skatteparadiskampanje: www.attac.no

11 Eksempler på skatteparadislister finnes fra blant andre OECD, IMF og FATF. Fra boka «Tax havens – How globalisation really works (Palan/Murphy/Chavagneu 2010)

Towards Unitary Taxation of Transnational Corporations

Av Sol Picciotto, Emeritus Professor of Law, Lancaster University Law School

This paper puts forward proposals for a radical reform of taxation of transnational corporations (TNCs). Although it would involve a new approach to this issue, it builds on long experience and analysis, and the paper discusses transitional arrangements for the changeover.

Artikkelen er et utdrag. Hele artikkelen kan
leses her: [http://www.taxjustice.no/ressurser/
enhetlig-skattelegging-av-multinasjonale-selskap](http://www.taxjustice.no/ressurser/enhetlig-skattelegging-av-multinasjonale-selskap)

THE FOUNDATIONS FOR the current international tax system were laid early in the 20th century, when TNCs were in their infancy, and most international investment flows consisted of private and public loans. Experts understood that TNCs posed a different problem, since they generally operate as integrated businesses under central direction, although they consist of groups of companies, often quite large. An international consensus emerged that the business profits of the local affiliate (subsidiary or branch) of such a foreign-owned TNC could be taxed by the host state, while any payments it made to its parent (dividends, interest, fees or royalties) should be taxed by the home state. However, to deal with the possibility of 'diversion' of profits within the group to avoid tax, the accounts of the affiliate could be adjusted if necessary, to ensure that they reflected 'the net business income which it might be expected to derive if it were an independent enterprise engaged in the same or similar activities under the same or similar conditions'. This became known as the arm's length principle (ALP).

By the second half of the century TNCs became increasingly dominant in the world economy, managing operations in different countries. They also developed increasingly complex techniques for reducing their overall taxes, exploiting the loopholes in the loosely coordinated international tax system. This involves two main methods. First, TNCs can create intermediary entities in convenient countries, usually those with no or low income tax (known as tax havens), to carry out activities (e.g. financial transactions, transportation, providing advice or other services), or to act as 'holding companies' owning assets (e.g. intellectual property rights, bonds, shares). These entities usually exist only on

paper, perhaps with a name-plate on an office building, but by attributing profits to them the group's overall taxes can be reduced.

Secondly, a TNC can adjust the prices of transfers between members of the TNC group, to shift profits from high-tax to low-tax countries. This is known as 'transfer pricing'. However, it is not always easy to judge whether the aim is tax avoidance, as the prices set between related entities within a unitary group are generally decided administratively and not competitively, so they may reflect various strategic concerns of the TNC.

Concerns about tax avoidance by TNCs resurfaced in the 1960s, especially in the USA, the home state of very many of them. In 1962 the US enacted measures to include in the profits of a US parent company the income of its affiliates formed in tax havens, if they fall within the definition of a 'controlled foreign corporation' (CFC), and many other OECD countries later introduced similar rules. To deal more effectively with transfer pricing, the US introduced detailed regulations in 1968, elaborating how such prices should be determined. However, this dual policy response lacked coherence. Worse, the transfer pricing regulations made it more difficult to deal with profit-shifting through intermediaries, since they cemented into place the ALP, which requires affiliates to be treated as separate entities. In particular, the US regulations specified that where possible the pricing of specific transactions should be based on those for similar transactions between unrelated firms, or 'comparable uncontrolled prices' (CUP). However, as a fall-back where these were not available, they did allow estimation of the actual profit on the basis of profit-rates for similar firms, either for a pattern of transactions or for the overall profit ('profit-split').

Despite its flaws, the US approach was adopted by the OECD in a report issued in 1979, subsequently revised as the Transfer Pricing Guidelines. Meantime, its application by the US itself was challenged as ineffective. Studies showed that comparables could be found for only a minority of cases, and a report for the US Congress found that applying the regulations was time-consuming, burdensome and created uncertainty. In 1988 the US Treasury announced a new approach, which would restrict the CUP to where an exact comparable could be found, and proposed a new method for calculating an 'arm's length return', attributing to the affiliate a profit based on analysing its functions and applying an industry average rate. This caused considerable conflict within the OECD, but was eventually adopted as the 'transactional net margin method' (TNMM) in the revised Transfer Pricing Guidelines of 1995.

With this experience, pressures mounted to adopt a new approach to TNC taxation. Such an approach was already available, and had indeed been considered in the 1930s. It consists of treating a TNC

“Treating a TNC affiliate for tax purposes as a separate entity, and insisting that intra-firm transactions should be based on comparables, is both impossible and senseless.”

engaged in a unified business as a single entity, requiring it to submit a single set of worldwide combined or consolidated accounts in each country where it has a business presence, and apportioning the overall profit according to a weighted formula reflecting the proportion of its actual presence in each country. The experts who considered the issue in the 1930s considered that this system could not be adopted internationally, due to the political difficulties of reaching agreement on the definitions of the taxable base and the apportionment formula. However, they also recognised that in practice national authorities would have regard to the firm's overall accounts and the proportion of the total profits attributed to affiliates. Indeed, the increased use of profit-split methods since the 1980s showed that this was necessary and inevitable.

The unitary approach is based on the economic reality that TNCs exist because of the advantages and synergies of combining economic activities on a large scale and in different locations. They also generally are oligopolies based on distinctive or unique technology or know-how. Hence, treating a TNC affiliate for tax purposes as a separate entity, and insisting that intra-firm transactions should be based on comparables, is both impossible and senseless.

The unitary approach had already been applied since the 1930s, especially within federal systems, particularly in the USA. Notably, it was applied by California, for example to prevent Hollywood film companies from siphoning profits through distribution affiliates set up in neighbouring Nevada. US state taxation based on combined reporting and formulary apportionment became regularised

and coordinated during the 1960s, with a 3-factor formula using assets, payroll and sales. However, it became resented by non-US TNCs which found that businesses they acquired or set up in the US, often incurring great costs and making losses initially, could be taxed by states on a proportion of their worldwide profit. A strong business-led campaign failed to abolish the system, but did succeed in having it limited to the 'water's edge', excluding non-US affiliates. Many tax authorities had also become wedded to the ALP, which of course is also strongly supported by the professional advisors of the tax avoidance industry. Hence firm statements excluding the unitary approach were included in the OECD Transfer Pricing Guidelines, even while they increasingly accepted profit-split methods.

The OECD approach is now being exported to developing countries, which are adopting and applying transfer pricing rules. However, only the largest, such as Brazil, India and China, have the capacity even to attempt to administer them. They pay lip service to the OECD Guidelines, but these authorise a wide range of methods, and the approaches adopted by different tax administrations in practice are very diverse. TNCs are therefore likely to become increasingly embroiled in conflicts over divergent transfer price adjustments, which can only be dealt with by a slow, discretionary and secretive international administrative procedure between tax authorities. Within the EU the European Commission has, after over a decade of careful work and consultation, published a proposal for a unitary system known as the Common Consolidated Corporate Tax Base (CCCTB). It has significant flaws, particularly being restricted to the parts of TNC groups within

the EU, and hence failing to deal with tax havens. Nevertheless, it represents the first formal international proposal for a unitary tax system.

The time is now right to prepare for a change to the unitary tax approach. Although it would have problems, they are not insuperable, and are far less than those with the present system. A transition should involve three elements. First, there should be expert studies exploring the economic and legal aspects of the change. Secondly, a unitary approach could be adopted by groups of countries, such as within the EU, or other regional groups such as MERCOSUR or ASEAN. Thirdly, countries could immediately require the submission of a combined report by any TNC with a business presence within their jurisdiction. The information so provided could be used to apply the profit split methods already accepted by the OECD Guidelines, or apply a formula apportionment to some industry sectors such as financial services. Most importantly, a combined report would provide a true overall view of the firm, eliminating profit shifting both by transfer pricing and the use of tax havens. Complemented also by a requirement for country-by-country reporting of the taxes actually paid, this would be a giant step towards setting the international tax system on a basis of transparency and effectiveness, and hence restoring the legitimacy of taxation in all countries.

En gravejournalist forteller

Intervju med Bjørn Olav Nordahl, tidligere gravejournalist i Dagens Næringsliv, og forfatter av boka «Skyggeland» der skjulte pengestrømmer og skatteparadis er sentralt.

Gratulerer med den nye boka Skyggeland og finfine salgstall! Hva gjorde at du ønsket å skrive boka? Etter å ha jobbet 13 år som gravejournalist i DN, satt jeg på en god del overskuddsmateriale som ikke lot seg publisere av naturlige årsaker. Men det var åpenbart mulig å lage skjønnlitteratur av dette, uten å måtte tilbringe store deler av livet i rettssalen.

Bokas hovedperson er en tøff alenemor vokst opp som misjonærdatter i Angola og om blir ansatt som gravejournalist i den fiktive avisa Dagens Økonomi. Hvilke egenskaper må man ha for å kunne få tak i informasjon om skjulte pengestrømmer? Offentlighetsprinsippet er ikke spesielt godt utviklet i det miljøet som er beskrevet i boka. Det er nok derfor nødvendig med kilder på innsiden som tar risken på å lekke informasjon. Samtidig er det nødvendig med grunnleggende egenskaper om økonomi, og det er en stor fordel å ha lest et par regnskaper. De er forresten ikke så skremmende som de gir seg ut for.

Dine kolleger sier at du er en av de veldig få som faktisk har klart å få tak i informasjon fra skatteparadis, og har klart å rive ned noe av den muren av hemmelighold som møter dem. Hvilke metoder har du benyttet for å lykkes?

Svar: Jeg vet egentlig ikke hvor godt jeg har lykkes. Selv om du klarer å få frem enkelttilfeller, er det et system som fungerer uansett. Vi klarte å få fram eierne bak teleselskapet Ventelo. Metoden var å bruke offentlige myndigheter som pressmiddel. Siden flere offentlige etater kjøpte tjenester av Ventelo, var det totalt uakseptabelt at eierne var skjulte. Blant annet med tanke på sikkerhet. Dette brukte vi for det det var verdt og fikk fram de egentlige eierne som

hadde gjemt seg på De Britiske Jomfruøyene via en forvalter i Sveits.

I boka skriver du om blant annet advokater og trusters/stiftelser. Uregistrerte trusters er det ikke så lett å få informasjon om, og advokater står gjerne som nominerte eiere som skjuler de egentlige eierne. Hvordan kan man nøste opp i sånt noe?

Se over. Du er helt avhengig av å ha kilder på innsiden, eller å kunne øve press fra utsiden som skaper en trussel om et økonomisk tap som er en større risiko enn hemmeligholdet.

Mange tror at skatteparadisproblematikken ligger langt unna, men det kommer flere og flere eksempler på nordmenn og norske selskapers bruk av skatteparadis. Så du noen trender i ditt arbeid, for eksempel om det var noen skatteparadis som var mer populære for nordmenn enn andre, eller metoder som var typiske?

Jeg har jobbet en god del med Gibraltar og vet med sikkerhet at norske finansfolk har flyttet «svarte penger» dit. En typisk metode er å opprette en stiftelse som eier et selskap som igjen disponerer et debetkort til bruk i utlandet.

Har du tips til studenter som ønsker å forske på skatteparadis og skjulte pengestrømmer?

Kjør på, her er det mye å hente. Kildearbeidet er utvilsomt det viktigste. Og jeg tror det finnes mange gode kilder i Skatteetaten etterhvert. Der har man jo hatt dette som et satsingsområde.

Når skatterettferd ikke er den eneste utfordringen

Perspektiver fra korrupsjonsgranskere

Av Nigel Iyer og Veronica Morino¹, Septia Group

Ved en anledning holdt vi en presentasjon om misligheter der forrige taler var en erfaren politimann. Han hadde ledet en aksjon i London der nesten 2000 bankbokser ble åpnet samtidig. Dette førte til hundrevis av saker og tiltaler. Vi spurte ham hva som ville skjedd om de hadde gjort det samme i større skala og slått til mot verdens offshorebankkonti og skatteparadisene. Han svarte: «En interessant tanke, men jeg tror ikke vi burde det... Det ville føre til at de fleste regjeringene i verden ville måtte gå av». Og det var ikke ironisk ment.

¹Iyer og Morino er grunnleggere av Septia Group. De har arbeidet mesteparten av yrkeslivet med etterforskning og forebygging av internasjonale misligheter og korrupsjon. Begge underviser og skriver om emnet.

RAPPORTEN «The price of Offshore Revisited» fra Tax Justice Network viser at minst 130.000 milliarder kroner i private finansielle formuer eies av rike personer som gjemmer pengene bak skatteparadisenes postboksselskaper og anonyme bankkonti. Vår erfaring er at det finnes en langt dystre side av skatteparadisenes hemmelighet. I lang tid har det vært vanlig med skjult rikdom og anonymt eierskap plassert i for eksempel sveitsiske banker og Cayman Islands-selskaper. Imidlertid har bruken av skatteparadiser blomstret opp i senere tiår, særlig som en metode for å begå ulovlige handlinger.

Til sammen har vi mer enn 35 års erfaring i å granske misligheter og korrupsjon i store, internasjonale konsern. Vi ser at det største faresignalet er en offshore bankkonto eller et postboksselskap plassert i ett eller flere skatteparadis. Typiske lovbrudd er blant annet:

- Bestikkelsesfond (slush funds) og bestikklere betalt til og fra offshore-selskaper (bestikkelsene blir ofte diskret referert til som «markedsføringshonorar»)
- Hemmelige bonuser til topplederne
- Returprovisjon (kickbacks) til ledelsen ved kjøp eller salg av et datterselskap
- Bestikkelser som egentlig ikke er bestikkelser, men underslag begått under påskudd av behovet for en bestikkelse
- Falsk fakturering og overfakturering fra leverandører
- Flytting av aktiva av selskapets eiere
- Skjulte interessekonflikter på grunn av eierskap i leverandører, kunder og forretningspartnere.

Her følger noen skandinaviske eksempler² som vi har kommet over i de siste årene:

En ledelse med eierinteresser i et børsnotert selskap betalte fakturaer for programvarelisenser til et selskap på Isle of Man. Det ble avslørt at disse lisensene var blitt kjøpt og videresolgt for en kunstig høy pris. Vår etterforskning viste i tillegg at minst to fra ledelsen i det skandinaviske selskapet var blant stifterne av selskapet på Isle og Man.

Et stort, og overraskende uavhengig norsk datterselskap av et internasjonalt selskap brukte skatteparadisselskaper og -konti for å foreta store «tilretteleggingsbetalinger» (facilitation payments) i forbindelse med kontraktsinnngåelser i Afrika. Når pengene ble sporet, ble det oppdaget at de aldri nådde fram til de afrikanske ministerne de var øremerket til, men derimot ble tatt ut av enkelte ansatte og ledere i datterselskapet.

Et stort industriselskap handlet jevnlig med kunder og leverandører der eiernes identitet var skjult bak et offshore-selskap. Det virket ikke som om ledelsen syntes dette var et faresignal; de betalte millioner av kroner til et postboksselskap i et skatteparadis som bonus for å ha håvet inn en enorm kontrakt.

Det er en enkel sak å finne agenter for selskapsetablering, firmaer som tilbyr offshore-konti, postboksselskapsadresser og liknende på internett. De tilbyr ulike tjenester, fra å sette opp et enkelt offshore-selskap med hemmelig identitet og bankkonto, til mer utspekulerte opplegg som for eksempel LLC-er³ basert i USA med holdingselskaper på slike steder som British Virgin Islands, eller til og med selskap basert i et skatteparadis med et lokalt datterselskap, slik som et NUF⁴. Vi har funnet over 80 steder eller land der det er mulig å ha et selskap som man kan skjule eller dra nytte av i uærlig øyemed på grunn av de svært begrensede mulighetene for å hente ut informasjon.

Vi foretar jevnlig «helsesjekker» av konserner der vi analyserer inn- og utgående transaksjoner for å se etter tegn på misligheter og korrupsjon. Ved å identifisere postboksselskaper oppdager vi vanligvis flere varsel-flagg som hjelper oss å spore offshore-selskaper. Her er noen eksempler fra Norge og Sverige:

- Mistenkelige betalinger til mellomledd og agenter (som senere ofte viser seg å være underslag eller bestikkelser)
- Penger mottatt fra kunder fra offshore-bankkonti, men som viste seg å være kunden selv som skjulte formue og identitet
- Et norsk oljeselskap som, etter å ha blitt gransket og kritisert av NGOer for å prøve å betale en

¹ Oversatt av Inger-Johanne Bauer (statsautorisert translatør og tidligere korrupsjonsgransker)

² Alle eksemplene i denne artikkelen er fra forfatternes egne erfaringer, de fleste fra Norge og noen fra Sverige. Av konfidensialitetshensyn blir ingen bedrifter eller personer nevnt ved navn.

³ Et limited liability company (LLC) er en fleksibel organisasjonsform som er noe midt i mellom et partnerskap og en større bedrift. Det er en lovlig selskapsform som gir eierne begrenset ansvar i de fleste av USAs delstater.

⁴ NUF (Norskregistrert utenlandsk foretak). Les mer i artikkelen «NUF Skatteparadis for folk flest?» av Inger E. A. Coll.

engangsavgift (bestikkelse) for en oljelisens i et utviklingsland, i stedet betalte via en bankkonto på skatteparadiset Jersey

- Et internasjonalt selskap som systematisk betalte ansatte som var stasjonert i land som Kina, Latin-Amerika og Russland. Hensikten var at den ansatte skulle opprette et offshoreselskap og så skulle halvparten av lønnen betales dit. Slik skulle arbeidsgiver hjelpe den ansatte å minske skatten og selskapet selv kunne betale en lavere bruttolønn
- Som en del av en stor salgskontrakt ble rundt 5 prosent returnert i form av kreditnotaer. Ikke til kunden selv men til en offshore-bankkonto opprettet for formålet, og som tilhørte et LLC basert i Nevada, USA. Siden det ikke var mulig å identifisere eierne ble det aldri avklart hvem som mottok returprovisjonen.

Det kan virke som at uansett hvilke tiltak som tas i bruk for å begrense bruken av skatteparadis, ligger bakmennene alltid et par skritt foran. Kort tid etter angrepene den 11. september 2001, ble det mye snakk om behovet for åpenhet i land der terrorister kunne skjule sine formuer og identiteter. Imidlertid virker det nå, over ti år senere, som om skatteparadisene bare er blitt enda mer sofistikerte.

Hos et stort offshoreetableringsselskap vi oppsøkte i nærheten av Victoria Station i London spurte agenten høflig om hvor vi bodde. Da vi svarte Norge, sa agenten at han hadde «et stort antall velstående klienter fra Norge og andre skandinaviske land» som jevnlig kom innom dem i London.

Det ville ha passet godt å avslutte denne artikkelen med en lang liste med råd om hvordan man kan begrense misbruket av bankkonti og selskaper i skatteparadisene, men det er dessverre ikke så enkelt. Kan hende er disse tipsene de viktigste å ha i bakhodet:

1. Vær skeptisk til enhver organisasjon eller person der eierskapsstruktur og den finansielle pengeflyten ikke er helt transparente
2. Hold deg oppdatert på utviklingen innen skatteparadisstrukturer og hvordan de brukes, og se etter røde flagg
3. Ikke la deg lure av at de internasjonale svartelistene er så korte. Det internasjonale samfunnet (og instanser som OECD) har fokusert på aspekter som narkotika, diktatorer og terrorister, men ikke alltid på typisk svindel
4. Hvis du trenger å finne mer opplysninger om et selskap, lønner det seg å være utholdende. Dypdykk i internett og bruk av kreative søketeknikker vil avdekke mye.

F & C Holding LLC

1 Park Plaza

Washington 20003

Front-selskap

Tel: 001 – 202 800 3000 (5 lines)

INVOICE MLUX-0003

Lavt fakturanummer

29th February 2011

Ikke-eksisterende dato

Miralux ASA

Torget 1

3660 Oslo

Norge

Manglende referanseperson

Dårlig spesifikasjon

Market survey retainer (Jan – Feb 2011)

\$ 120.000

Rund sum

Bank Account 55 001 73

Soginvest Banca

6600 Lugano

Switzerland

Skatteparadis

Ingen referanse til kontrakt eller ordrenummer

*Anglo India Project -
Please pay immediately
V. Shankar*

Hotmail-adresse

Email: fcholding@hotmail.com

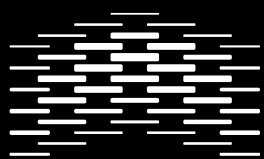

Skatteparadis

(Holding company registered in the British Virgin Islands: reg no: 467239992)

© Septia AS — www.septiagroup.com — for demonstration purposes only

Hefte er utgitt med støtte fra:

HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS

Master i
**økonomi og
administrasjon**

www.hioa.no/moa

Se vår skatteparadisfilm på nett.
Skann koden

Eller gå inn på:
<http://youtu.be/Bfmv3TcQxEk>

Skjulte pengestrømmer, skatteparadis og korrupsjon medfører store nasjonale og globale konsekvenser, og problemet øker. Økt risikobilde i forhold til investeringer, kapitalflukt, konkurransevridning og skjev fordeling av ressurser er noen av skadevirkningene.

Arbeidet for en mer rettferdig skatt må være kunnskapsstyrt, men det er et sterkt behov for mer kritisk forskning. Studenter innenfor blant annet juss, økonomi, revisjon og statsvitenskap er helt sentralt i dette arbeidet. Med dette heftet ønsker vi å inspirere til at det blir produsert ny norsk kunnskap gjennom bachelor- og masteroppgaver. Flere av forfatterne har tips til videre forskning, metodologi og aktuelle steder for veiledning.

Heftet vil imidlertid være til nytte for andre som ønsker å forstå mer av hvordan skatt, og spesielt manglende betaling av skatt, påvirker verdiskaping og global fordeling.

I heftet vil du først finne en generell del som gir overblikk over problemet, aktørene og løsningene som i dag debatteres på politisk nivå i Norge og internasjonalt. Denne delen er inspirert av heftet «Tax us if you can» av Tax Justice Network og som er utgitt på flere språk.

Den andre delen består av artikler fra et bredt spenn av forfattere og tema. Noen av bidragsyterne fra forskere tilknyttet universiteter og høyskoler i Norge og utlandet, andre bidrar med kunnskap fra fagforenings-, bistands- og sivilsamfunnet. Det er også perspektiver fra journalister, korrupsjonsjegere og fra skattemyndighetene.

Utgivelsen av dette heftet er et samarbeid mellom Tax Justice Network – Norge og Changemaker.